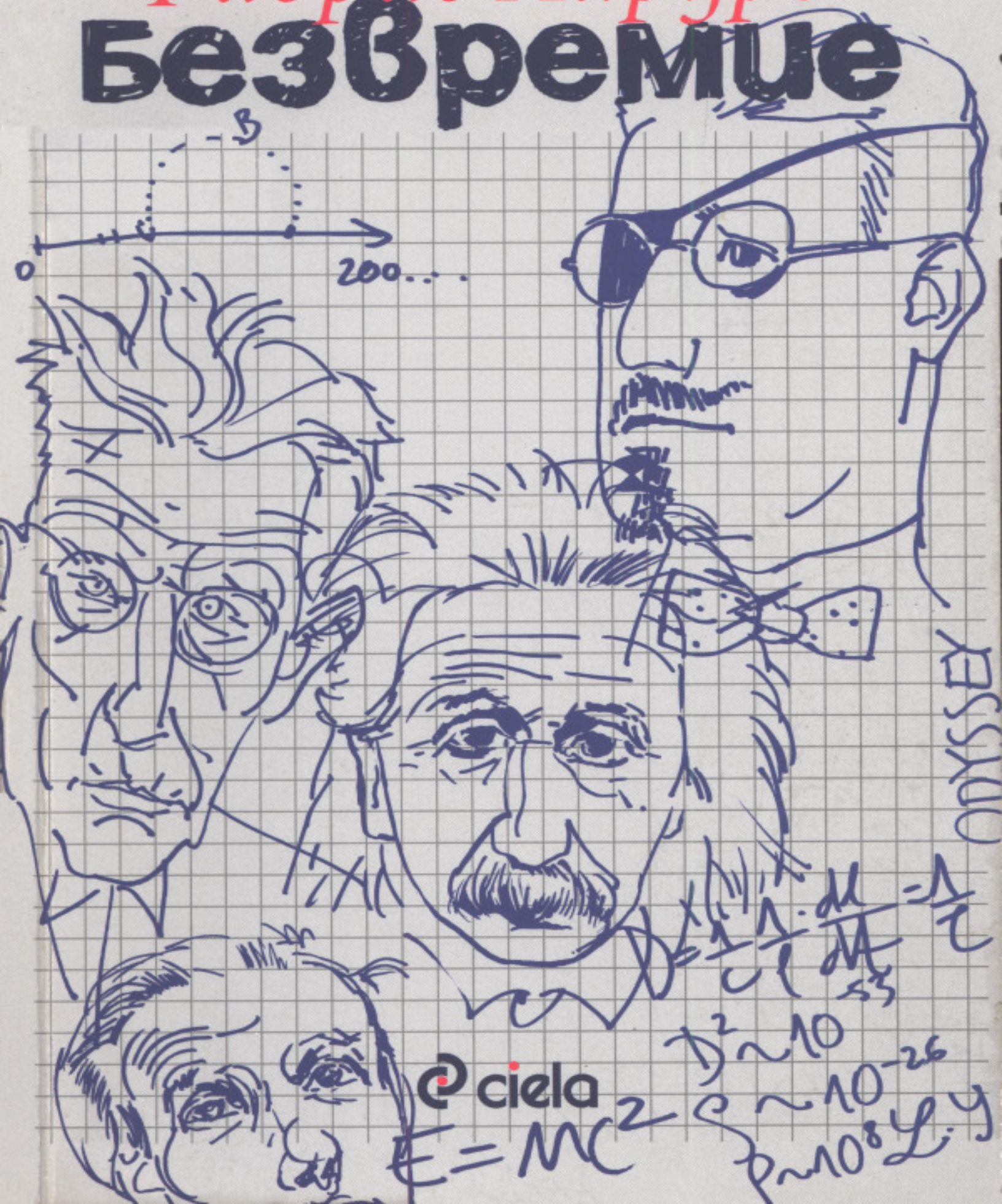

Фабрис Лардро Безвремице

200...

ODYSSEY

ciela

$$E = MC^2$$

$\frac{dL}{dt} = \frac{1}{c}$
 $\frac{1}{c} \frac{dL}{dt} = \frac{1}{c^2}$
 $\frac{1}{c^2} \frac{dL}{dt} = \frac{1}{c^3}$
 $\frac{1}{c^3} \frac{dL}{dt} = \frac{1}{c^4}$
 $\frac{1}{c^4} \frac{dL}{dt} = \frac{1}{c^5}$
 $\frac{1}{c^5} \frac{dL}{dt} = \frac{1}{c^6}$
 $\frac{1}{c^6} \frac{dL}{dt} = \frac{1}{c^7}$
 $\frac{1}{c^7} \frac{dL}{dt} = \frac{1}{c^8}$
 $\frac{1}{c^8} \frac{dL}{dt} = \frac{1}{c^9}$
 $\frac{1}{c^9} \frac{dL}{dt} = \frac{1}{c^{10}}$
 $\frac{1}{c^{10}} \frac{dL}{dt} = \frac{1}{c^{11}}$
 $\frac{1}{c^{11}} \frac{dL}{dt} = \frac{1}{c^{12}}$
 $\frac{1}{c^{12}} \frac{dL}{dt} = \frac{1}{c^{13}}$
 $\frac{1}{c^{13}} \frac{dL}{dt} = \frac{1}{c^{14}}$
 $\frac{1}{c^{14}} \frac{dL}{dt} = \frac{1}{c^{15}}$
 $\frac{1}{c^{15}} \frac{dL}{dt} = \frac{1}{c^{16}}$
 $\frac{1}{c^{16}} \frac{dL}{dt} = \frac{1}{c^{17}}$
 $\frac{1}{c^{17}} \frac{dL}{dt} = \frac{1}{c^{18}}$
 $\frac{1}{c^{18}} \frac{dL}{dt} = \frac{1}{c^{19}}$
 $\frac{1}{c^{19}} \frac{dL}{dt} = \frac{1}{c^{20}}$
 $\frac{1}{c^{20}} \frac{dL}{dt} = \frac{1}{c^{21}}$
 $\frac{1}{c^{21}} \frac{dL}{dt} = \frac{1}{c^{22}}$
 $\frac{1}{c^{22}} \frac{dL}{dt} = \frac{1}{c^{23}}$
 $\frac{1}{c^{23}} \frac{dL}{dt} = \frac{1}{c^{24}}$
 $\frac{1}{c^{24}} \frac{dL}{dt} = \frac{1}{c^{25}}$
 $\frac{1}{c^{25}} \frac{dL}{dt} = \frac{1}{c^{26}}$
 $\frac{1}{c^{26}} \frac{dL}{dt} = \frac{1}{c^{27}}$
 $\frac{1}{c^{27}} \frac{dL}{dt} = \frac{1}{c^{28}}$
 $\frac{1}{c^{28}} \frac{dL}{dt} = \frac{1}{c^{29}}$
 $\frac{1}{c^{29}} \frac{dL}{dt} = \frac{1}{c^{30}}$
 $\frac{1}{c^{30}} \frac{dL}{dt} = \frac{1}{c^{31}}$
 $\frac{1}{c^{31}} \frac{dL}{dt} = \frac{1}{c^{32}}$
 $\frac{1}{c^{32}} \frac{dL}{dt} = \frac{1}{c^{33}}$
 $\frac{1}{c^{33}} \frac{dL}{dt} = \frac{1}{c^{34}}$
 $\frac{1}{c^{34}} \frac{dL}{dt} = \frac{1}{c^{35}}$
 $\frac{1}{c^{35}} \frac{dL}{dt} = \frac{1}{c^{36}}$
 $\frac{1}{c^{36}} \frac{dL}{dt} = \frac{1}{c^{37}}$
 $\frac{1}{c^{37}} \frac{dL}{dt} = \frac{1}{c^{38}}$
 $\frac{1}{c^{38}} \frac{dL}{dt} = \frac{1}{c^{39}}$
 $\frac{1}{c^{39}} \frac{dL}{dt} = \frac{1}{c^{40}}$
 $\frac{1}{c^{40}} \frac{dL}{dt} = \frac{1}{c^{41}}$
 $\frac{1}{c^{41}} \frac{dL}{dt} = \frac{1}{c^{42}}$
 $\frac{1}{c^{42}} \frac{dL}{dt} = \frac{1}{c^{43}}$
 $\frac{1}{c^{43}} \frac{dL}{dt} = \frac{1}{c^{44}}$
 $\frac{1}{c^{44}} \frac{dL}{dt} = \frac{1}{c^{45}}$
 $\frac{1}{c^{45}} \frac{dL}{dt} = \frac{1}{c^{46}}$
 $\frac{1}{c^{46}} \frac{dL}{dt} = \frac{1}{c^{47}}$
 $\frac{1}{c^{47}} \frac{dL}{dt} = \frac{1}{c^{48}}$
 $\frac{1}{c^{48}} \frac{dL}{dt} = \frac{1}{c^{49}}$
 $\frac{1}{c^{49}} \frac{dL}{dt} = \frac{1}{c^{50}}$
 $\frac{1}{c^{50}} \frac{dL}{dt} = \frac{1}{c^{51}}$
 $\frac{1}{c^{51}} \frac{dL}{dt} = \frac{1}{c^{52}}$
 $\frac{1}{c^{52}} \frac{dL}{dt} = \frac{1}{c^{53}}$
 $\frac{1}{c^{53}} \frac{dL}{dt} = \frac{1}{c^{54}}$
 $\frac{1}{c^{54}} \frac{dL}{dt} = \frac{1}{c^{55}}$
 $\frac{1}{c^{55}} \frac{dL}{dt} = \frac{1}{c^{56}}$
 $\frac{1}{c^{56}} \frac{dL}{dt} = \frac{1}{c^{57}}$
 $\frac{1}{c^{57}} \frac{dL}{dt} = \frac{1}{c^{58}}$
 $\frac{1}{c^{58}} \frac{dL}{dt} = \frac{1}{c^{59}}$
 $\frac{1}{c^{59}} \frac{dL}{dt} = \frac{1}{c^{60}}$
 $\frac{1}{c^{60}} \frac{dL}{dt} = \frac{1}{c^{61}}$
 $\frac{1}{c^{61}} \frac{dL}{dt} = \frac{1}{c^{62}}$
 $\frac{1}{c^{62}} \frac{dL}{dt} = \frac{1}{c^{63}}$
 $\frac{1}{c^{63}} \frac{dL}{dt} = \frac{1}{c^{64}}$
 $\frac{1}{c^{64}} \frac{dL}{dt} = \frac{1}{c^{65}}$
 $\frac{1}{c^{65}} \frac{dL}{dt} = \frac{1}{c^{66}}$
 $\frac{1}{c^{66}} \frac{dL}{dt} = \frac{1}{c^{67}}$
 $\frac{1}{c^{67}} \frac{dL}{dt} = \frac{1}{c^{68}}$
 $\frac{1}{c^{68}} \frac{dL}{dt} = \frac{1}{c^{69}}$
 $\frac{1}{c^{69}} \frac{dL}{dt} = \frac{1}{c^{70}}$
 $\frac{1}{c^{70}} \frac{dL}{dt} = \frac{1}{c^{71}}$
 $\frac{1}{c^{71}} \frac{dL}{dt} = \frac{1}{c^{72}}$
 $\frac{1}{c^{72}} \frac{dL}{dt} = \frac{1}{c^{73}}$
 $\frac{1}{c^{73}} \frac{dL}{dt} = \frac{1}{c^{74}}$
 $\frac{1}{c^{74}} \frac{dL}{dt} = \frac{1}{c^{75}}$
 $\frac{1}{c^{75}} \frac{dL}{dt} = \frac{1}{c^{76}}$
 $\frac{1}{c^{76}} \frac{dL}{dt} = \frac{1}{c^{77}}$
 $\frac{1}{c^{77}} \frac{dL}{dt} = \frac{1}{c^{78}}$
 $\frac{1}{c^{78}} \frac{dL}{dt} = \frac{1}{c^{79}}$
 $\frac{1}{c^{79}} \frac{dL}{dt} = \frac{1}{c^{80}}$
 $\frac{1}{c^{80}} \frac{dL}{dt} = \frac{1}{c^{81}}$
 $\frac{1}{c^{81}} \frac{dL}{dt} = \frac{1}{c^{82}}$
 $\frac{1}{c^{82}} \frac{dL}{dt} = \frac{1}{c^{83}}$
 $\frac{1}{c^{83}} \frac{dL}{dt} = \frac{1}{c^{84}}$
 $\frac{1}{c^{84}} \frac{dL}{dt} = \frac{1}{c^{85}}$
 $\frac{1}{c^{85}} \frac{dL}{dt} = \frac{1}{c^{86}}$
 $\frac{1}{c^{86}} \frac{dL}{dt} = \frac{1}{c^{87}}$
 $\frac{1}{c^{87}} \frac{dL}{dt} = \frac{1}{c^{88}}$
 $\frac{1}{c^{88}} \frac{dL}{dt} = \frac{1}{c^{89}}$
 $\frac{1}{c^{89}} \frac{dL}{dt} = \frac{1}{c^{90}}$
 $\frac{1}{c^{90}} \frac{dL}{dt} = \frac{1}{c^{91}}$
 $\frac{1}{c^{91}} \frac{dL}{dt} = \frac{1}{c^{92}}$
 $\frac{1}{c^{92}} \frac{dL}{dt} = \frac{1}{c^{93}}$
 $\frac{1}{c^{93}} \frac{dL}{dt} = \frac{1}{c^{94}}$
 $\frac{1}{c^{94}} \frac{dL}{dt} = \frac{1}{c^{95}}$
 $\frac{1}{c^{95}} \frac{dL}{dt} = \frac{1}{c^{96}}$
 $\frac{1}{c^{96}} \frac{dL}{dt} = \frac{1}{c^{97}}$
 $\frac{1}{c^{97}} \frac{dL}{dt} = \frac{1}{c^{98}}$
 $\frac{1}{c^{98}} \frac{dL}{dt} = \frac{1}{c^{99}}$
 $\frac{1}{c^{99}} \frac{dL}{dt} = \frac{1}{c^{100}}$

ФАБРИС ЛАРДРО БЕЗВРЕМИЕ

Превод: Рени Йотова

chitanka.info

Име

Алберт Айнщин (никаква роднинска връзка с великия учен освен плешивостта).

Профил

Тенденция към затлъстяване, хипохондрик, обсебваща майка.

Професия

Физик (понякога измамник).

Отличителни белези

Изобретил машина за пътешествие във времето.

Амбиция

Да стане най-великия писател на ХХ в.

Програма

Да се установи в Дъблин през 1904 г., за да публикува *Одисей* преди Джойс и *Пътешествие до края на нощта* преди Селин.

Прогноза

Брак с Айлин, Нобелова награда 1928 г., но трябва да се пази от един младеж, някой си Самюъл Бекет.

Безвремие, петият роман на Фабрис Лардро, е историята на една литературна мистификация, забавно присвояване на творбите на трима велики писатели — Селин, Джойс и Бекет — извършено без никакви скрупули от страна на самия автор и неговия герой, Алберт Айнщин. Авторът владее перфектно своята материя, което му позволява да напише една забавна литературна фабула, истински лабиринт, в който всичко е вярно... с изключение на това, което не е вярно.

Безвремие е литературна вариация по *Машина на времето* на Х. Д. Уелс, това също е и една смешна одисея, която поставя Лардро сред участниците в надпреварата за Нобелова награда за 2028 г.

*На Рафаел и Натали
На моите родители*

*„Не е достатъчно да успееш: трябва
другите да се провалят (най-вече приятелите
ви).“*

Мартин Еймис,
„Опит“

I

Джойс/Бекет/Селин, тези литературни „гении“, тези автори, които поглъщате от толкова време, вие, лапачите на думи, ненаситниците, вие, които се наслаждавате пред витрините на книжарниците, зяпате обложките или самите витрини, вие, които се гмуркате неподготвени в историите, които ви разказват, без да сте си взели бутилка кислород, изпадате в пълна апнея, потапяте се в наратива, но вие не знаете всичко, излъгали са ви, тези автори, които поглъщате, които нарекох гении, това съм аз.

Всъщност можеше, трябваше да бъда аз.

Историята е несправедлива, не ви казвам нищо ново, казвате си, че нещата ще се променят, естествено, ще дойде и моят час, ще преобърна всичко, ще изпочупя статуите и ето го резултатът: направо съм като в нокаут, в тази правоъгълна и зле осветена стая, нищожен остатък от метафизичен прах.

В работата сигурно добре са се посмяли, ококорили са широко отворени очи, челюстите им, скулите и разни други мускули по лицето са се разчекнали, изкривили, за да заохкат и заахкат, за да изразят учудването си, а може би потреса си, дивата си омраза, когато са прочели заглавията във вестниците със снимката на цяла страница на Алберт Айнщайн, колегата им физик, вярно, малко тъмна снимка поради лоша разделителна способност, пресата в наши дни се е разхайтила. Колегата — това съм аз. Всъщност, както ви казах, не съм само аз, има и други аз, но би било много дълго за обясняване сега, ще видим, ще видим после.

Та значи работата, колегите и аз — Алберт Айнщайн. Знаем до каква степен хората се подсмиват на името ми, поканете ме някоя вечер на прием, от онези служебни коктейли шведска маса тостовето пълпортокалов сок и ще видите, гарантирам за резултата! Няма грешка! Започват да се смеят, наслаждават се до

насата: „Как казахте? Алберт Айнщайн? Като...“ На този стадий настъпва мълчание, персоната се обръща към присъстващите, сякаш ги моли за помощ, оправя прическата си, отпива глътка от някаква течност, някаква празнична напитка, пъстра на вид, приятно искряща, тя се сбогува и си пробива път през тълпата, и се усамотява в някое тъмно ъгълче, за да се наслади на въпроса, който изгаря всички устни: „Кой е могъл да му даде такова тъпо име?“

Мерси, мамо, мерси за тази самоличност, за тази атомна гъба, закачулена на голото ми теме като шапка на тъжен клоун, която трябва да мъкна със себе си сред цялата научна общност. Знам, ти ме обичаше, винаги си ме обичала, но защо такова име? Поне да бях моряк рибар, технически кадър в търговията или служител на гише в службата за Социално осигуряване? Ама не, научен работник, на всичкото отгоре в ИЦИЧП. Трябва ли да припомням, че става дума за Изследователски център за Изучаване на Човешката Природа? Добре знаеш какво означава това, нали? Освен това, понеже споменах кариерата си, би трябвало да отбележа, въпреки че идеята да човъркам в семейните спомени ми е противна, колко решаващо бе твоето влияние.

Да говорим за момента за Айнщайн, нали го помниш, онзи тип, когото ти обожаваше, чийто плакат бе залепила на стената в стаята ми — смешната снимка на плешив старец с мустаци, който ви се плези с ококорени очи. Олицетворение на гения според теб, с което бе решила да окъпеш, какво говоря, да облееш в сияние, да увенчаеш с ореол, да облъчиш своя син още от най-ранно детство! И то поради каква причина? Питам ви! Само защото съм роден на 18 април 1955, в деня, когато се споминал светият покровител на гениите, идолът на прохождащите учени. Земята навярно не би могла да понесе едновременно тежестта на нашите два мозъка.

* * *

Най-добре да ви го кажа веднага, никога не съм харесвал истински физиката. Направо ми се гади от мисълта за черни дъски, нашарени с тайнствени знаци, изписани с тебешир. Ще ми кажете: защо избра този път, мазохист ли си? Нищо подобно, хичхич, просто

съм единствен син на самотна жена, която виждаше в мен гений, достойния и естествен наследник на Алберт Айнщайн, създател на теорията за относителността. От само себе си се разбира, задачата е тежка, програмата — херкулесовска, дантевска, всеки ще ви предскаже загуба с 10 на 1! Но ви казвам, дори го заявявам тържествено: пазете се от спящата вода, най-вече от тежката вода, айнщайновата субстанция може да предизвика странни реакции, впечатляващи неочаквани обрати, повярвайте ми!

Откога датира моето „откритие“ на физиката? От седем, може би осемгодишна възраст, разумната възраст според Мама. Тя вероятно ме смяташе годен за службата, малкият Айнщайн щеше да докаже, че не е само анаграма, случайна комбинация от рождени дати, готвехме се да разбием бараката, да разклатим основите на Вселената. Внимание, Айнщайн пристига! Питайте ме за първия ми спомен като физик? Ще отговоря: Коледа 1963 или 1964, Париж, пред цялото семейство Айнщайн, лели, братовчеди, баба. Мама ми подарява комплект уреди на младия химик, както и очарователна малка бяла престилка, която държи да ми облече лично: сияе от гордост, това е посвещаването на гения, първите стъпки на алхимика, началото на една кариера!

Бързо изтрезняхме. Научните дисциплини се оказаха проблематични за моя неуверен, скиталчески дух, който вероятно имаше други аспирации — но ще видим, ще видим после. Мама не разбираше нищо нито от физиката, нито алергията ми към тази материя, но вместо да се обезсърчи, да се откаже, нещо, което всяка разумна майка, ще се съгласите, би сторила, тя упорстваше и дори виждаше в бавния ми ум обща черта с великия физик, който според всички биографии, поне тя така твърдеше, бил посредствен ученик. „Проходил е много късно, приятно й беше на Мама да напомня, родителите му трябвало да го заведат на лекар, защото на три години още не говорел. Представяш ли си: на три години, почти като теб!“ Добре, така да е. Но нима всички бавноразвиващи се са гении? Въпреки изключителната си обективност мама забравяше да каже, че Айнщайн четял и разбирал Кант още на тринадесет години, че превъзхождал всичките си съученици по физика, математика, философия и като връх на всичко, че бил доказал сам теоремата на Питагор, която научил от чичо си Яков, преди още да е започнал да изучава геометрия! Очевидно аз бях много далече от всичко това:

разсъжденията предизвикваха краткотрайни проблясъци в мозъка ми, но светлинките мъждукаха, задухваше вятър и хоп, помиташе пламъка и настъпваше мрак. Мама не се предаваше и плати стотици частни уроци за мен, посещавах елитни училища, в които учениците се опитваха да извисят разкапаните си умове, прозявайки се пред непонятните формули. Бих могъл да ви разкажа много случки от моето мъчително обучение, но не искам да ви досаждам. Защо не реагирах? Ще ви отговоря накратко: чувство на вина. Мама много я биваше за това. „Ех, ако баща ти беше тук. Знаеш, ти си целият ми живот. Ще бъда толкова щастлива когато се дипломираш.“ Не може да се устои на подобни приказки, нали разбирате, те ви задължават да надминете себе си, да убиете Учителя или да умрете от срам — ето каква беше алтернативата пред мен. Тръгвах на състезание, до голяма степен вече победен, непоправим неудачник Айнцин, но дълбоко в мен, днес си давам сметка за това, аутсайдерът щеше да си отмъсти, да обърне хода на нещата.

Живеехме в предградие на Париж. Всеки ден, точно в осем часа, тръгвах на работа с чантата си от изкуствена кожа, където моята създателка бе поставила обяда ми — два сандвича с пиле/майонеза/холестерол, мляко с ванилия и бисквити с какао. „Нямам доверие на кафенетата, заявяваше тя, сигурно всичко е от консерви. Освен това, хранейки се, ще си мислиш още малко за майка ти.“

Трудно е да се бориш, нали? Знам, Мама беше сама и си нямаше никого освен мен, малкия Алберт, плод на мимолетна страст с някакъв жалък тип, изключителен мъжкар — говоря за Леополд Айнцин (този мръсник я беше зарязал заради някаква уличница в Калифорния). Тя внезапно се оказала изоставена и, предполагам, е пренесла всичката любов на света върху моята малка особа. Но нима трябва да се пожертва невротичният поток на едно съзнателно същество? Защото тя беше — как да го кажа, без да нараня някого, без да мина за отвратителен неблагодарник — тя беше донякъде обсебваща, кастрираща, за да използвам добрия стар фройдиски израз.

„Интимният“ ми живот сериозно пострада и от сексуален се превърна бързо във виртуален: DVD/видеокасети/Интернет, научих се да се срещам с жени, които никога не отказват (макар че, доколкото ми е известно, те не казват наистина „да“), да се задоволявам с комедии, повтарящи се до безкрай — те се събличат заради теб, показват

пищната си гръд, устремяваш се към тъмното руно между краката им, невероятно колко се стараят! Айнщайн е един вманиачен перверзник, един незадоволен тип, който се е поддал на сексуалната индустрия, досещам се как ме съдите. Окончателно. Непреклонно. Брутално. Но, повярвайте ми, тази страст никога не е заемала важно място в живота ми, само по някое видео от време на време, безобидна интерлюдия.

* * *

Ако желаете, да поговорим набързо за физическо състояние и социален статут. Добре, вярно е, че Алберт Айнщайн нямаше нищо общо с Аполон, беше закръгленичък, с мъка стигаше до 1,69, окапваше му косата и прахосваше пари за глупави, мазни лосиони за коса без никакъв ефект. Що се отнася до положението ми в света, трябва да призная, че не бях важна личност, изобщо не се числях сред светилата на научния свят, тези същества, които всяват респект, карат погледа на секретарките да засияе, имат запазено място на паркинга. Казвах се Алберт Айнщайн, млад учен, командирован в ИЦИЧП от Института по физика. Виждате ли, това не бе точно знак на особена чест, по-скоро се бяха отървали от най-слабия във випуска.

В ИЦИЧП прозорецът на кабинета ми — 34 Б — гледаше към равнина, брулена от ветровете. Геометричен, едноцветен, този пейзаж подтиква към размисъл, а вероятно е бил избран нарочно, за да стимулира въображението на изследователите? Умът не се разсейва никога, няма коли, нито неонов светлини, нито някое красиво момиче, което ще пресече улицата, само поля и миниатюрни трактори далеч на хоризонта.

Статутът ми на подчинен, съпоставим с този на Айнщайн, когато работел през 1904 г. в Службата по патентите в Берн, ми осигури едно особено ценно предимство: спокойствието — тоест време. Култът, който Мама изпитваше към Айнщайн, ме вбесяваше, но и аз бях не по-малко очарован от делото на учителя, а именно от значението на неговите трудове за понятието време. Думите *четвърто измерение*, идеята, че в зависимост от скоростта, с която се движим, времето може да тече по-бавно, ме възбуждаха. Представях си как епохите се наслагват, възсядах машината на времето на Х. Д. Уелс и тръгвах

веднага, на предела на брояча! Изследователската дейност и научната фантастика бяха едно и също за мен, от най-ранното ми детство ме привличаха научнофантастичните книги, аз се телепортирах, плавах в невидимото, кръстосвах въздушното пространство, щом Мама се обърнесе с гръб.

Предполагам, че това очарование е било определящо за естеството и развитието на моите трудове. Много бързо интересът ми се насочи към дупките на червеите, тези тунели, които ви позволяват да изпреварите двадесет и шест светлинни години за няколко секунди. Представете си един пряк път, едно магическо изкривяване, което мигновено ви изстрелва в друга точка на пространството и времето, в миналото или в бъдещето. Бях изял с буквите статията на Торн, публикувана във *Физикал Ревю Летерс* през 1988 г.: „Дупки на червеи, машини за пътуване във времето и слаби условия на енергията.“ Истинска програма... Искях да се вклиня в пробойната, да им докажа, че не е необходимо, както беше написал Торн, да се чака идването на „напреднала цивилизация“, за да се конкретизира работата. Нима малкият Алберт не е предвестник на напреднала цивилизация? Малко дързост, по дяволите!

Истина е, че първите ми стъпки не бяха блестящи. Висях цели часове наред в кабинета си, закръгленичък и самотен космонавт, изгубен в сметките си, тъпеещ пред скринсейвъра на монитора на компютъра, където плаваха блудкави галактики. Лутах се повече от пет години преди да намеря формулата, процеса, който ще ми позволи да пътувам във времето. Всичките възражения, по-конкретно тези на Хокинг по отношение на електромагнетичните колебания на вакуума, способни да унищожат дупката на червей, бяха отхвърлени. Тържество на Айнщайн. Какво бихте сторили в подобен случай? Трябва да призная, не притежавах съвест, нито алтруистичното упорство на героя на Уелс, Пътешественика във времето, който спокойно наблюдава, понякога с риск за живота си, хода на бъдещето. Естествено, осъществих малък скок в бъдещето, подарих си уикенд през 2030 г., класическо, колкото да изпробвам материала: а после?

Реших да посетя Историята, да се ориентирам към конфекцията от миналото. Кощунство, отстъпление, малодушие! — ще кажат някои не без основание, науката е призвана да служи на бъдещето на Човечеството, тя трябва да допринесе за напредъка, да открие, да

разгадае, да прокара пътя към неизвестното, ето каква е нейната мисия, господин Айнщин, безполезно е да посещавате мъртвата природа, да излагате на опасност хода на времето, за да задоволите уютно вашите зародишни наслади! Така да бъде, така да бъде. Да разгледаме заедно какви възможности се откриваха пред мен.

(НЯКОЛКО ИДЕИ ЗА ПЪТЕШЕСТВИЕ)

СЪЛЪСЪЦИ

МаринянВердюнВатерлоАустерлиц, да гледаш Човека, да наблюдаваш грешките му и, защо не, ще ми кажете, вие сте толкова предвидим, ясен сте ми, да го предупредите, да промените съдбата, да избегнете катастрофите? Всички романи, всички филми като *Вълноломът*^[1], *Дванайсет маймуни*^[2], *Терминатор*, *Завръщане в бъдещето*^[3] (любимият ми, всяка седмица го заемах от видеотеката) го доказват, пътешественикът във времето се връща в миналото, за да спаси себеподобните си. Хубаваидеяхубаваидея, записвам си я, но виждате ли, с риск да утежня моя случай, да прибавя към идеализацията на миналото престъплението на безразличието, трябва да споделя, че Айнщин не носи алтруистична душа, политиката, чувството на дълг, всичко това го изморява, той знае, че зад всеки диктатор се крие друг диктатор, запушваме пробойната и веднага избива на друго място. Да минем на следващата идея.

ЗАЧЕВАНЕ

Да се ограничи до личния живот? Да се върна назад в живота си? Бих могъл да присъствам на моето зачеване, да вляза в тази хотелска стая, този гнусен брачен апартамент в луксозния хотел, където оня вдигнал краката на мама, щях да се мушна под леглото, за да спипам другия боклук, да му хвърля един заслужен як пердах. Но има ли смисъл? Мама би защитила своя красавец, тя желаше този миг на наслада, каквито и да са последиците от него. А освен това, ако прекратя сцената, разделя любовниците, *coitum interruptus*, край с малката ми особа, сбогом, живот! И понеже държах на него, защо да не присъствам на появата ми на бял свят?

РАЖДАНЕ

Неприлична идея. Не ми е по вкуса, както на моите съвременници, да прониквам в бездната с видеокамера, да снимам раждането — излизане от матката рано сутринта, между четири стени, облицовани с плочки. Не, и така имах достатъчно неща за разказване на психоаналитиците, трябваше да се оставя да си живея спокойно, да оставя Алберт Айнщайн да влезе, хопхопхоп, малко завъртане и после пристига, докато разплодникът Леополд Айнщайн офейкваше, стягаше си жалките куфари, оставяше няколко банкноти върху лепкавата мушама и се изнизваше към летището, докато автентичният Алберт, гениален физик, се сбогуваше с живота в една клиника в Принстън, в Щатите, в един часа и петнадесет минути през нощта вследствие на спукана аорта.

ПРИЗВАНИЕ

Майчиното влияние задължава, дълго време човешкият гений ме очароваше и не мога да му устоя, нали разбирате. „Не изпадай никога в посредственост, казваше често Мама, не се оставяй никога тя да те победи!“ (тя развиваше това почти мазохистично заслепение, с което народът гледа на интелектуалците, учените и други буржоазни елементи). И така бях намерил целта на моите пътешествия: да наблюдавам тези редки птици, наречени „гении“ — да говоря за „наблюдение“ не е може би идеалният термин, но какво пък всъщност. Да започна с кратко посещение при великия физик? Да отида в Берн през 1905 г., за да присъствам на раждането на относителността? Разбира се, доста изкусително, но майчината фигура витаеше прекалено над Айнщайн, да ви обърна внимание, и какъв беше смисълът да бягам, за да се върна в началното квадратче, да се прибера в нейната матка? Не, благодаря, Айнщайн не е кандидат.

За да бъда честен, моето „автентично“ призвание беше твърде далеч от заплетените формули, които отрупваха бюрото ми. Литература. Тази дума говори ли ти нещо, Мамо? Ли-те-ра-ту-ра. Не бих искал да вгорчавам радостта ти, да съживявам старите семейни караници, ненене, това не е в мой стил, но тази идея все пак беше важна за мен. О, разбира се, представям си вашите мимики, преситени и презадоволени въздишки: известна ни е вашата амбиция, господин Айнщайн, пубертетски порив, егоцентричен бълвоч, който само заема място по бюрата на издателите, има хиляди като вас, които потропват с

крак пред парижките печатници, не сте много оригинален, чупката, Растиняк, марш! Това не ми пречеше да вярвам в литературата. В продължение на няколко години, без Мама да знае, която си мислеше, че съм потънал в изчисления, се отдадох на графомания, пожертвах цели уикенди, за да боравя със Словото. Опитите ми, трябва да призная, никак не бяха плодотворни: тези провали могат ли да обяснят почти пълното отсъствие на скрупули, което показах по време на моите пътувания? Иди, че разбери... Не се стремя да спечеля снизхождението ви, във всеки случай, това не е в мой стил.

[1] Научно-фантастичен филм на Крис Маркър, излязъл през 1962 г. — Б.пр. ↑

[2] Филм на Тери Гилиам (1995 г.). — Б.пр. ↑

[3] Американска научно-фантастична комедия с режисьор Робърт Земекис (1985 г.). — Б.пр. ↑

II

Щом настъпи мигът за избор, веднага се открие една фигура. Той. Джеймс. Джеймс Джойс. Изобретателят на модерната литература. Творчество катаклизъм, като това на Айнщайн, работа, която разграничаваше едно „преди“ и едно „след“ и която просвещаваше всички на земята! Информация, детайли? Никога ли не сте чували за него? И Мама не е чувала, успокойте се, тя се кълнеше само в германците, в краен случай в австрийците, швейцарците като последна надежда (които тя очевидно не беше чела). Джойс се продава по-слабо от Библията и трябва да признаем, че се оказва по-труден за четене, отколкото госпожа Агата Кристи, което само по себе си не е гаранция, признавам. Дължа ви значи няколко сведения.

Джеймс Джойс (1882–1941) е автор на една книга, която промени представата за литература и се развива в Дъблин, говоря за *Одисей*. За да не позволя на страстта да ме води, ще възпроизведа думите на един известен колега, Владимир Набоков, който прекрасно е представил тази книга в своите лекции по Литература. Твой ред е, Владимир... *Одисей е дебела книга, съдържаща над двеста и шейсет хиляди думи; една богата книга, чийто речник възлиза на около трийсет хиляди думи. (...) Той (Одисей) описва един-единствен ден, 16 юни 1904 г., един четвъртък, един-единствен ден в живота на определен брой герои, чиито пътища се преплитат или разделят, които се придвижват пеша или на кон, говорят, мечтаят, пият и преминават през известен брой психологически и философски премеждия, незначителни или съществени, през този единствен ден и в първите часове на следващата сутрин. Защо Джойс избира точно този ден? Защото в този ден Джойс се запознава с бъдещата си жена, Нора Барнакъл. Владимир преценява, че този детайл е незначителен: ще се убедите, че той наистина е от значение, но ще видим после, ще видим после. Какъв е сюжетът на *Одисей*? Блум — фамилното име на главния герой — и съдбата. На сто процента съм съгласен с теб, Владимир, няма какво да се каже.*

Бих искал да знам защо критиците са толкова въодушевени по отношение на 16 юни, тъй като в последна сметка истинската среща се е състояла шест дни по-рано, на 10 юни, в самия център на Дъблин, на Насау Стрийт. Разбира се, влюбените се целунали за пръв път на 16-и и дори са стигнали малко по-далеч, ако вярвам на биографите, но трябва ли да изпадаме в екстаз всеки път когато два хранопровода влязат в контакт? В крайна сметка това е само едно логично продължение при бозайника, разменени слюнки, навлажнени и отъркани лигавици, чиито възпроизводителни последици се описват в учебниците по биология. Първият поглед, мигът, в който двете действащи лица са се срещнали, ми се струваше по-интересен. Тук такси реших да потегля, исках да присъствам на този разрыв с XIX в., да опозная човека, който щеше да срине всички в прахта, той нямаше изгубено време, което да търси^[1], той ви качва на влака на живота, мигът, съзнанието протича пред очите ви без сладкиш, нито мадлена. Истински двигател!

* * *

Хубав пролетен следобед, слънчев. Морски бриз, приемлива температура, безоблачно небе. Пристигането ми в Дъблин мина добре, с изключение на една силна умора, вероятно причинена от пътуването, тялото ми посърваше като скелет, изтощен от съпротивата на вятъра. Бях склонил да положа известно старание по отношение на облеклото си, като за случая се бях издокарал в хубав черен костюм и бомбе каквито се носеха в началото на века. Трябва да призная, че не се чувствах много удобно в това облекло, когато преминах по О'Конъл Бридж, където бях слязъл; напредвах с мъка по тротоара, срещах жени с омбрели, хлапета с каскетчета, хванали за ръка родителите си. Потоците хора, пълчищата от велосипедисти, амбулантните търговци се тълпяха около мен като звучна маса. От всичко това ми се завиваше свят. Без малко да ме сгази трамвай на ъгъла на Темпъл Бар, наподобяващ двуетажна кола за превозване на добитък, отрупана с реклами, от която изплуваха единствено шапки с всякакви размери,

форми, тресящи се като желе. Продължих пътя си и видях Тринити Колидж. Часовникът над главната врата показваше два часа следобед: трябваше да действам бързо, скоро геният щеше да заприказва своята любима. Едва няколко минути и...

Една известна снимка, направена през юни 1904 г. на ъгъла на Насау Стрийт и Графтън Стрийт, се намира във всички учебници. На нея се виждат хора, облечени в тъмни дрехи, разхождащи се под табелите на магазините. Докато регулировчик управлява уличното движение, велосипедист с каскет напредва по паветата; жена със затруднена походка гледа втренчено в обектива, придружава момиченце (на което, извън обхвата на обектива, малко след това ще удари гръмка плесница). В средата на снимката — трамвай, чиято рекламна табела хвали качествата на *Нивз фуд*. Някои тълкуватели са писали по повод на тази снимка, че вероятно на нея може да се разпознае Джеймс Джойс в самия миг на скъпоценната среща: нищо подобно. Празни приказки. Ако се вгледате добре, ще ме видите в гръб, най-вляво на картината, вървя покрай оградата на Тринити Колидж. Избрал съм си място за наблюдение и се вирам много внимателно.

(Градска сцена)

Един велосипедист напредва колебливо; в момент на невнимание за малко да блъсне младеж, който носи под мишница стар брой на Айриш Таймс.

КЛАКСОНЪТ НА ВЕЛОСИПЕДА: Звън-звън!

ВЕЛОСИПЕДИСТЪТ: О, извинете ме...

МЛАДЕЖЪТ: Внимавайте, де!

Момиченце със зачервена буза се боричка с дърта бабишкера.

МОМИЧЕНЦЕТО: Първо на първо, дори не ме заболя, ако си мислиш, че ме е страх от теб...

БАБИШКЕРАТА: Ще видиш вкъщи. Когато майка ти разбере, няма да се правиш на много хитра!

Момиченцето си влачи краката и демонстративно ги търка в тротоара.

ТРОТОАРА: (обръщайки се към момиченцето): Хайде... давай... разкарай тази дърта вещица! (обръщайки се към Айнщин): Внимавай,

Алберт! Виж! Той току-що пристигна, там, от дясната ти страна!
ТРАМВАЯТ: Ваааааааарrrrrrrrrдддддддаааааа!!!

Минава, настъпва временен хаос, чакам. Полезрението ми се възстанови и го забелязах да слиза по Съфолк Стрийт, малка перпендикулярна улица, по която напредва стройният му силует, високо е животното, върви твърде изправен (високомерен?), носи черен костюм и прословутата моряшка фуражка, описана във всички книги. След двадесет секунди ще премине в действие, ще пресече улицата, ще насочи сините си очи към един съблазнителен силует, ще я заприказва. Напуснах наблюдателницата си, направих крачка напред, какво решение бихте взели на мое място? Кажете ми. Искях да заема най-хубавото място, за да наблюдавам работата на твореца, датата и съдържанието на една от най-великите книги в историята щяха да се решат пред очите ми, все пак нямаше да пропусна това!

Кракът ми, съприкосновението на крака ми с тялото ѝ, единственият елемент, който може да обясни падането, фаталното привличане, което я поваля на земята.

— Ама къде гледате!

Наведох се и видях една много красива жена, просната на тротоара. Нора Барнакъл. Нисичкият Айнцин остава вцепенен.

— Хей! На вас говоря! Още дълго ли ще ме съзерцавате така? Поне ми помогнете!

Гледаше ме право в очите, втренчено, не знаех къде да се дяна. Подадох ѝ ръка и я изправих.

— Бихте ли събрали вещите ми? — ме помоли тя, докато тупаше дрехите си с опакото на ръката си. Клекнах, вдигнах една малка черна шапчица, почти прозрачна, възхитителен малък предмет, ухаещ на парфюм, и дамска чантичка, чието съдържание се разпръсна на платното, щом я хванах за дръжката. Каручка, теглена от кон, едва не ни отнесе и зави рязко, като изхвърли пътьом едно недобре закрепено буре. От превозното средство бликна миризлива течност с цвят на кехлибар, която изцапа официалното ми облекло, Айнцин приемаше Светото ирландско миропомазване, пенливо и подправено с хмел!

— Вие сте шампион! Истински цирков феномен!

Докато се навеждах отново, за да събера вещите ѝ, забелязах младежа с моряшката фуражка, който сменяше посоката, поемаше надясно и тръгваше спокойно по Графтън Стрийт, голямата търговска артерия, която го отклоняваше завинаги от Нора. Гледах го как изчезва, излиза от сцената.

— Ще ми ги върнете ли, или ще ги запазите за спомен? Гласът ѝ беше плътен, звучен и произнасяше отчетливо всяка една от думите ѝ, като им придаваше голяма чувственост. Господи, колко беше красива! Загоряла кожа, бликаща от жизненост, устни, създадени, за да целуват! При удара косите ѝ се бяха разпилели, прословутите яркочервени коси, споменавани от историците, които придаваха завършен вид на картината.

— Ням ли сте, или съвсем пиян? Знаете ли, обикновено когато човек се обръща към жена, се опитва да не я запрати в калта и поне малко да си поприказва с нея... А вижте пък сега, каза тя, оглеждайки дрехите си, цялата съм оцапана, чорапите ми са пуснали бримки... Щом не говорите, поне носете това и ме придружете до края на улицата: работя на триста метра оттук, в един малък хотел на Лейнстър Стрийт. Там имам винаги дрехи за преобличане. Хайде... елате.

Тръгнахме обратно по Насау Стрийт, вървахме покрай оградата на Тринити Колидж. Въздухът беше мек, благ; беше почти успокоително да кръстосваш града с нея — жена с пъргава походка, изпълнена с увереност, която беше покорила Дъблин. Усещаше се, че си е у дома тук, по тези улици, тротоари, тези тухлени сгради, огряни от пролетното слънце, което успяваше дори да открие няколкото цвята по тях (казах ясно „няколко“, да не преувеличаваме). Сега пред мен се разкриваше перспективата на Клеър Стрийт, където е живял някой си Самюъл Бекет, но това е друга история, ще видим после, ще видим после. Тя вървеше с високо вдигната глава и полюшваше ръце, изразяваше се енергично, с мощни словесни изблици, които ми беше трудно да разшифровам. Английският никога не е бил силата ми, разбирате ли: в своето благоговение към Айнщайн Мама беше дала предимство на германската култура за сметка на всяка друга, презираща идиома на Чърчил, който смяташе, че е бил продаден на безценица на чичо Сам. Следователно отговарях едносрично, придавайки завършен вид на образа си на безобиден кретен, какъвто изглеждах още от първия миг в очите на това блестящо създание.

Твърдых, че съм френски турист, дошъл за няколко седмици в Ирландия. „О! Франция, отговори тя, така ми се иска да се кача на кораб за Европа... Да мина през Париж, а после да сляза към Швейцария, Италия... Уили винаги говореше за континента, но не бе в състояние да ме заведе там...“ „Уили?“ — попитах аз. „Срещнах го на моста на Галуей преди година... За щастие беше малко по-сръчен от вас, иначе щеше да ме хвърли с дрехите в Кориб! Учудващо е за един французин да се държи така непохватно с жените...“

Вече пристигахме в околностите на *Финс Хотел*. Малко по-далеч се виждаха градините на Мериън Скуеър, силуетите на дърветата, чийто зелен цвят изглеждаше изкуствен, сякаш набързо оцветен на кинолентата на стар филм и стоеше величествено заобиколен от тухлен свят. „Ще почакате ли малко да се преоблека?“ Бяхме пред двуетажна или триетажна сграда, по-скоро тясна, долепена до парка на Тринити Колидж. Тя се втурна във фойето, но се върна почти веднага отново при мен. „Не ми казахте името си, Господин Непохватко?“ „Леополд, отговорих, Леополд Блум...“ „До след малко, Леополд!“ Ето че тръгна, вероятно към малката си стая, разположена на тавана, с изглед към Тринити. Сеансът на събличане, на който се отдаваше в този момент, сладострастното тяло, което излагаше на тишината в мансардата, всичко това ме караше да се обливам в студена пот; ходех напред-назад по тротоара, нескопосано облечен като сводник, който чака своята проститутка, странен тип, напрегнат, тръпнеш, питащ се дали минувачите забелязват ерекцията, която бясно напират под твърде тесния панталон. Казвах си, че тя никога няма да слезе, тя вероятно те наблюдава тайно и чака търпеливо да си тръгнеш. Но не, ето че се връща, още по-красива отпреди, с дяволито изражение на устните. Носи вестник под мишница. Добре, Алберт, не мечтай! Не започвай да се палиш безсмислено! Най-налудничавите и най-дръзки мисли се блъскаха като обезумели частици в стените на мозъчната ми кора, тя просто се върна, за да ти благодари (за какво ли впрочем?), тя просто ще се ръкува с теб и ще продължи да следва своя живот, който ти вече достатъчно смути. Ето че отваря вестника — *Морнинг Лидър* — и ми го подава. „Видяхте ли какво се е случило вчера в Антверп? Спиртна лампа избухнала във фризьорски салон и обезобразила две млади жени! Какъв ужас! Още по-опасно, отколкото да се разхождаш по Насау Стрийт...“ И без никакъв преход попита: „Не ми казахте какво

правите в Дъблин?“ „О, подготвям нещо като роман“, отвърнах аз. „Виж ти. Интелектуалец! (Мълчание). Още дълго ли ще останете тук?“ „Не знам още...“ „Ако ми обещаете да не ме бутате под трамвая, може да опитаме да се видим отново? Как мислите?“

Казах да, без да мисля, тя ми определи среща на 14-и на ъгъла на Мериън Скуеър, на две крачки оттук, пред къщата на сър Уилям Уайлд. После потъва отново във фоайето, изчезва. Среща с Нора Барнакъл! Това изречение като мозъчен копи-пейст се въртя в съзнанието ми доста дълго. Малко по-късно, седнал на пейка в Мериън Скуеър, си поставих за задача да разбера.

Това бяха само мечти (холестеролът предизвикваше халюцинации).

Тя се подиграваше с мен, подготвяше гаден номер.

Определяше ми тази среща в знак на приятелство.

Беше късогледа, беше заблудена от някакъв измамен чар.

Черният ми костюм скриваше коремчето ми, оформяше мускулатура на жребец и озаряваше лицето ми, чиято плешивост беше скрита под бомбето.

Моето мълчание ми придаваше тайнствен и непроницаем вид, към който се добавяше екзотично звучащият ми континентален акцент.

Трябва да съм останал известно време на пейката; бях на седмото небе; надървах се спокойно. Край мен витаеха еротични образи, силфиди, субретки и тайландки масажистки изскачаха от храстите, подскачаха на клоните на дърветата. С налудничаво усърдие, с необяснимата лудост на моята превъзбуда, организирах върху моравата куклен театър, в който всички жени се казваха Нора и приемаха, какво говоря, изискваха да ги ухажвам! Моментно прегрешение. Нека ми бъде простено.

Виденията постепенно избледняха, димната завеса, която ме обграждаше, се разпръсна и ми дойде на гости госпожа Вина. Даваш ли си сметка какво направи, Алберт! Развали семейството, размирник на времето! О, тя винаги намира точните думи, тази доблестна Дама, тя разпалва огньовете на ада, пече ви на шиша на вечността. Този път няма да се поддадете! Да, ама не, още веднъж, миличкият ми Алберт! Ставаш, напускаш парка, където твоето либидо се бе сгушило

порочно; ето те пред *Финс Хотел*, готов да разкрие тайната на Дулцинеята, това е грешка, недоразумение, аз не съм човекът, за когото ме мислите, хиляди извинения! Но ти не спиращ. Намиращ, че ставаш смешен. Изкачваш се по Насау Стрийт и поемаш по Графтън Стрийт: с малко късмет ще срещнеш Джойс. „Току-що се размина с жената на живота ти, ще му обясниш, но аз още мога да оправя нещата, следвай ме, Джеймс, сигурен съм, че тя ще ти хареса...“ Тълпата е станала погъста, децибелите на шума са се увеличили, чувстваш, че минувачите са безразлични и все пак готови да се нахвърлят върху теб, сякаш знаеха какво бе сторил преди малко, ирландската им душа, досуц келтската им гордост, е накърнена при мисълта, че някакъв си сополанко като теб е дошъл да разсипе един герой. Ти се взираш, оглеждаш се около теб, забелязваш само витрините на магазините, чиито сенници са спуснати, за да предпазят нежната кожа от капризното слънце. В мъгливата далечина ти различаваш плющящо американско знаме като призив за емиграция. Лица, множество лица, но нито една позната физиономия. Вървиш по пътя си. Дървета... Ето те на ъгъла на Сейнт Стивънс Грийн. Влизаш през северния вход и вървиш покрай езерото. Нащрек си: може би бъдещият гений е на брега и си кове друга съдба с някоя разхождаща се дама. Не го откриваш, започва да ти писва. След всичко това... Но продължаваш напред, госпожа Вина те хваща за ръката и те извежда извън парка. Пусни ме, чу ли, остави ме на мира! Тя ти досажда, но ти успяваш да се отскубнеш от нейното влияние. Вървиш, малко наслуки, спускаш се на юг. Наляга те умора, а новите ти обувки, прекалено големи, са ти направили пришки; ходиш странно, кожата на чепиците ти скърца, простенваш на всяка крачка. Бъдещ мъченик.

Ти пое напосоки, зави наляво, надясно, загуби се, върна се в изходната си точка, имаше ужасен и съсипан вид. На ъгъла на една малка уличка ти се прииска да спреш в една кръчма, *Райънс*, но си спомни, че нямаш пукната пара в себе си. Няма как да пийнеш нещо. Облегна се на витрината на заведението, за да си починеш. Плъзна поглед по мръсната тухлена стена на една сграда и вдигна очи към табелка, на която пишеше: „Камдън Роу“; запита се как си могъл да стигнеш дотук... Вонеше на бира, редките ти коси бяха залепнали от потта, подгъвът на панталона ти, ухаещ на портър^[2], се беше разшил и

висеше. За да прогониш умората, ти събу обувките си и дълго масажира краката си, през чиито скъсани чорапи се виждаха пръстите.

Сигурно си изглеждал доста зле, защото при вида ти един човек те погледна състрадателно и те взе със себе си. „Елате с мен, елате, ще видите...“ Кварталът не беше лъскав. На шосето се виждаше скупчена тълпа. Главите бяха благоговейно обърнати към двуетажна сграда, чисто нова, на чийто вход стоеше група много елегантни мъже и жени. Единият от тях държеше лист в ръка и изглежда произнасяше реч. „Това е Лордът Лейтенант“ ти обърна внимание твоя спътник, който също ти натрапваше някаква своя дълга реч, от която ти разбираше само откъслечни думи. Схващаше само думите „протестанти“, „откриване“ и „приют“ (или „болница“). Направиха ти знак да минеш напред. Опита да се измъкнеш, но твоят доблестен самарянин те хвана за ръка и те поведе към естрадата, където се бяха настанили официалните лица. „Елате, елате, ще ви представя на Доктор Пикок...“ Колко гордо беше говедото! То сияеше от християнска радост, или по-скоро протестантска, и те водеше на два метра от прословутия Лорд Лейтенант, на когото бяха връчили сребърни ключове. Ето, болницата беше открита! Обзе те страх, когато отекнаха думите „*rest for the dying*“^[3]. Нямаше нужда да си двуезичен, за да разбереш ситуацията! Трябваше да се разкараш, екзалтираният човек те беше взел за някакъв просяк, неизлечимо болен или кой знае какъв окаяник! Очевидно разчиташе на теб, за да постави началото на своята медицина, отнасяща се до края на живота, на своеобразната си морга под открито небе! Тази вечер щеше да спиш в този хотел от отвъдното, където старците идват да храчат, пърдят, повръщат, хриптят и после да се споминат. Ужас! Видя се затворник в този тухлен ад. С последен порив на енергия се отскубна от доброжелателното покровителство на твоя спътник, разцепи тълпата и офейка. Вече си на другия край на улицата... Беше загубил бомбето си в битката, но беше невредим. Нима умората от твоите пътешествия във времето беше толкова силна? До такава степен изписана на лицето ти? Полази те тръпка на притеснение. Напусна квартала и се върна в центъра на града. Бреговете на Лифи, където повяваше ободрителен бриз, ти вдъхнаха спокойствие. Ще продължиш ли изследванията си? Ще отидеш ли на улица Шелбърн Роуд, номер 60, където Джойс притежаваше стая? Ще му кажеш ли открай докрай какви глупости си насвършил? Какъв е

смисълът? По-добре беше да се прибереш. Ти наистина беше изтощен, не искаше да рискуваш да прекараш нощта навън.

[1] Намек за прочутия роман на Марсел Пруст „По следите на изгубеното време“, както и за прословутата мадлена, чийто мирис отключва спомените. — Б.пр. ↑

[2] Става дума за известната ирландска бира „портър“, която била кръстена на портиерите и хамалите в Лондон, които основно я пиели — Б.пр. ↑

[3] Дом за умиращи — Б.пр. ↑

III

Не ми направиха никаква забележка, когато се върнах на работа в понеделник сутринта, но имах мъчителното усещане, че колегите ми знаят всичко, че лудориите от дъблинското ми пътуване, отвратителните ми посегателства над Историята бяха изписани с флуоресцентни букви на лицето ми, издълбани на виновното ми чело. **КАЗВАМ СЕ АЛБЕРТ АЙНЩИН И ОТИДОХ В ДЪБЛИН ПРЕЗ 1904 г., КЪДЕТО СЕ НАМЕСИХ В ЖИВОТА НА ПИСАТЕЛЯ ДЖЕЙМС ДЖОЙС.** Но историята следваше своя спокоен ход, тухлата на Джойс в началото на тази 2004 г. стоеше величествено във всички книжарници във Франция и Навара, фигурираше на първа позиция в дебелите учебници по модерна литература. Отсъствието на Нора в живота на автора не беше накърнило творческата му воля — като помисли човек, какво е една жена. Шедьовърът все така започваше с прословутото изречение: „Бък Мълиган, внушителен и възпълен, се появи в дъното на стълбата с легенче пяна за бръснене, върху което лежах на кръст огледало и бръснач.“^[1] Внушителен и възпълен, тези думи са тъкмо като за Айнщин! Първата страница напълно съвпаднаше, включително латинската реплика на героя, *Introibo ad altare Dei*^[2], а после?... Все същата ли беше книгата? А Историята — все така неизменна? Не съвсем, ако искам да съм честен. *Одисей* съдържа много варианти, които се чувствам длъжен да изложа на читателя именно тук:

Книгата беше орязана с 60 000 думи.

Тя вече не свършваше с монолога на Моли, съпругата на Леополд Блум; тези седемдесет страници без пунктуация, за които съветвам любителите на криминални романи да размърдат дребните си, съвсем закърнели сиви клетки, да погълнат запаси от фосфор и да следват добре стрелките, тези седемдесет страници, казвах, вече не принадлежах на жена, а се връщаха по потока на мисълта на друг персонаж от книгата, Стивън Дедалус. Нора, вдъхновила персонажа на Моли според някои, беше изчезнала. Това изчезване, свързано с

някаква неслучила се среща, имаше очевидно друго, много по-голямо отражение върху историята.

Одисей се случваше на 13 август 1903 г. (а не на 16 юни 1904 г.). На какво се дължи изборът на тази дата? За пореден път давам думата на моя събрат Набоков..._Защото в този ден умира майката на Джеймс Джойс (от рак на черния дроб)._

Нищо и половина, нали? Очевидно събитията описани през този ден, за които Джойс си беше послужил с изданието на *Ивнинг Телеграф*, не бяха същите. Одисеята от 13 август 1903 г. споменаваше за злополука в мина, в Килни; в разговорите си героите разказваха за циклон, спуснал се предишната вечер в Ямайка, за изригване на Везувий, за антисемитски бунтове в Русия — бунтове, които особено засягаха Леополд Блум и предизвикваха неговия прекрасен вътрешен монолог, разположен посред творбата. Изникваха необичайни персонажи, като немския търговски пътник, „елегантен, мускулест мъж, работещ за голяма фирма“, който напада в църквата Сейнт Ендрю техническия ръководител на бояджийска фирма, извършваща ремонт. Много събития си размениха местата; срещите на героите, синхронизирането на действията им се навързваше другояче (пристигането на кораба *Сити ъв Хамбург* в пристанището на Дъблин, играеше голяма роля).

Катастрофа? Непростим ужас? Не изпитах нищо такова, за да бъда честен, просто констатирах. Не се върнах на мястото или поне не го направих по времето на моето злодеяние, за да поправа нещата. Купих си пишеща машина *Ъндъруд* (модел от 1903 г.) и се записах на курс по машинопис. Защо взех такива решения, ще се запита внимателният читател, който, не се съмнявам, е добронамерен.

В *Завръщане в бъдещето* главният герой Марти има невероятна възможност: озовава се на сцена на мюзикхол през 1952 г. и свири рок парчета, въпреки че тази музика все още не съществува! Зад кулисите един смаян музикант вика един продуцент, за да му съобщи, че се е появил нов стил, съвършено нов революционен жанр. Пълен анахронизъм, тотално преобръщане. Марти държи в ръцете си златна мина, възможността да стане голямо име в музиката. А какво прави той? Този глупак от северноамерикански произход, вероятно това е обяснението, иска да възстанови пространствено-времевия континуум, за да спаси семейството си. Винаги съм изпитвал някакво изострено до

крайност привличане към този епизод, гледах на него като на огромно пропиляване, виждах се на мястото на героя, с китара в ръка, как се превръщам в идола на века, засенчвам Бийтълс, Пресли, Ролинг Стоунс! Но, разбирате ли, не музиката е моята сила, никога не съм успявал да изтръгна и една нота от какъвто и да било инструмент. Мама, която копираше образованието ми според вкусовете на Айнщайн (той беше физик и ти ще бъдеш физик, той говореше немски, немски ще говориш и ти), ме беше записала на уроци по цигулка. Болезнено изпитание. От осемгодишна възраст трябваше да поема това бреме. Упражненията, които методично изпълнявах вкъщи, нали съм послушно дете, зависимо от майчиното лоно, ми причиняваха жестоки пришки, а ужасните звуци предизвикваха оплакванията на нашите съседи, най-вече на един от нашите съседи, господин Берие. Ах, господин Берие, стига само да спомена вашето име, да произнеса тихо двете срички, които обозначаваха един хилав силует, и всички призраци от моето детство се появяват, но успокойте се, ще бъда въздържан колкото Д. Д. Селинджър по този въпрос, без излияния. Впрочем вече казах: никакви семейни спомени или само най-необходимото. За да не ви оставя неудовлетворени, мога да ви кажа, че господин Берие миеше чинии в една голяма бирария, където работеше нощна смяна; прибираше се към осем часа сутринта и след като си вземеше вана, чувах търкането на тялото му във ваната, си приготвяше кафе и после си лягаше. Тогава беше осем часа и четиридесет и пет минути, точният час, в който Мама идваше при мен, за да провери как си свиря упражненията, защото държеше единственият ѝ син, Алберт Айнщайн, да се научи от най-ранна възраст да полага усилия и да бъде точен, според нея това беше отличителна черта на гениите. Бедни господин Берие, повярвайте ми, тези гами бяха толкова мъчителни за моята крехка възраст, колкото за вашите нерви: ако зависеше само от мен, отдавна щях да изхвърля през прозореца партитурите, стойката и инструмента, но да ви напомня — свиренето на цигулка беше синовно обещание, а Мама имаше само мен. Какво друго можех да сторя? Сигурен съм, че днес, където и да сте, ме разбирате.

Кариера на музикант, дори с помощта на времето, беше следователно абсолютно невъзможна, щях да съм неспособен да свиря пред публика, неспособен да упражнявам моето изкуство, дори в

качеството си на имитатор (на фалшификатора не му липсва талант, липсва му гениалност).

Подобни неудобства не съществуваха при литературата. Не се изисква от един писател да се прави на шут, той не пише пред публика, не изнася концерти, може да се затвори в мълчание.

Трудно е да се каже кое ми коства повече усилия: курсовете по английски език или по стенография и машинопис. Неведнъж ми се е приисквало да зарежа всичко, да я пратя да пасе, това недоебано уелско същество, което ми служеше за учителка по езика, тя започваше да ми лази по нервите, тази идиотка, да ме поправя на всеки две минути, да ме моли да внимавам повече, „please Mister Einstein^[3]“, ми казваше непрекъснато, „please, make an effort!^[4]“. Бях вироглав, блокирах пред изкривената ѝ мутра, перспективата да видя възрижавата ѝ коса и млечнобялото ѝ лице със сенки под очите, изморено от години на преподаване, през които едни и същи думи, едни и същи изрази бяха предъвквани от дислексии, разсеяни ученици и всякакви словесни инвалиди, повярвайте ми, тази перспектива хич не ме очароваше. Следователно напредвах бавно, много бавно.

Що се отнася до писането на машина, *qwertyuiop*^[5] доста ме поозори. Там зависех от друга стара мома, една елзаска, която проявяваше садизъм, поставяйки пластмасов капак върху клавишите, за да ни учи да си служим с тях. Гаднярката стигаше до оргазъм, когато ме гледаше как кълча отчаяно пръсти над проклетата машина!

Залових се с практикуването на езика, но що се отнася до писането на машина, казах „край“, стига детинщини, консерваторията за органисти можеше да почака, щях да се оправя сам, да се възползвам от скромната си практика с компютъра, за да прилаская машината.

Повярвайте ми, показа се капризна! Лентата се вадеше, клавишът на буквата V се заклещваше, хартията, която не бях поставил добре, се разместваше и текстът излизаше силно разкривен. Ах, текстът! Всичките тези думи, тази словесна лавина, която покриваше страници и страници, без никаква картинка, разбира се, суров материал! Мнозина от вас ще ме сметнат за непочтен, антипатичен, вероятно ще разобличат слабите ми места и ще добавят и запас от мизантропия, защо пък не. Но ви моля да приветствате моята смелост, упоритостта

ми в това начинание по преписване, тези стотици страници на английски език, чийто край не се виждаше. Прекарах часове, цели уикенди пред малката *Ъндъруд*! Тя ме разпалваше, уличицата, излизаха ми пришки, кървава пот течеше от мен като от каторжник. Ах, ако става дума да се влезе в текста, може да се каже, че добре влязох в него! Потопих се, изчезна ми коремчето, забравях пиците, които изстиваха в картонената кутия, бях потънал във възпроизводителна истерия, в ретролитературно клониране, напредвах в лексикалната джунгла, там, където съвременният читател не се осмелява вече да пристъпи!

Изпитах безгранична радост, когато, след много седмици на усърдна работа, на бюрото ми се озова правоъгълен предмет от около хиляда страници, бял на цвят, чиято корица носеше следното заглавие:

„ОДИСЕЙ“

ОТ

АЛБЕРТ АЙНЩИН

Придържал съм се към текста до последната запетая, имайте ми доверие, той започваше със същите думи: *Stately, plump Buck Mulligan came from the stairhead, bearing a bowl of lather on which a mirror and a razor lay crossed*^[6]. Наистина харесвам това изречение, то ме успокоява... Удоволствието, което е доставило на хиляди читатели ме възнаграждава извънмерно!

* * *

Върнах се възможно най-бързо в миналото. Преди да започна да изпълнявам литературния си план, реших да си дам малко време и да уважа срещата ми с Нора Джойс, или по-скоро Нора Барнакъл. Тя е там, в уречения час, на ъгъла на Мериън Скуеър, още по-красива. Не казва нито дума. Пристъпва към мен. Хваща ме под ръка. Повежда ме. Ние вървим покрай елегантни, макар и малко еднообразни фасади, всичките неизменно биещи към цвят на тухла, които ограждат

площада, и поемаме в посока, която би трябвало да е изток. Леко забавям, когато минаваме пред номер 12, сграда като другите с високи правоъгълни прозорци, балкон от ковано желязо, бяла врата с две колони отстрани, помпозни и смешни. Няколко месеца по-късно ще проникна в тази къща, ще се изкача по стълбите в добра компания и ще открия просторни и дълбоки помещения, които обгръщат своите посетители. Но не казвам за това нищо на Нора, равнявам крачките си с нейните и гледам как ханшът ѝ се поклаща под полата, както много добре бе забелязал Джойс. Нора нарушава мълчанието едва когато стигаме до края на площада. „Виждате ли: в крайна сметка мога да се разхождам с вас, без да рискувам да попадна под колелата на файтон...“ Тя отново пуска своята широка, дяволита усмивка, тъкмо започвам да свиквам с погледа ѝ, с този мъжки начин да се вглежда в събеседника си. „Продължаваме ли, господин Блум?“, ме пита тя. „Вие кажете посоката...“ Предпочитам да се отдалеча от центъра на града, да продължа на изток, както е направил Джойс (щял е да направи). Мейкън Стрийт, Пиърс Стрийт, Рингсенд Роуд, минаваме над един канал, прекосяваме все по-малко лъскави квартали. Нора ме следва спокойно, доверчиво, поема с мен по тесните улички. При мисълта, че направлявам тялото ѝ, че водя силуета ѝ в посоката на моя избор, съзнавайки, че краката ѝ, ханшът ѝ се подчиняват на моята воля, всичко това ме превъзбужда, усещам нещо да напират под кожата ми, пенисът ми е издут, разширен, неприличен мях, препълнен със сперма, който ни повлича и цепи нощта като ерекtilен водач. Нора изглежда непринудена, тя поддържа разговора без да забелязва моето смущение. „Говорете ми за вашия роман“ ме моли тя. „Дълга история, отговарям разсеяно, малко сложна...“ „Още нещо, от което да си докараш мигрена, нали така? Трудно ми е да чета, признавам си.“ (След малко.) „Надявам се, че това не ви обижда...“ Отговарям, че не, разбира се, в момента съм далеч от всякаква мисъл за литература. „Освен това, честно казано, се питаме дали мъжете ги е грижа какво четем... Като знаем какво ги интересува...“ Тя ми разказва какво ѝ се е случило същия ден в хотела, в който работи — ухажванията на някой си Господин Холохан. „Ако бяхте видели физиономията му, отвратителния начин по който ме гледаше... Знаете ли, че един ден извади от джоба си презерватив, този мръсник, сякаш ми представяше визитната си картичка! Веднага повиках шефката ми!...“ Тя прави

пауза. „Виждате ли: не можем да кажем, че книгите са приоритет за такива хора...“ Сега се намираме в квартала Рингсенд; различавам парк, в който влизаме. Да намерим тъмно място, където да се сгушим един в друг. Тя взема инициативата да ме целуне, прокарва ръка около врата ми, притиска се до мен, озоваваме се на земята, какво значение има града, минувачите, на кой му пука за гласовете, Дъблин е полов орган, Лифи, която тече на триста метра от нас, е яйчникова артерия, възпроизводителна река, която влачи корабите си със сперма, светът се пречупва и пренарежда около члена, вкаран в една уста, Нора се е смъкнала надолу, тя навлажнява нощта, нощ от плът, нежна нощ, Айнщайн се е гмурнал, потапя се, гали разпилените коси, които обгръщат половия му орган, бавно, бавно, нека минутите да текат, после на свой ред се свлича, промъква се под завесата от плат, сърцата им се допират, туптят в синхрон, той си пробива път през цяла една галактика, връща се назад във времето.

Хубав образ, нали? Може би малко отблъскващ, признавам, със сигурност е банален (толкова е трудно да се измисли нещо ново в тази област), но основният му недостатък, ако искате да знаете, е, че е лъжа. Защото не отидох на срещата, ако държите наистина да узнаете, бих отбой, офейках. Страх, че ще се проваля, честолюбие, несигурност, всичките тези чувства изразяват част от истината, това е безспорно. Но най-простото и най-искрено обяснение е следното: вече нямах желание, нито потребност, поне за момента, да отида. Изтощителните седмици, прекарани пред пишещата машина, в известен смисъл бяха отклонили съзнанието ми от подобни задявки. Вълнуващо, нали? Привържениците на „Виенския шарлатанин“ — изразът е на Набоков и много ми харесва, ще говорят със сигурност за сублимиране на желанието, за катарзис и други глупости от този тип, да си дрънкат, щом така им харесва, аз нямам какво да добавя по въпроса. Мога само да потвърдя, че тези седмици, прекарани в печатане, ме доближиха до текста, те ме направиха съучастник с думите му, със засуканите му изречения, с буйните му пасажи, ставах все по-нетърпелив с всяка следваща страница, исках да премина в действие, най-накрая да преобърна живота си.

И така, аз се върнах отново в миналото.

Мотив за престоя?

Да речем, стриктно професионален. Преди да публикува *Одисей* от свое име, преди да влезе в литературната история, Айнщин иска да се срещне с Джеймс Джойс, да се запознае с него, да оцени онзи, чието място ще заеме.

Дата и място на пристигане?

27 януари 1904 г. Дъблин.

Стоки за деклариране? Опишете ги.

Айнщин носи малък кожен куфар, светлокафяв, доста овехтял предмет, който го е придружавал при всичките му пътувания, най-вече при езиковите ваканции в Улм (Германия), родното място на физика Алберт Айнщайн.

Какво съдържа куфарът?

Панталон за преобличане (черен), два чифта чорапи (черни), два чифта бели гащета с надпис на етикета „Европейска общност“ (но произведени в Азия), чифт обувки, вонящи на бира, и десетина книги.

За какви произведения става дума?

Айнщин си е набавил романи, подбрани сред най-великите автори на ХХ в.

С каква цел?

Ще видим после, ще видим после.

Какъв е маршрутът на Айнщин в Дъблин?

Той пристига на Парнел Скуеър, където ще бъде разположен бъдещият музей на ирландските писатели — музей, който все още величае неговия гений — и поема към северните квартали на града, където живее семейство Джойс.

Опишете топографията.

Дъблин е почти равен град, но се забелязва лек наклон от О'Конъл Стрийт, когато вървите на север. Айнщин, изморен от пътуването, пръхти като кон, поемайки по Фредерик Стрийт Норт.

Цитирайте имената на улиците, през които минава.

Фредерик Стрийт, Дорсет Стрийт, Екълс Стрийт (известна улица, на която живее Леополд Блум, героят в *Одисей*), Бъркли Роуд, Норт Сиркълър Роуд, Кабра Роуд и накрая Сейнт-Питърс Терас.

Опишете я.

По нея (улицата) се редят тухлени едноетажни къщи с характерните си издадени напред прозорци, със занемарените си градинки, обрасли в плевели, с олющените си и ръждясали огради. Наистина не става дума за престижен квартал...

Какви движения прави героят?

Поема по левия тротоар, от страната на нечетните номера, изминава около стотина метра, ето го пред номер 7. Жилище на гений? Хайде бе, това ли? (се пита той), тия струпани на две, на три тухли... строителна барака, забутана накрай Дъблин! Отива до входната врата, чукчукчук, няколко плахи потропвания, айнщинови децибели, които би трябвало да известят обитателя.

Какво чува той?

Стържене, или по-скоро кудкудякане, което той свързва с овчата порода. Почуква още един път, по-енергично. Този път шум от стъпки, движещ се *homo sapiens*, чийто силует (масивен) забелязва през остъклената врата, която не след дълго се отваря.

Опишете и назовете събеседника на Айнцин.

Великан. Мустакат, с физиономия на луд, с тежък дъх (яката се е нафиркал). Името му? Джон Джойс. Бащата.

Как реагира посетителят?

Той отстъпва инстинктивно, за малко не се спъва.

Възстановете разговора им.

— По какъв въпрос?

— Идвам да видя господин Джойс.

— Аз съм.

— Искам да кажа... сина му...

Силно течение, разнасящо миризма на мухъл и овчи шумове, смесени с други домашни миризми, които нашият герой не може остро да долови поради смущението си, та казвахме, задухва силно течение. Великанът се обръща и изкрещява гръмогласно едно изречение, което кънти в къщата, нещо като „Маргарет, ще затвориш ли вратата в дъното, по дяволите!“ и отново се обръща към посетителя си:

— Говорехте за син?... Кой по-точно?

— Вашият...

— Дявол да го вземе! Пил съм, но още си спомням, че имам деца! Кой идвате да видите? Чарли? Станислас? Джеймс?

— Дддджжжжеймс...

— Дже-дже-Джеймс? — подхваща великанът, като явно заеква. Още един ирландски студент... Доста сте стар да се мъкнете по библиотеките! Сигурно ви трябва специално разрешение? (Той прави пауза и гледа настойчиво Айнщайн.) По-добре опитайте моргата.

— ...

— *Дейви Бърн*, една кръчма на Дюк Стрийт. Излезе със Станислас преди няма и десет минути. Може би сте се разминали с тях...

Как приключва разговорът?

Разбира се, върнах се обратно. Ситен леден дъжд притискаше града. По пътя, на ъгъла на Бъркли Роуд и Екълс Стрийт, забелязах Матер Хоспитал и каменната ѝ фасада, потъмняла, скръбна като катедрала. В тази страна болниците са сиви като църквите (или може би е обратното?), поставят на покривите им кръстове и така заприличват на огромни гробници, на леглото, в краката на болните стои надгробен надпис: тук почива Пади Смит, три-деца-един-тумор, две-секунди-и-последно-причастие, ковчег-с-формата-на-гондола. Ефикасна медицина, нали? Сигурно има подземие, което да свързва църкви и болници. Да потърсим бързо.

Тери Кели. Това име говори ли ви нещо? Чистокръвен ирландец, разбира се, но също и най-вече заемодател срещу залог. Открих съществуването му в „Компенсации“, разказ на Джойс, всъщност на бившия Джойс, включен в *Дъблинчаните*. Поне да използвам добрите адреси, нали? Това е предимството на миналото. И така, аз отидох в това заведение на Флит Стрийт, за да заложа най-различни ценни предмети, придобити наскоро от наследство (от синовна свенливост ще премълча естеството на тези майчини блага, срещу които получих прилична сума). Излизайки от магазинчето с натъпкани джобове, лири, крони, шилинги и други валути в обръщение подрънкваха в тясното платнено езиче, където бяха пуснати, та казвах, че излизайки, докато мъглата, потвърждаваща типичната келтска прогноза за времето, се смесваше със ситния студен дъжд, се почувствах успокоен, готов да понеса евентуални капризи на времето. Не исках да се правя на дъблински скитник, нали разбирате, да се озова без пукната пара в чужда епоха. Бях се нагласил за среща с братята Джойс, които видях

малко след това, седнали на прословутия бар на Дюк Стрийт. Първото ми впечатление? Лаурел и Харди, Дон Кихот и Санчо Панса, потомците на Джон не бяха истински близнаци. Джеймс беше по-скоро със светлокестенява коса, слаб, строен, докато брат му с коса на италианец, изглеждаше набит, як, със среден ръст на ръгбист. Но това, по което най-вече се различаваха, да ви кажа, беше впечатлението за сериозност, което се излъчваше от по-малкия брат, Станислас, чиито изражения, докато слушаше брат си, отпивайки от бирата портър, му придаваха сериозно лице, постоянно нащрек — тип, който трудно можеш да разсмееш, загрижен за нищетата и неправдата в света. Джеймс изглеждаше по-усмихнат, изпълнен с желание да се шегува и да се радва на живота.

Приближих се и на най-прекрасния ирландско-английски се обърнах към бившия гений:

— Господин Джеймс Джойс?

— Щом така смятате...

— ...

— Идвам от името на баща ви. Той ми каза, че мога да ви открия тук.

— Бил е още в състояние да говори в този час? — попита Станислас, обръщайки се към брат си. — А днес е денят, в който си получава пенсията, Джеймс... всъщност денят, в който си изпива пенсията. В тази минута сигурно още скърца със зъби, нервничи...

— Кротко, Стани — поде бившият гений — кротко... (Замълча за момент и после се обърна към мен.) Стариат ви е натоварил с поръчка?

— Не, не, идвам по личен въпрос.

— Личен въпрос? Какъв въпрос?

— Мога ли да седна?

— Ако черпите по едно, защо не? Тъкмо със Стан си мислехме да минем от бира на вино: реколта от Канарските острови, братя мои, за да докараме малко слънце в тази шибана келтска дупка!

— Забавно ли ти е да говориш като каруцар? Добре ли ще ти е да се търкаляш под масата и да си повръщаш червата?

— Представи си, никога не съм се забавлявал толкова, колкото в този момент. И престани да правиш такава физиономия, приличаш на ирландска калугерка!

Бившият гений се обърна към мен и ме покани да седна.

— Хайде, разкажете ми всичко, скъпи меценате. Струва ми се, че ми говорехте за някаква сделка. Каква сделка?

— Всъщност става дума за писане, за литература. Прочетох някои от вашите текстове и исках да се срещна с вас...

— Вече е сторено, Ваша светлост. Да минем на следващия въпрос... (Този направо се бѝзикаше с мен, малък сополанко. Не знам какво ме възпираше да...)

— Аз... присъствах преди пет години на лекцията ви за театъра, в Дружеството за литература и история: *Драмата и животът*.

— В това е драмата, че пускат да присъстват пенсионери — подхвърли иронично Станислас.

— Кротко Стан, кротко... (Замълча за момент и после се обърна към мен.) Бяхте в залата? Странно, не си ви спомням... Не се ли изказахте?

— Знаете ли, не обичам много да се изразявам пред публика, но намирам, че докладът ви беше забележителен. (Ето че вашият разказвач се впуска във възхвала на Джойс, излага пред учителя как и той смятал, че гръцката драма е остаряла, както впрочем и шекспировата драма, без естествено да говорим за пиесите на Корней, Метастаз, Калдерон и други детинщини. Разгорещен от алкохола, понесен от вятъра на Канарските острови, вашият верен слуга надминава себе си, мога да ви уверя в това, той борави блестящо с високопарните слова, прави чудеса от храброст, завихря пируети по въжетото на реториката, дори успява, благодарение на безупречното познаване на темата, да грабне вниманието на своя събеседник. Казвам именно на Своя събеседник, защото Станислас, който не казваше и дума, ме гледаше с недоверие, сякаш искаше да ми каже: не можеш ме излъга, дебело буре! Що се отнася до Джеймс, той се беше включил в разговора. Гласът му, първоначално неопределен, с няколко тона по висок от алкохола, се лееше отмерено, като метроном, а думите се настройваха по някакво невидимо петолиние.

— Казвате, че и вие харесвате пиесите на Ибсен? Как попаднахте на него?

— Преди четири години, благодарение на вашата статия, публикувана във *Форнайтли Ривю*.

— Не ми казвайте, че сте я чели. (Преструваше се на равнодушен, ироничен, но си личеше, че е горд. От време на време поглеждаше към Станислас, като към свидетел, а и за да получи одобрението му, но той седеше безмълвен, безизразен, вече беше сложил етикет на дебелото буре.)

— Разбира се, че съм я чел, както и *Часът на негодниците*, статията, която публикувахте преди три години при Герард Брос, заедно със Скефингтън. (Знам всичко за теб, малкия ми Джойс, си казвах, какво си мислиш? Ти си само фигура от миналото, няма никаква изненада, никаква! Всички биографии споменават това есе, отхвърлено от *Сейнт Стефънс*, което си публикувал за твоя сметка на 21 октомври 1901 г. в книжарницата срещу колежа. И хоп!)

Мълчанието на Джойс; учителят беше сащисан; Айнщин бележеше точки (така си мислех).

— Скефингтън... — прошепна той. И после, сякаш се бе отпуснал прекалено и желаше да сложи край на шегата:

— И вие идвате след пет години да възкресявате мъртвите! Даваш ли си сметка, Стан, още един гробар библиотекар!

И двамата братя избухнаха в луд смях, развеселиха се, гласовете им отекват чак до границите на Ирландия, прекосяват океаните, прелитат над английските брегове и стигат до столицата, Биг Бен, Тауър Бридж, Бъкингам Палас, кралски трептения, Кралицата слуша колониалния ропот, докато Айнщин, изпаднал във вегетативно състояние, зависещ от бързосменящите се сезонни промени, пребледнява, позеленява, изчервява се и си казва — какво си казва всъщност?

— Те ти се подиграват, Алберт, вързаха ти тенекия.

И така, скъпи читателю, геният ме беше изслушал, за да ми се присмее. Зъл дух, нали, мръснишки манталитет? Нима бях толкова смешен? Дали не се бях самозаблудил, под влиянието на алкохола, по отношение на моето дар слово? Нима щях страхливо да си замълча? Пак да се подчиня на синовната вина? Само това не, господин читателю, Алберт Айнщин ще устои, ще се изправи пред врага, ще размаха най-силното оръжие.

— Зная, че пет години е много време, казах, когато обидните залпове утихнаха, но исках да си дам време...

— Време за какво? — ме попита Джеймс, като ме фиксираше със сините си очи. Изглежда бе възвърнал сериозността си (поне временно).

— За това — заявих, като извадих ръкописа си от чантата и го поставих тържествено на масата. — Бих желал да го прочетете.

— Телефонен указател? Готварски рецепти? — попита Станислас.

— Кротко, Стани, кротко! — възкликна Джеймс, взе ръкописа и прочете заглавието. *Одисей*, произнесе той с най-спокоен глас. Беше вълнуващо, много години преди той да започне да пише своя шедьовър (своя бивш шедьовър), да го чуе човек как произнася тази дума, която трябваше да бъде разковничето за известността и която тук, в тази опушена кръчма, чезнеше полека на устните му, докато светлината си отиваше навън, помрачена от ситния дъждец. (След малко).

— И какво искате да направя с това?

— Бих искал да го прочетете и да чуя мнението ви...

— Изпратете го на Омир подметна Станислас — той ще може да ви намери издател!

— Стани... по дяволите!...

Понеже му писна да го навикват и вероятно се отегчи от моя разговор, по-малкият брат стана от масата и ни остави. „Чакам те отвън.“

Сега гениите бяхме останали сами. Пред мен Джеймс Джойс прелистваше разсеяно страниците на този текст, от който изречения, цветове вече бяха потънали в някоя тъмна и недосегаема гънка на мозъка му. Той преглеждаше набързо началната сцена, която се случва в кулата Мартело, на юг от Дъблин, прескачаше епизода, в който Леополд Блум се представя на Екълс Стрийт № 7, откриваше погребението на Пади Дигнам на гробището „Проспект“, воайорското произшествие на плажа Сандимаунт и последния апотеоз, монолога на Стивън (взет, разбира се, от последната версия, която се случва на 13 август 1903 г.). Разбира се, той не го знаеше, или много бегло. „800 страници“, прошепна той. После взе ръкописа под мишница и преди да се сбогува, ме попита:

— Къде мога да ви намеря?

— Във *Финс Хотел* — отговорих без да се замисля — на Насау Стрийт.

[1] Джеймс Джойс, „Одисей“, София, Фама, 2004, превод от английски Иглика Василева, стр. 7. — Б.пр. ↑

[2] „Ще вляза в олтара Божи“ или „Ще пристъпя към Божия олтар“ (лат.). Преводът в българското издание е: „И ще се приближа до Божия жертвеник“ — начало на литургия, която се отслужва на латински. Джеймс Джойс, „Одисей“, София, Фама, 2004, превод от английски Иглика Василева, стр. 7. — Б.пр. ↑

[3] „Моля ви, Господин Айнщайн“ (англ.) — Б.пр. ↑

[4] „Моля ви, направете усилие!“ (англ.) — Б.пр. ↑

[5] Най-използваната за английски език клавиатурна подредба. При създаването ѝ през 1868 г. основната цел на изобретателя на първата практическа пишеща машина Кристофър Шолс (Christopher Sholes) е била да не се оплитат чукчетата на неговите машини — Б.пр. ↑

[6] Бък Мълиган, внушителен и възпълен, се появи в дъното на стълбата с легенче пяна за бръснене, върху което лежах на кръст огледало и бръснач. — Б.пр. ↑

IV

Напразно се силех да бягам, да движа туловището си колкото се може по-бързо, тя тичаше по петите ми, не знам дали в тази страна катедралите се движат бързо, те имат закалката на сакралното, ползват епископско гориво, умеят да преценяват разстоянията (най-вече спрямо Рим). Какво е да догонят един дребен бягащ французин, който препуска из дъблинските улици? Как мислите? Та това е проста работа... Тя напредваше, скъсяваше разстоянието, сянката ѝ ме обгръщаше. Опитах се да направя импровизиран завой, като изскърцах с обувки подобно на Стийв Маккуин по улиците на Сан Франциско, но се сгромолясах. Катедралата, чиито контури напомняха ковчег, хвърли мрежата си върху мен. Множество създания изскочиха от нея и докато изпълняваха странни ритуални танци, започнаха да мънкат молитви. Католици, протестанти, презвитерианци, всички се бяха събрали, обединени, за да прогонят неприятеля извън острова. „В ковчег! — викаха те. — В ковчег! Напред срещу евреина!“ Те размахваха малки сребърни кръстове, които въртяха над главите си като прашки. „Ще платиш за престъплението си! — казваха те. Ти извърши посегателство над писател, Айнщин! Защо искаш да ни изпревариш? Защо искаш да изпразниш Светата Ирландия от книгите ѝ?“ Лицата им пламтяха, млечнобялата им кожа, на която се открояваха рижите им коси, бе непоправимо изгоряла на слънцето. Сигурно беше, че щяха да ме наругаят здравата. Един от водещите службата свещеници изскочи от хора в катедралата и извади изпод расото си малък червеникав предмет — човешка плът — който постави в краката ми. „Това е тялото ти — каза той, като смъкна ципа на панталона ми и залепи отново препуциума — вече не си обрязан!“ Доволен от себе си, но смятащ вероятно, че това не беше достатъчно, той скочи на покрива на сградата, откъдето изтръгна острия връх на камбанарията. Сега стоеше пред мен, въоръжен с каменен кръст, с който прободеше сърцето ми, сякаш бях Трансилвански вампир. „Умри, Айнщин!“ — изкрещя той. Ами сега? Главата ми беше залепена за хора на църквата. Крайниците

ми? Приковани за раменете на напречната галерия. Тялото ми? Положено в централния кораб, с който потъвах.

Събудих се в стая със спуснати пердета, които пропускаха дневната светлина. Не изпаднах в паника. Разпознах стаята във *Финс Хотел*, където бях пристигнал предишната вечер. Шумовете навън? Дъблин. Разположението ми във времето? 28 януари 1904 г. (естествено). Бях прекарал първата си нощ в миналото, сгушен удобно под завивката и по всяка вероятност тялото ми/духът ми бяха понесли невредими прекосяването. Трябваше като всички съвестни изследователи, професионалисти в съпреживяването — онези досадници, рожби на западния хуманизъм, да записвам грижливо моите усещания в бележник, от който археолозите на науката щяха да се възползват за бъдещите поколения. Само това не! Драги ми читателю, само това не! Вече добре знаете: писането имаше за мен друго измерение: за какво са ми скапани бордови дневници?

Зърнах Нора, когато слязох да закуся. Все така красива, шеташе зад бара. Опитах се да ѝ отправя възможно най-красивата айнцинова усмивка, изтънчена, чаровна, елегантна, както си му е редът. Никаква реакция. Надуваше се явно. Заговорих я, когато дойде да вземе поръчката ми. „Нора, това съм аз — казах със сладникав глас на джентълмен — господин Блум, Леополд Блум... Помните ме, нали?“ Женско мълчание. „Сърдите ми се заради нашата среща, нали? Съжалявам, аз... бях възпрепятстван.“ Нито дума. Тя сновеше от една маса на друга, където поставяше чаши с черен чай и добре заредени с калории чинии. „Нора — попитах я, докато ми сервираше порция яйца с бекон, гарнирани с кървавица и домати, — Нора, кажете, може би бихме могли да си определим друга среща? Какво ще кажете? Свободна ли сте тази вечер?“ Тя въздишаше, мръсницата, преструваше се, че никога не ме беше виждала. „Сърдите ми се заради роклята, така ли? Не успяхте да махнете петната? Мога да ви купя друга, ако настоявате, или поне да платя химическото чистене...“ Опитах се да я придърпам към себе си, докато носеше друга чаша чай. Фатална грешка. Госпожицата ме нарече отвратителен „дъртак“, израз, който дълбоко ме обиди, и изля горещия чай върху чатала ми и след като учтиво ме прати да си ... майката в химическото чистене, отиде да се оплаче на шефката си. С парещи и болезнени тестиси се върнах значи в стаята си, където бях обзет за кой ли път от недоумение пред

женското непостоянство и жестокост. Какъв ми беше проблемът с жените, по дяволите! (като изключим грозотата, плешивостта и затлъстяването ми). Напразно се опитвах да отговоря на този съдбовен въпрос, като се губех в догадки, хипотези и предположения, а после осъзнах, че Нора все още не ме познаваше: пътищата ни се бяха пресекли на 10 юни 1904 г., шест месеца след онзи смразяващ януарски ден. Нора, която се бе опитала преди малко да ме кастрира, тогава тъкмо пристигаше от родния си град Галуей. Тя все още се боеше от столицата, където изпитваше, както подчертават историците, необичайна самота, внезапни и дълбоки пристъпи на меланхолия. Ама че идиот си, Айнщайн! Има дни, в които. Върнах се на бара, за да се извиня: напразно, девойката беше направо войнствена, заплашваше ме, че след като ги е изпекла, сега ще ме накара да ги изям. Да забравим.

Как протече първият ми престой в Дъблин? Спокойно, ако държите да знаете, много спокойно. Очаквах становището на учителя и за да не го пропусна, почти не се отдалечавах от *Финс Хотел*. Килдеър Стрийт, Графтън Стрийт, Досън Стрийт, разхождах се по най-изисканите улици на Дъблин и никога не пропусках да спра в кафенето „Бюлис“, чиито сладкиши ме предпазваха от хипогликемична криза. Харесвах също гарата „Уестланд Роу“, откъдето минаваха влаковете кораби в посока към Континента. Бъдещето ми, бъдещето на *Одисей* зависеха от това място, но ще видим после, ще видим после.

Измина една седмица, през която, с изключение на една кратка разходка по хълмовете на Уиклоу, само ядох, отбягвах погледа на Нора и се шляех мързеливо. Дали беше започнал да чете ръкописа? Дали поне го е запазил? Тръпки преминаваха по тялото ми, когато си го представях как няколко минути след разговора ни в *Дейви Бърн* хвърля ръкописа в Лифи от О'Конъл Бридж. Така Станислас щеше да си отмъсти. Божественият роман, текстът, който ми беше коствал толкова усилия, щеше да се понесе по течението на водата подобно на проспекта, който Блум, в началото на *Одисей*, смачква и после хвърля в реката.

На сутринта на осмия ден на вратата ми се почука. „Господине? (Гласът на собственичката.) Някой си господин Джойс ви търси на рецепцията...“ Превъзбуден, се облякох светкавично и слязох по стълбите през четири стъпала. Радостта ми не трая дълго, защото посетителят не беше друг, а самият Станислас. Със смръщени вежди, с

навъсено лице, изглеждаше още по-весел от миналата седмица. Той се скова (доколкото е възможно), като ме видя, но поде разговора. „Имате ли минутка, господин Айнщайн? Аз... толкова... няма да ви отнема много време.“ Седнахме на бара, където Нора, по-красива отвсякога, ни гледаше с недоверие. Станислас дори не я забеляза.

— На какво дължа честта? — питам аз.

— Какво сте сторили на брат ми! — избълва той. Гледа ме лошо, решен на всичко.

— Джеймс? Аз... аз просто му дадох да прочете моя роман.

— А да! Вашият роман: *Олимпиадата* (той продължаваше да ме гледа отвисоко, този жалък глупак!).

— Както казвате... (Затишие пред буря.) Защо? Проблем ли има? — питам с най-чистосърдечна наивност.

— Да! Има проблем! Джеймс пише роман в момента, нещо сериозно. Започна първата глава преди няколко дни... беше ентузиазизиран... и изведнъж, откакто прочете вашия ръкопис, иска да зареже всичко!

— Вече прочел ли е ръкописа ми?

— Посвети му цялата седмица! (Ново войнствено затишие). Не искам да се обезсърчи и да се откаже заради някакво идиотско четиво... Джеймс е писател, разбирате ли! Заради вас се предава.

— Заради мен?

— Започва да твърди, че призванието му не е в литературата, че е трябвало по-скоро да стане певец!

— Певец?

— Да, певец. Какво ви засяга? Джеймс има интересен глас, ако много искате да знаете... Би могъл да изнася концерти.

— Ако е надарен в тази дисциплина, защо не прояви постоянство?

— Защото Джеймс не е циркаджия! Той има заложи на писател, Той (наблегна на това изречение, като ми хвърли презрителен поглед, който означаваше, че аз — niskият дебеланко — нямах такива)!

— Намирам ви за твърде самоуверен.

— Това, в което трябва да сте уверен, е, че повече няма да видите Джеймс, разбрахте ли?

— Ами добре... — съгласих се вяло, подготвяйки се да посрещна отмъстителния му юмрук, с който той мечтаеше да размаже

физиономията ми. Но не. За пореден път Айнщин отървава юмручния бой, изкуство, в което хич не блести. Моят посетител си допи бирата, прибра големите си ръце и без да хвърли нито един поглед към Нора, се сбогува.

Насладих се на триумфа си в тихата си стая, седнал в долната част на леглото, което бе приютило мечтите от първата нощ на един бъдещ велик писател от световната литература. Сега, когато господин Джойс беше повален на тепиха, Айнщин планираше грандиозното, всеобхватно бъдеще, пътят бе свободен, предназначертан за една златна библиография, за пътешествие към върха на думите. Улисах се за миг да градя въздушни кули, после почувствах нужда да изляза, стаята беше тясна, трябваша ми градът, континентът, вселената, преливах от екстаз, готов да го споделя, да го влея в колективните възжелания! Разхождах се в Дъблин като победител, аз бях неговият автор, неговият говорител, почти негов сътворител, жителите, с които се разминавах, щяха да бъдат увековечени; един ден ликът ми щеше да бъде изобразен върху банкнотите, картата на града и туристическите брошури.

Все пак оставаше да уредя една последна подробност: да си взема обратно ръкописа. Признавам си, малко ме беше страх да се изправа пред Станислас, дежурния цербер. Вероятно поради тази причина, преди да отида у семейство Джойс, се отбих в *Дейви Бърн*. Колкото да събера малко сили... Случайността, но вие знаете не по-зле от мен, че това понятие не съществува, рождената ми дата е доказателство за това, случайността, както казвах, бе решила да ме срещне с Джеймс, който пиеше халба бира, сам. Направи ми знак с ръка и се настаних до него. Имаше тъжен и жалък вид: щръкнали кичури коса, разпасани дрехи, лице с дълбоки сенки под очите. Биографите историци винаги споменават небрежното му облекло през този период от живота му: ужасните му обувки, отвращението, което изпитвал от миене и къпане, но тази подробност не ми беше направила впечатление по време на първата ни среща; неговото вдъхновение, интелектуалната му увереност, живият му поглед прикриваха тези битови подробности. А сега дори меката светлина в кръчмата не

успяваше да скрие неговия разпадащ се силует. Сините му очи ставаха глупаво меланхолични; изпитото му лице приличаше на посмъртна маска; редицата клатещи се, неестетични зъби бе на път да се разпадне и да отвори ужасна черна дупка. За миг ме изгледа като странен, омагьосващ обект, после поде разговора:

— Аз... аз прочетох *Одисей*. (Пауза.) Невероятно е... Исках да ви пиша, но щеше да се наложи да включа в писмото си толкова много неща... и може би толкова баналности. Аз... аз искам най-вече да ви се извиня за начина по който Станислас и аз ви посрещнахме. Трябва да съм ви се сторил доста арогантен, нали? Не трябва да ми се сърдите, вероятно у мен има нещо демонично, някакъв глас, който ме подтиква да създавам отвратителна представа за себе си. И Стан не знае винаги кога да спре.

— Тази сутрин се срещнах с брат ви.

— Стан? (Погледна ме разтревожен.)

— Дойде в хотела.

— Не ви ли много...

— Успокойте се. (Направих малка театрална пауза.) Каза ми, че подготвяте роман.

— Говорил ви е за романа ми? (Мълчание.) Ами да, вярно е, пиша — всъщност пишех роман.

— Имате ли вече заглавие?

— Имах заглавие... *Стивън героят*. Но истинският герой, автентичният Стивън се намира във вашия *Одисей*... Това е невероятно съвпадение, нали, че сте избрали същото име за вашия персонаж?

Разговорът се проточи. Джеймс не преставаше да хвали моя текст. Той го намираще за:

а) вълнуващ („знаете ли, майка ми почина на 13 август, на същия ден, в който се развива действието в романа ви“);

б) ослепителен („всички начини, по които може да бъде разказана една история са събрани в една-единствена книга; това е тоталният роман, една истинска вселена!“);

в) революционен („такъв текст никога няма да остарее!“).

Що се отнася до автора, вашия слуга, той беше очарован от неговата виртуозност, бързината, с която беше написал тази тухла (Бога ми, вярно е, че с голямо желание бях преписал неговото бъдещо произведение!).

Когато излязохме от кръчмата, дъждът се изливаше с двойно по-голяма сила. Дюк Стрийт изглеждаше зловещо; по нея бродеха ирландски мумии. Придружих го до дома му, за да си взема обратно ръкописа. Той се влачеше, сякаш беше изтощен, на края на силите си. Малко преди да пристигнем в жилището на семейство Джойс, една злополука за малко да се превърне в драма. Едно куче. Едно жалко псе изскочи от Фибсборуф Роуд и застана пред нас, лаейки. Джеймс стана смъртно блед. Той се вцепени, когато животното, глупаво бездомно куче с измокрена козина, се доближи до него, размахвайки опашка. Ирландецът беше втрещен от страх! Загубил ума и дума! „Можете ли... можете ли да го отпъдите, ако обичате?“ „А бе, не изглежда зло.“ „Няма значение. Можете ли, ако обичате.“ Кученцето точно бе скочило и с дружелюбен порив облизваше лицето му, поставило предните си лапи на раменете му. Горкото момче виеше, невероятна гледка! Той безуспешно се опитваше да укроти разгорещилия се нападател, който удвояваше лигавата си обич. Джеймс загуби равновесие и падна по гръб на Норт Сиркълър Роуд. На косъм се размина да не го блъсне кола, която бързо се движеше нагоре по улицата. Той се изправи бавно, леко гроги, но невредим и облекчен: четириногото, объркано от човешката лудост, беше офейкало. „Когато бях дете, ме ухапа куче — ми обясни той малко по-късно, когато тръгнахме по неговата улица. — Близо до банята... Бях със Стани... Бяхме го нахъсили с камъни, да си призная... (Пауза.) Оттогава винаги ме е било шубе от тези животни. Всъщност предпочитам котките, те създават по-малко проблеми.“ Съгласих се вяло, лицемерно, тъй като, нали разбирате, животните, каквато и да е козината им или перушината им, не ми бяха присърце: котки, кучета, папагали, розови зайци, морски свинчета, Мама не понасяше животните, смяташе ги за вонящи, скъпи и безполезни. Тя едва не получи нервна криза, когато на десетия ми рожден ден, на връщане от панаира, бях донесъл вкъщи червени рибки. „За какво са ни, Алберт! Рибки!“ Бедните животинки умряха след два дни, скачайки от буркана в отчаян порив. Тази драма показва самоубийствените наклонности на рибите, както и водния, без капка съмнение плацентен произход, на неврозите. Но ето че се отклонявам, отклонявам се, говорех за лицемерно съгласяване и за семейство котки. А защо да му противореча? Сега постигах целта си. Помоли ме да го почакам и нахълта в къщата, за да търси ръкописа. След две минути силуетът му

се появи в рамката на вратата, като носеше внимателно ценния предмет, който ми подаде, както се подава реликва. „Мислите ли да го изпратите на издатели?“ — ме попита стеснително той. „Да — отговорих аз. — Имам нещо предвид...“ „Имам няколко приятели в литературните среди. (Колебание.) Ако мога да ви бъда полезен с нещо...“

* * *

Едва завърнал се във *Финс Хотел*, направих светкавично пътешествие в добрата стара 2003 г. Целта на мисията? Да установя резултатите от оттеглянето на Джойс. И знаете ли, бяха значими... *Одисей* беше изчезнал от Историята на литературата поради липса на автор — Джеймс Джойс вече не беше нищо, името му не фигурираше в нито един учебник, дори не и в този на Набоков. Това отсъствие, което вашият разказвач си поставяше за цел да запълни по свой начин, разбъркваше в известна степен литературата на ХХ век: Вирджиния Улф и Марсел Пруст си запазваха лъвския пай; Новият роман вече не съществуваше; куп гадни автори, простете за думата, колебаещи се между натурализма и хиперреализма, изпълваха страниците на списанията. Отстраняването на Учителя бе сковало цял един век. Разбира се, все още съществуваше Селин, господин Фердинан, но това е друга история... Значи пътят беше разчистен, окончателно разчистен. Какъв беше сега планът ми? Просто щях да измина пътя на Учителя, чиято съдба никога вече нямаше да се срещне с литературата. Достатъчно беше да стигна до Париж, на 11 юли 1920 г., да си кажа аз с швейцарска точност, да се представя на Силвия Бийч, управителката на книжарницата *Шекспир & Cie*. Тя е издала *Одисей* през февруари 1922 г., като за целта е създала издателска къща, за чиято известност щях да допринеса: не можеше да откаже ръкописа ми! Ще се възползвам през този чудесен юлски ден да се срещна с Адриен Моние, после с Валери Ларбо, който ще преведе моето произведение, а през следващата година ще изнася лекции върху почерка на Айнщайн. Ето, няма какво да си блъскам главата, това е предимството на миналото, казвах ви, трябва само да се следват стрелките, Айнщайн on the top^[1]! the right man in the right place^[2]! Само да прескоча до 1904 г.,

за да си събера багажа във *Финс Хотел*, да се сбогувам с Нора и се устремявах към Париж, за да публикувам ръкописа си, да се потопя в лудите години!

* * *

Добре, разбира се, става дума за теория. На практика плановете ми малко се объркаха, разбирате ли, наложи се да се сблъскам с малък „проблем“, това, което в наратологията се нарича неочакван обрат. Успешно се добрах до *Финс Хотел*, през 1904 г., но не можах да си тръгна от него. Когато настроих брояча на скапаната ми машина на 1920 г-на жаргона на физиците се говори за „затворена крива от времеви порядък“ — тя просто не реагира. Опитах се с всички средства да поправа програмата, да направя отново изчисленията, напразно: опитите ми завършваха с неуспех и, още по-зле, водеха до силни неразположения, които ме приковаваха към леглото на ръба на припадъка. Обзет от паника, пробвах отново и отново и най-накрая изпаднах в кома. Ниският дебеланко беше на косъм да бъде смлян на галактическа каша! Гравитационните сили са толкова интензивни извън избраната дупка на червей, че, представете си, могат да ви разкъсат само поради различната гравитация между краката ви и главата ви. Събудих се с обложен език, обзет от махмурлука на века, плувнал в пот; стаята беше потънала в американска нощ, в която двама актьори, един мъж и една жена, седяха на столове, разположени ветрилообразно в долната част на леглото ми. „Ах, ето че се събужда!“ (каза мъжът). „Време беше“ (каза жената). „Искате ли малко светлина?“ (попита отново мъжът, чийто глас не ми беше непознат). Силната дневна светлина прогони измамното нощно осветление като в американски филм, възпламени ретината ми и разположи в полезрението ми два съвсем неочаквани персонажа, за да не кажа неуместни: Нора Барнакъл и Джеймс Джойс. Ега ти! Подскочих (доколкото ми беше възможно). „Не сте ли добре, господин Айнщайн? Много ли ви е силна светлината?“ „Не. Тоест... Аз.“ „Госпожица Барнакъл дойде да ме повика тази сутрин. Разбирате ли, от два дни бълнувате. В съня си сте произнесли моето име. Тя не знаела вече какво да направи... и дойде у дома.“ А Нора потвърждава думите му,

разказва, че чувала хриптенията ми през вратата, която отворила, за да види един агонизиращ човек, говорещ сам насън. Тя превъзмогнала страха си, за да не кажем отвращението си, от този затлъстят похотливец, който я бе свалял просташки няколко дни по-рано, и се приближила. Той, всъщност аз, лежал с дрехите си по гръб напреки на леглото, със скръстени ръце, с отворена уста, с пяна на устата и кървящи ноздри. Той, пак аз, мърморел на френски неразбираеми изречения, в които произнасял името на Джойс, придружено от адреса му, който толкова дълго бил повтарян, натъртван, че станал разбираем за младата дъблинчанка. Тя, тоест Нора, в страха си, че дебеланкото може да пукне в ръцете ѝ, предизвиквайки скандал, който със сигурност ще ѝ коства работното място, отишла значи да открие лицето Джойс, живеещо на Сейнт Питърс Терас.

Останах на легло цяла седмица. Джеймс беше предложил да ми изпрати познат лекар, но аз бях отклонил предложението му: като се има предвид в какво състояние бяха болниците, въобще не бях кандидат за септикемия! Той идваше да ме види всеки ден, глезеше ме като истинска майка, носеше ми вестник, сменяше ми грейката, най-често в компанията на Нора, която бе възприела ролята на болногледачка и се осведомяваше и за най-незначителното ми желание. Тези двамата много скоро щяха да се хвърлят в обятията си, виждах го отчетливо по дребни детайли, които издаваха привличането им: тези внимателни и все пак малко непохватни жестове, тези прошепнати тихо изречения, учудващото им постоянство в грижите за мен. Пърхащи гълъбчета, ready for love^[3]! От начало се бях притеснил от това сближаване, но като се замислех, нямаше вече от какво да се страхувам: Нора, която Джойс току-що беше срещнал, изпреварвайки с няколко месеца истинската среща, нямаше да го вдъхнови за никакъв роман, за никаква пиеса, отсега нататък Джеймс щеше да води живот без писане и както и да го погледнем, заслужаваше малка компенсация. Не можех да му взема всичко... Ако Нора вече не беше муза, тя можеше все още, както казват биографите, да направи от Джеймс мъж и да сложи край на самотата, която той изпитваше след смъртта на майка си. Хубава програма, нали? Хич не се съмнявах в способностите на Нора да отвори ирландеца. За сметка на това, няма какво да крия, собственото ми положение силно ме тревожеше. Никога не бях възнамерявал да се установя „напълно“ в началото на века, нали

разбирате, исках да използвам познанията си в областта на Историята, за да стана знаменитост — по-точно гений, думата „знаменитост“ е телевизионна заблуда, пълна простащина — та, да си дойдем на думата, исках да стана гений, възползвайки се от модерната наука, по-точно от медицината. Всъщност за мен миналото щеше да бъде нещо като втори дом, от който щях да мога да си тръгна, когато пожелаея. Да не би малкият Айнщайн да е станал хипохондрик? Ако ви е забавно да мислите така... Все пак ще отбележа, че пеницилинът е бил открит през 1928 г., а терапевтичната му употреба е започнала едва през 1943 г.! Как си ме представяте сега? Прикован в 1904 г.! в Дъблин! щях да пукна! Помислете само, един тлъстак, плувнал в пот и изложен на всички течения, без аптека, достойна да носи това име! (Мама винаги лекуваше болестите ми с антибиотик, перлата на следвоенните години, божествено вещество, от чиято честа употреба ми бяха пожълтели зъбите! Ниският дебеланко си е направо наркозависим, под пълна зависимост, друсан до мозъка на костите! Благодаря ти, Мамо, благодаря ти както винаги!) Говорех ви за здраве, очевиден приоритет, разбира се, но естетическият аспект също е важен, знаете го не по-зле от мен. В тази област, тъй като не бях особено облагодетелстван от боговете, възнамерявах да направя кратки скокове в 2004 г. за липосукция и висококачествено имплантиране на коса. Един велик писател трябва да се самоуважава, нали така? Ликът му стои в учебниците по история, речниците и други енциклопедии.

Времева повреда ми забраняваше всичките тези маневри, малкият Айнщайн беше блокиран, кой каквото прави, на себе си го прави! Над мен витаеше укорителното майчино лице, мислех, че е извън обсега ми, но чувах майчиния глас със стереозвук, виждаш ли, Алберт, когато човек иска да шикалкави, ето какво се случва!

Мама, дошла на бял свят през 1925 г., дори не беше родена по онова време, тя не би могла да успокои неизбежните кризи: апнея, тахикардия, екстрасистоли, диария, мигрена, сигурно пропускам нещо (речникът на съвременния стресиран човек, страдащ от спазмофилия, е по-скоро богат), та, казвах ви, че Мама я нямаше. Тревога. Пълна. Бях загубен в пространството и времето, спрял в една британска колония, усмърдяна на зеле, опръскана с бира, без доставчици на пици по домовете, колония, в която можеш да обикаляш с часове, без да намериш видеоклуб, нито дори магазин за дискове. Ако скучаеш, е

безсмислено да извадиш мобилния си телефон, за да се обадиш на приятел, никакъв сателит няма да те чуе, земята е онемяла, тя няма да прочете имейлите ти, не ѝ дреме за твоя компактдиск на Бьорк, а що се отнася до телевизия, може да си пробваш колкото си искаш! Направо рай! Знам, знам, ще си изпеете дежурния урок за липсата на любознателност, за присъщата ми склонност към рутина, за жалката ми и банална зависимост от модерната технология, но бяхте предупредени, Алберт Айнщайн, повтарям отново, роден на 18 април 1955 г., син на Саша Айнщайн, неразривен негов потомък и всичко останало в този дух, не обича непредвиденото, той предпочита своя малък уют, своите замразени храни, порнофилмите си и хладилника си. Или поне предпочиташе, защото положението значително се бе променило, и не само по отношение на гардероба, телевизионните програми и кухнята. Ирландия, през 1904 г., освен че малко насилено се бе преклонила пред короната, беше предимно католическа земя, в която духовенството хич не си поплюваше по отношение на морала! Което означава, че така нареченият ми интимен живот, достатъчно усложнен от Содом на ХХІ век, щеше сериозно да се затегне. Да се бъзикам с ирландките, да сея на ляво и на дясно сперма: въобще да не си го помислям! На кладата Айнщайн! Разпнете го! Преследвайте семита! Говоря за еротизъм, разпростирам се върху темата за нежността на плътта, както би казал Сименон, но имаше далеч по-сериозни неща, разбирате ли, далеч по-сериозни неща! Самото основание за моето пътешествие беше застрашено поради тази времева разлика, шестнадесет години преднина, представяте ли си! шестнадесет години! Равносилно е да кажа, че ръкописът ми не струваше пукната пара, или по-скоро, все още не струваше пукната пара, защото очевидно, по-късно, в двадесетте години, но ще видим после, ще видим после естествено, приятелят Джойс е постигнал добър резултат: успех, известност, уважение от най-великите, статуя.

Но през 1904 г...

Малко се пооправих, бузите ми си възвръщаха цвета, шкембенцето ми спокойно стърчеше, сякаш ми казваше: отпусни се, отново ще станеш себе си, мисли за по-нататък, подготви си план, вече трябва да напуснеш този хотел. Ако сте се разхождали около единадесет часа сутринта по Насау Стрийт, на 20 март 1904 г., сте могли да ме видите как излизам от *Финс Хотел* с напет вид (всъщност

почти). Нарамил литературните си партушини, се отправях, с победоносна крачка към северната част на Дъблин, където една великолепна стая от петнадесет квадратни метра очакваше дебелия ми задник. Моят адрес? Голдсмит Стрий №47. Бях наел тази гарсонiera по съвета на Джеймс, след като прегледах финансите си, в критично състояние след близо двумесечен престой във *Финс Хотел*, не беше Хилтън по отношение на цените, но все пак, сериозна сума, която щеше да се отрази на спестяванията на мама! Казвах си, че трябва да бъде разумен, престоят ми вероятно ще бъде по-дълъг от предвиденото, ще бъде осъден на вечно пребиваване сред келтите. Разбира се, не губех надежда да задействам отново машината, но за момента трябваше да съм предпазлив, реалист, да подпиша договор за умерен наем, да се сниша. Хазяйката ми, госпожа О'Кази, нисичка закръглена брюнетка, която изпиваше по триста литра черен чай, повтаряше една след друга молитвите като метафизични сеанси, нямаше никаква роднинска връзка с един поет със същото име (и със собствено Син) и доста модерен по онова време. Жалко, защото всички канали щяха да са добре дошли, за да издам тухлата от осемстотин страници, която чувствително тежеше в багажа ми. Но можех да разчитам на Джеймс, нали? Той беше обещал да ми помогне, беше се заклел, заплюл, че ще допринесе за *Одисей*.

Бях се настанил на триста метра от жилището на семейство Джойс. Голдсмит Стрийт е права, обикновена улица, която се спуска под лек наклон от Норт Сиркълър Роуд и излиза на юг към далечната, синкава, сладникава панорама на хълмовете на Уиклоу. Гледка от двуетажни тухлени къщи, пране по прозорците, разпятие във всяко помещение. Срецахме се всеки ден с Джеймс и тръгвахме на дълги разходки из Дъблин. На няколко пъти, сякаш поставяше началото на „Блумсдей“ много преди възникването му (местен обичай, който покъсно щеше да привлече туристи от цял свят, които щяха да следват развлекателна обиколка, разработена до съвършенство, Гинес брекфъст, лекции, четения, мнимо погребение и какво ли още не!), той настоя да извървим пътя през града на Блум, моя герой. „Преоткривам Дъблин благодарение на вас“, ми казваше той изумен, ентусиазиран, сякаш прелистваше страниците на книгата на всеки ъгъл на улица. Литературата заемаше голяма част от разговорите ни. Откакто всякакво желание за писане го бе напуснало, Джеймс бе станал по-

малко арогантен, по-улегнал, умееше да изслушва, без да дестабилизира своя събеседник. Искаше да ме опознае, да извърви пътя на замисъла до *Одисей*. Разбирате ли, налагаше се да измисля Алберт Айнщин, да извая персонажа, чиято биография се очертаваше по време на нашите разходки. Бях, подобно на Еркул Поаро, с белгийски произход (роден в Лиеж през 1860 г.); не съм знаел коя е майка ми, която от своя страна познавала слабо моя баща (любов за една нощ, както и да е); бях научил английски език благодарение на първата си жена, учителка по цигулка, и обзет от страст към този език, пренебрегнах езика на Молиер в полза на този на Шекспир. Първите ми писания? На около тридесет години. Преди това не се чувствах готов, не се чувствах достатъчно зрял. Не, не бях запазил нито един от текстовете от моята младост, не исках тези пубертетски пориви да ме надживеят — след смъртта ми няма да намерят ръкопис в чекмедже, това не е в мой стил. Идеята за *Одисей*! Ами не знам точно (нали разбирате, в такива моменти), но едно нещо е сигурно: още от детството изпитвах възхищение от *Одисеята* на Омир (епопеята, вдъхновението на разказа, ясно е нали). Ако се замисля по-внимателно, вдъхновението да напиша *Одисей* ме връхлетя в Рим, където бях прекарал две седмици през лятото на 1896 г. с бившата си жена. Беше ми хрумнала идеята за разказ, кратък текст, който разказва живота на един начален учител в Дъблин, еврейин, на име Алберт Хънтер. Никога не написах разказа, но постепенно, с течение на месеците, на негово място се раждаше един роман.

Когато се връщахме от нашите разходки, по време на които спирахме на няколко пъти да пийнем нещо, приключвахме деня в жилището на семейство Джойс. Когато прекрачех прага, Станислас се обгръщаше в неодобрително мълчание, нещо като злонамерена неутралност, в която подтекстът (чакай да те хвана, дебеланко!) всеки миг щеше да излезе наяве (на ти! и на ти! и на ти!). Джеймс ми предлагаше да се качим в стаята му, където разговорът ни продължаваше до късно през нощта. Вечната тема на разговор? Книгите. Джеймс, който владееше италиански и френски, притежаваше много произведения на чужди езици. На етажерките му можеше да се намери Д'Анунцио, но също и Верлен, Метерлинк, Толстой, Йетс, Тургенев и Едмон Ростан (той притежаваше едно странно издание на *Сирано дьо Бержерак*, на лъскава хартия, със

зелена обложка, стопроцентов лош вкус). На мене лично тази пиеса винаги ми е била досадна, безразличен съм към терзанията и всякаквите несполуки на един недъгав откъм носа: някой да ви кара да изпитвате съжаление към тъжната ми съдба? Един оплешивял дебеланко, има все пак за какво да поплаче простодушният читател! (Впрочем, нужно ли е да ви припомням, че аз също живеях вместо някого?)

Говорехме за книги, но за да бъда точен, за да възстановя историята такава, каквато се случи, не искам да се правя на сладкодумец, няма такива работи при Айнщайн, той си имаше други грижи. По-точно една, изписана с четири букви, Нора. Историята им беше напреднала, съвсем очевидно под завивките, телесен обмен, ускорен сърдечен ритъм и т.н., двойката Джойс/Барнакъл се показваше открито в Дъблин, сега вече официално, приветствана гръмогласно в цялата столица! Още през първите дни на април двете гълъбчета се преместиха да живеят в южната част на града, в квартала Болсбридж, на Шелбърн Роуд № 60, голяма стая на първия етаж на къща във викториански стил, на един завой, потънала сред други къщи, също така във викториански стил, улицата се бе отдала на архитектурно клониране. Джеймс беше на седмото небе. Към възхищението, което изпитваше към моето произведение се прибавяше огромната благодарност към Айнщайн, изпратен от съдбата чужденец, който му беше представил жената на живота му. В неговите очи бях два пъти светец: литературен гений и възплъщение на добротата. Разбира се, Станислас не беше на същото мнение. Той ми се сърдеше за моралната и брачната щета, нанесена на брат му: не само че бях направил братчето безплодно, бях го разколебал в артистичните му амбиции, ето че сега хвърлях в обятията му една дивачка, която едва можеше да напише името си! Разбира се, той официално зачиташе избора на своя по-голям брат, но без да крие скептицизма си, без да ни спестява сарказмите си при всеки удобен случай, идилията нямало да продължи, никакво съмнение по въпроса, главата си залагал! В противен случай беше естествено виновникът за това недоразумение, вашият разказвач, да бъде наказан. Караниците между двамата братя бяха доста чести. Спомням си една вечер, в средата на април, един от първите хубави пролетни дни, докато се разхождахме по плажа на Сандимаунт, прочут плаж, където Блум, героят в *Одисей*, среща Сиси/Герти/Еди, тройка

лолитки, която силно го развълнувала, та една вечер, както казвах, когато Стан отново беше насочил разговора към темата за писането, насърчавайки по-големия си брат отново да се захване за работа, да продължи *Стивън героят*. Джеймс въпреки успокояващото присъствие на Нора се беше разгневил. „Започваш да ме изморяваш, господин Конско! Грабвай перото и пиши ти, след като си обсебен от тази идея! Но престани да ми досаждаш!“ Беше произнесъл тези изречения, посочвайки залива, където се виждаха фериботите, заминаващи за Холихед — морето като хоризонт, някакво възможно заминаване или просто граница, печален отказ? Станислас не каза повече нито дума през цялата вечер, само малко преди да си тръгне ми каза, че съм свършил добра работа. „Можете да се гордеете със себе си, господин Айнщайн!“, ми каза той на тръгване. (Ами да, мислех си аз, като го гледах как се отдалечава, добре свършихте работата.) Нора обаче не беше тъпа по рождение, необразована простакеса, за каквато някои искаха да я представят; тя притежаваше животински инстинкт, способността да схваща същността на нещата, ситуацияите, които ѝ позволяваха да разбира Джеймс по-добре от когото и да било. Той цъфтеше до нея, приемаше да не бъде писателят, който беше мечтал да стане: отсега нататък бъдещето му щеше да се обвърже с музиката. За голямо съжаление на Станислас, който съзря в това действие върховното предателство на niskия дебеланко, бях осведомил Нора за вокалните дарби на нейния спътник.

Тя веднага го насърчи, „имаш прекрасен глас, трябва да си упорит!“ И мога да го потвърдя, Джеймс беше надарен, имаше хубав глас на тенор, истински орган! Наистина, признавам, човек имаше усещането, че не беше мутирал, че може би никога няма да мутира (дребна неприятност от юношеството? пубертетска спънка?), възможно, напълно възможно, но гласът му беше нежен, мелодичен, без грешка, нещо различно от звездите на модерния шоубизнес! Казвах, че на тринадесет-четиринадесетгодишна възраст можел да хване *си*: давате ли си сметка!

Нора и аз настояхме новата звезда да ходи на уроци, да работи сериозно над гласа си. Предложих, като се имат предвид историческите ми познания, повтарям — това е предимството на миналото, на предначертания път, изпреварване на събитията или почти, та казвах, че предложих, да се обърне към най-добрия от

добрите, имам предвид синьор Палмиери. Тъй като господин Палмиери (със собствено име Бенедето) не беше кой да е, за да си губи времето, ние подтикнахме Джеймс да се яви на конкурса *Файш Киъл*, произнасяйте „фиш койл“ по дъблински, който, за да опростя нещата, макар и да не обичам да го правя, беше нещо като келтска Евровизия, като изключим Франс Гал.

Уроците се провеждаха в дома на ученика. Господин Палмиери почукваше три пъти отчетливо на вратата, чукчукчук, и влизаше, безупречно облечен. В стаята имаше пиано, взето под наем от Пигот. В тази връзка, макар че не желая да ме съжалявате, още по-малко по въпроси, свързани с пари, ще отбележа, че наемането на инструмента стана с пари от моята кесия, както и уроците на младия принц (седем шилинга на сеанс), както и разходите по записването за Фиш не знам си к'во, планирано за 16 май.

Джеймс напредваше с удивителна скорост; неговата способност да възприема указанията на Палмиери направо ме смайваше. Като цяло той беше доста сериозен, мотивиран от датата на фестивала, но от време на време шегаджийската му страна се проявяваше, тогава ставаше неконтролируем. Така един ден, както си изучаваше труден пасаж, младото чудо запя, акомпанирайки си на пианото, една особено артистична класическа френска песен: *Ела, гълъбче*. Събота вечер, след бачкане, парижкият работник казва на жена си, Палмиери беше луд, луд, за десерт те каня на кафе концерт, ще отидем хванати под ръка, хайде, господин Джойс! бъдете малко по-сериозен, да продължим, да продължим! на балкона за двайсет су, ако продължите, се прибирам у дома! Джеймс започна да тропа с крака и да хвърля похотливи погледи на Нора, когато запя припева: *Ела, гълъбче, ела гълъбче, ела! пуснал съм резето, ще можем да разпуснем, аха! Ела, гълъбче, ела гълъбче, ела! ела да запеем, муци, песента на цуни-гуни*. Палмиери понесе мълчаливо страданието. Поне този път. Но два дни по-късно тръшна вратата, когато завари Джеймс, преоблечен като италианска мадона (беше откраднал рокля от своята хазяйка, порядъчната госпожа Маккернан), имитирайки мелодията на Бизе. *Любовта е бохемско дете*.

Любоoooooooooooooooooooooooooooooooovvvvvvvttttttтааааа! Има граници, нали? Както и да е, Джеймс имаше истински талант, който

усъвършенстваше с всеки изминат ден. Палмиери изглеждаше доволен от своя ученик.

Често излизахме да се разхождаме след уроците, в края на деня. Половин час ходене пеша на юг, за да достигнем до залива на Сандимаунт. Джеймс често беше в трескаво състояние след тези сеанси по пеене, сякаш в някакъв транс, но винаги разкъсан от съмнения. „Честно, Алберт, те веднага ще видят, че не съм на висота. Що за лудост, че се впуснах в това нещо!“

Датата приближаваше. Джеймс работеше неуморно, но понякога отказваше неочаквано и без основание да следва съветите на своя учител. Той например се опъваше да учи сериозно солфедж, с което си навличаше гнева на Палмиери. „Господин Джойс, вие сте по-лош и от дете! Музиката има свой език, трябва да се научите да го говорите! Със сигурност по време на конкурса ще ви поискат да разчетете нотите на някаква пиеса. Познавам председателя, господин Денза, той няма да си поплюва на тази тема...“ Нора и аз успявахме постепенно да го вразумим, не без усилие.

Имаше първо един пробен галоп. Джеймс имаше една публична изява на 14 май в рамките на концерт, моля да не се смеете, името е истинско, на „Панорамния Хор Сент Бриджит и Оркестъра на Дамите от Фингал“. Чудесно развлечение за събота вечер. Джеймс беше потиснат, напрегнат; представи се посредствено и неточно. Безсмислено е да ви разказвам подробности от този провал. Нора и аз за пореден път направихме всичко възможно, за да го успокоим. Трудна работа, уверявам ви, защото Станислас, дошъл незабелязано на представлението, не се лишаваше от удоволствието да излее цялата си злоба и да сипе сол в раната — мръсникът си отмъщаваше, играеше си на Авел и Каин, сякаш искаше да каже, бях прав, бях прав, не го бива за това, нъц! Тържество на глупака. Предполагам, че завиждаше, чувстваше се жалък; досаждаше на брат си с писането, изкуството и всякакви такива ала-бала, но повярвайте, въпреки амбицията му, въпреки високопарните му слова, той не сътвори нищо що-годе прилично в тази област (само един недовършен ръкопис и няколко страници от дневник).

Завистлив или не, бе успял да смачка самочувствието на брат си. Ето че господин Джеймс вече не искаше да пее: „Стан е прав твърдеше той кракът ми няма да стъпи там, не разчитайте на мен!“ Само три

часа преди изпълнението той изчезна. Палмиери беше бесен, започна да тропа с крак, тресеше се като къртачен чук, оставаше само да започне да гризе шапката си. „Заложих репутацията си в това начинание — повтаряше той непрестанно как може да се работи с подобен хулиган! истински хлапак!“ Той играеше на засегнат, на уплашена девственица, поувлече се с фасоните, но най-вече се тревожеше за банковата си сметка, повярвайте ми: трябваше да получи четиридесет процента от хонорара на младото жребче!

Нора и аз тръгнахме да го търсим. Нали разбирате, имах нещо предвид. Намерихме го под кулата Мартело, както и се надявах. Мартело Тауър. В залива на Сандикъв. Врата към *Одисей*. Масивна кула, построена в началото на XIX в., за да отблъсне френските нашествия, разположена срещу морето като „топ в играта на шах“ (за да заимствам израза на Набоколужин^[4]). Джеймс се бе излегнал по гръб, с разперени ръце, насвяткан до козирката. Намигна с лявото око, като ме видя. „Както виждате, Алберт, дойдох на гости на Стивън.“ „Палмиери ви чака — заявих сухо. — Елате.“ Повдигнахме го и го завлякохме с мъка до водата, за да го облеем със студен душ, както се полагаше. Той крещеше, буйстваше, обиждаше ни с всички псувни, които му идваха наум, сякаш щеше да умре, „не това! не! не вода! не искам да ме освещават! приберете си ръсилото!“ Той придоби отново човешки вид, повръща, повръща и пак повръща, включително и върху единствения ми костюм и накрая се съгласи да се качи в такси, което го закара бързо към концертната зала. На Палмиери вече не му бяха останали нокти, нямаше кожа по ръцете и трескаво атакуваше скелета, когато пристигнахме. Джеймс не го удостои дори с един поглед и се упъти с вдигната глава и стегната походка към ложата, където ние дооправихме прическата и дрехите му. Ще ми бъде трудно да ви разкажа концерта. Всъщност, независимо поради каква причина, дали от страх за моя млад приятел, дали поради продължителния контакт със студената морска вода, която, вследствие на многократно изпитана термична реакция, ще да е разбутала всеизвестната ми крехка чревна система, аз прекарах цялото представление в тоалетната. Когато напуснах този пристан по неволя и се върнах отново в залата, Джеймс беше победил. На него се присъждаше златният медал, както и едногодишната стипендия в Италия! Новият живот на Джеймс Джойс

щеше да започне; колкото и да не се харесваше на Станислас, партитурата щеше да се пише на Континента, в компанията на Нора.

Читателят, след всичките ми усилия, жестикулации във времето и други хитрини, ще се запита със сигурност какъв дявол ме гонеше да се правя на дъблински импресарио: дали исках да основа SOS вариете? Да се впусна в доходна търговия с изкуство? В багажа ми се намираще най-великият роман в Историята, бях прекосил цял век, за да го открадна, а сега си играех на благотворителна дама — ето че съвсем се объркахте, нали? Да се върнем значи на литературата.

Повярвайте ми, не бях бездействал. Още в края на месец март Джеймс ми беше представил Гогарти, Оливър Сейнт Джон Гогарти, име, което звучи като поема. На времето той беше най-добрият му приятел. Привидното им разбирателство не скриваше различията им и съперничеството между тях. Гогарти произхождаше от лекарско семейство, фрашкано с пари, той никога не бе имал проблемите на Джеймс, безпаричието в края на месеца, постоянните премествания във все по-окаяно обзаведени жилища. Физическото му състояние направо дразнеше: преливаше от енергия, практикуваше всички видове спорт със сръчност, от която побесняваш — крикет, футбол, плуване, колоездене, беше от ония типове, които са готови да изминат двадесет километра с велосипед, за да изиграят един футболен мач, а после да се върнат обратно посред нощ! Природен феномен, пълна противоположност на Джеймс. Все пак страстта към литературата ги сближаваше. Още от пръв поглед, след първите разменени думи, човек разбираше, че Гогарти се пука от завист към Джеймс, завиждаше му за таланта, творческата способност, интелектуалната му мощ. Един ден бил казал, че ще подтикне Джеймс да се пропиет, „за да сломи характера му“. Истински зъл дух, нали? Впрочем, чудесно бе успял в това начинание, осъществено за нула време с покровителството на Бакхус. Трябваше да ги видите как се наливаха като бъчви с Портер! Пресушаваха Дъблин, сякаш градът го грозеше сух режим, склонни към цироза! пияндурници, пропити с поезия! Опитвах се да мина между капките и да вразумя Джеймс. Напразно. Само Нора имаше тази власт. Наложих се да я упражня твърдо още първата вечер: приятелят Сейнт-Джон, направо пристрастен към чашката, нещо, което някои определят като удоволствие, други, на които им е провървяло по-малко и които няма да назова, го смятат за проблем, грижа, понякога дори

катастрофа, та казвах, че приятелят Джон искаше да обиколи бардаците. Джеймс беше изкушен, но отстъпи пред зова на своята дулцинея.

Като човек, който си държи на думата, Джеймс възхвали моя роман пред Гогарти и го помоли за помощ. Сейнт-Джон имаше доста връзки в литературните среди: публикуваше статии наляво и надясно и общуваше с каймака от Тринити Колидж. Джеймс беше убеден, че той ще бъде подходящият човек, разчиташе на него, че щом се върне в Оксфорд, където щеше да остане до края на юни, ще прочете *Одисей* и ще го изпрати на големите английски издатели. Първото писмо пристигна на 6-и юни.

Драги Господин Айнщин,

Прочетохме вашия роман *Одисей*. Очевидно това е наситен, дързък, необикновен текст. Въпреки това предпочитам да ви го кажа веднага, няма да можем да го публикуваме. Въпреки очевидните му качества вашият разказ е разположен съзнателно извън литературното и морално поле на вашите съвременници. Когато говоря за „морал“, имам предвид именно дългия пасаж, който разполагате в края на деня и който се случва в бордеите на Дъблин. Отпечатването на подобно произведение (при положение че се намери печатница, която да даде съгласието си, споделяйки с издателя отговорността) би ни изложило на големи рискове. Не мога да ги поема. Представям си напълно вашето разочарование, но такава е положението в нашата страна. Има неща, вероятно много неща (дори със сигурност), които не разбирам в *Одисей*; тази непонятна част не ме тласка към приключение, а ме прави резервиран. Надявам се, че ще ме разберете. Може би някой от моите колеги ще ви даде по-положителен отговор: желая го искрено и ви насърчавам да продължите да правите постъпки. Моля ви да приемете, господине, моите дълбоки почитания.

Това лицемерно писмо бе последвано от няколко други, сред които писмото на Елкин Матю, издал през 1907 г. *Камерна музика*, първата стихосбирка на Джеймс Джойс (в една паралелна и остаряла История, естествено, времево измерение, което Айнщайн не бе посетил). Всички говореха за дързост, но изтъкваха и видимата провокация, херметичните формулировки, вкуса към усложнението, с две думи: отегчаваха се!

Отказ, отказ, отказ и пак отказ. Без коментар. Англичаните проявяваха презрение, пращаха Айнщайн да пасе! Джеймс беше възмутен и бесен, когато четеше писмата на издателите. „Виж ги тия търговци на долнопробна проза, тези селяндури, вмирисани на пот под расото си! Все старата песен, мухлясалият дух, на който му се иска да затвори изкуството в някакъв морал, в някаква крайна цел — производението на изкуството няма цел, Алберт, то просто върви към някаква естетика без друга потребност освен тази на твореца. Майната им на поддръжниците на морала!“ Станислас, осведомен за издателските ми разочарования, едвам съдржаше радостта си; този малък сополанко дори направи всичко възможно, за да убеди Джеймс, че е направил грешка — казвах ти, този тип е въздух под налягане, както и тъпата му одисея, започни отново да пишеш, Джеймс, твоят роман струва много повече от тази досадна тухла! Братчето направо си беше антипатично, но все пак не беше в състояние да върне по-големия си брат в правия път: Джеймс вече мислеше за Континента, вече подготвяше пътешествието си с Нора.

[1] На върха, (англ.). — Б.пр. ↑

[2] Подходящият човек на подходящото място, (англ.) — Б.пр. ↑

[3] Готови за любов (англ.) — Б.пр. ↑

[4] Намек за романа на Владимир Набоков „Защита Лужин“. — Б.пр. ↑

V

Следващото изображение е на течно тяло с обикновена температура и налягане, безцветно, безвкусно, чиито молекули са съставени от един атом кислород и два атома водород. Пример за прозрачност, доказващ се като такъв ежедневно и в най-незначителното ни действие, това тяло е обозначено с формула, още по-известна от уравнението на Айнщайн. В изображението, предмет на вниманието ни, молекулите не са сами; те се сливат с безкрайно множество себеподобни, кръстосват се, създават материя в неизброимите нюанси на сивото, на зеленото и на синьото. Океане мой, ето ни. О, едно малко уточнение, което не е без значение, въпросната течност съдържа сол, друго, също много разпространено тяло, което увеличава плътността на водата и улеснява плавателността на живите същества, но не и на Айнщайн. Ако застанете на брега, в подножието на една масивна кула, която вече споменахме в тази история, или ако се изкачите малко, ще забележите един червендалест цилиндър от плът, който ожесточено маха с крайници — моя силует. Пъхтя, храча, кашлям, гърча се — пълна паника на борда, изпаднал съм! На дъното на пропастта! На две крачки от смъртта, морско погребение и т.н., кафяви водорасли морска плащеница! Как ли той, тоест аз, е пропаднал толкова надълбоко? Защото, разбирате ли, ако можехте да различите каквото и да било в тези мрачни и студени води, въпреки естествения инстинкт, който му повелява да се самосъхрани, тоест да се бори, да вика за помощ, да търси спасение, Айнщайн, все така аз, единствено искам само всичко това да свърши.

Та казвах, как стигна дотам? Предишното изображение е на мъж, пристигащ с кораб от Англия, в последните дни на юни. Сейнт Джон Гогарти се завръща от Оксфорд и връща на Айнщайн ръкописа на *Одисей*, пожълтял документ, осеян с петна. Опитал е всичко, което е било по силите му, но се е провалил. Той разбира последователните откази, както казва, текстът е засукал, сложен, извън времето, измисля куп аргументи, за да се изкаже в подкрепа на тези боклуци, тези

самозвани издатели, безразлични към моя талант! Каквото и да твърди, *Одисей* го е белязал: под влиянието на книгата решава да наеме в началото на юли кулата Мартело, където е разположена първата сцена в романа. Смята за много шикозно да се настани в тази каменна сграда, за която плаща в брой годишния наем от осем ливри.

Давате ли си сметка, осем ливри! Господинът вадеше банкнотите, сякаш нищо не се е случило! Джеймс и аз бяхме извън себе си, най-вече аз, защото не бях спечелил никаква стипендия за Италия и след като бях отпуснал края като някой Ротшилд, сега трябваше да пестя скътаните от мама пари. Налагаше се спешно да спра с детинщините си. Следователно притиснах Джеймс да ми помогне да опитам други възможности за *Одисей*. След като коварният Албион не откликна, трябваше да се задоволя с местната среда, да се обърна към ирландските литературни среди. Незаобиколимият авторитет се казваше лейди Грегъри, местната муза. Драматург, основателка на ай-риш-нешъ-нъл-ти-ъ-тър, тя оглавяваше заедно с Йетс литературно движение за келтски Ренесанс. Добре. Защо не. Завръщане към корените, (келтска пъпна връв), уиски/паплач по всички етажи! Старата дама е много влиятелна из тези географски ширини, тя поръчва дъжда и хубавото време (най-вече дъжда, да бъдем реалисти), Джеймс ме посъветва да ѝ дам моя ръкопис: без съмнение щяла да даде добър съвет. След Гогарти, Грегъри?

Незабавно изпратих пакета си на звездата, без да се замисля, усещах някаква абсолютна неотложност! непреодолима сила! не издържах вече, разбирате ли! Честолюбието ме възпира да възпроизведа писмото, което старата дама ми изпрати, наистина съвсем ясно писмо, но обвито в добри обноски, нещо от типа на нищо не струва, не се разбира нищо, сменете си професията, все пак съм готова да го обсъдя с вас, да се срещнем? Лесно е да се каже, коконата живееше на другия край на Ирландия, на западния бряг... и после, като се има предвид съдържанието на писмото ѝ, какъв смисъл имаше да ходя дотам? Вие бихте се въздържали, нали? Поне малко достойнство. Вие, може би, но не и Айнщайн, който пристига в една юлска неделя в графството Галуей, Конемара, след изнурително пътуване с железницата. Приемат го в резиденцията в Кул, бяла фасада, английш стайл, голямо имение, засадено с дървета, и с езеро, идеално за *Искрено ваша*. Изненадана от посещението му, в което

никой не вярваше, домакинята го посреща любезно и го представя на група млади ирландци, сред които Синдж, стеснителен писател с болнав вид. Атмосферата е изпълнена с плам, с творческа набожност, а мозъците работят на пълни обороти в името на Светата Ирландия. Те всички имат безброй много проекти за пиеси, за поеми, за велики творби, чиито контури нахвърлят в салона, докато отпиват от стъклената или по-скоро от порцелановата чаша. Помещението е отрупано с дрънкулки, с картини, които запълват стените, но също с думи, абзаци, глави, и всеки се опитва да намери точното им място. Айнщин се отегчава, той не познава мъките на творчеството, просто търси издател, а в логическата и исторически доказана последователност той търси и славата. Не е сложно, нали? След сутрините, посветени на учене, той (вечният аз) има право на пасторални afternoons^[1]: крикет, посещение на парка, разходка до езерото, където не е изключено да заеме медитираща поза. По пътя на връщане се заговоря за бурята от миналата зима, която причини толкова щети — горките красиви дървета, но също и за скитанията из Дъблин на някой си Блум, рекламен агент и персонаж по професия, живущ на Екълс Стрийт №7. Нима не знаете, господин Айнщин. Ние (аз + той) трябва да изтърпим една безкрайна реч за Ирландия, за келтския герой, дошъл да спаси страната от модерния свят и неговия материализъм, един всекидневен, прозаичен свят, който се харесва страхотно на Блум: той си бие чекия на един плаж, плюска карантия, подтиква жена си към изневяра и се превръща в жребец в един публичен дом. „Във вашата книга не прозира истински поезията, господин Айнщин, митологичното измерение на персонажа, качеството му на съвременен Одисей, както посочва вашето заглавие. Съжалявам.“ За да ни го втълпи и да повдигне настроението ни, старата напомня, че Дъблин си има комитет по надзора, чиято цел е да открива и да унищожава всички писания с неморален уклон. „Благочестиви души ще подадат жалба и вие ще бъдете заклеймен, господин Айнщин, силно се опасявам от това.“ За да покаже своята добронамереност и да не затвори всички врати, тя обещава да ни покани тази зима на откриването на един театър в самия център на Дъблин, а после ни предоставя дълъг списък на ирландски издатели. Защо да не си опитам късмета?

Елкин Матюз, Маунсъл & Ко, Алстън Ривърс, Хоун & Робъртс, бих могъл да направя списък по азбучен ред на издателите, от които получих отказ, нещо като топтен на всички, които прегледаха *Одисей* през септември 1904 г. и след внимателен прочит, макар и светкавичен, като се има предвид дължината и наситеността на текста, го върнаха на Годцшмит Стрийт №47 — чукчукчук, „тук е пощальонът, носят пакет за Айнцин“. Ръкописът минаваше през цепката във вратата, приземяваше се в напуканите ръце на госпожа О'Казей, шлифовани от години на молитва и усърдно миене на чинии, после, след кратко, но мъчително изкачване по стълбите, ръкописът се разбиваше върху бюрото ми. „Съжалявам, господин Айнцин.“ „Знам, знам. Благодаря, все пак.“ Значи настъпваше литературният залез на Айнцин, окончателният провал на налудничавото му начинание, който в крайна сметка можеше да се очаква. Ето защо през първите дни на октомври, потопил се в студената вода на Ирландското море, той иска да умре — хипохондрикът толкова се страхува от призовката, че предпочита да я изпревари. А морската баня пак е идея на Гогарти... След като ни разведе из кулата Мартело, която делеше от месец август с някой си Дермот Тренч, първокласен невротик, който спеше с патлак под възглавницата и виждаше опасни хищници в кошмарите си, той предложи да се изкъпем в морето: кулата се извисяваше над *Forty Foot bathing place*, откъдето артистът редовно се хвърляше с главата напред. Само някой ирландец, в краен случай германец или скандинавец по изключение, убеден в стимулиращия ефект на моржуването, може да изпита желание да се къпе в този сезон. Разчитах на отказа на Джеймс, който отдавна проявяваше физическо и метафизическо отвращение от водата, за да се изнижа, но противно на очакванията ми той прие предложението на свръхатлета. Явно Нора беше допринесла за неговото преобразяване. Всички във водата! Никаква алтернатива! Ето го значи нашият разказвач по бански, зънец пред океана, сред група от къпеци се мъже на всякаква възраст. О, братя мои, колко болезнено беше за мен съприкосновението с тази мокра и ледена скала, аз бях анти-Моисей, патетичен пингвин, попаднал във воден ад, никоя тръстика нямаше да ми се притече на помощ! Усещам на гърба си ръка, която ме бутане... губя равновесие... и ето ме във водата. Гогарти беше сложил тихомълком край на моите колебания. Като начало погълнах половината океан, H₂O проникваше в мен, покриваше

хрилете ми с планина от сол, бях готов за балсамиране! Между две удавнически загребвания съзирах мимолетно брега, или по-точно хаоса, своеобразната трепереща купчина, която се предполага, че го съставляваше; повече от всякога светът беше неустойчива структура, която се клатеше под един мрачен свод, злонамерена, готова да изсипе тонове студен и режещ дъжд. В тази подчертана враждебност изплуваха лицата на моите спътници, плуващи като подгизнали марионетки. Докато Гогарти издуваше мускулите си и си играеше да плува кроул като луд, Джеймс гукаше, гугу, доволно е малкото момче, отдаваше се на гукане, прави цамбурцамбур, гъди-гъди, накрая ще се върне на Континента с плуване, преливащ от щастие и безгрижие, за да си вземе скапаните уроци по пеене. „Хайде, Алберт, казваше ми той, опитайте малко да се отпуснете!“ Но Алберт наистина няма желание да се отпусне, гърлото му пари, мускулите му, или по-скоро онова, което е останало от тях, са стегнати, всеки момент ще се схванат. Остава се на течението, полека, полека, ето го от другата страна на носа, далеко от погледите, приятно главозамайване, морско опиянение, тяло с люспи, наостря перките си, плацента симбиоза, като в първия ден потъва, задрямва, най-сетне съзира хоризонта, ще отиде да набере водорасли, да занесе букет на Мама, която бди край ваната, неговата Мама, която реди пълния му комплект от играчки, комплекта уреди на младия химик, малки котлончета, плакат на Айнщайн, карта от ИЦИЧП. Само секунда още... и една космата ръка го изтръгва от дълбините, грубо го дърпа назад към живота, жертвата се съпротивлява, върти се и получава възнаграждението на удавника, един як удар с юмрук, от който губи съзнание.

„Съжалявам — ще каже Гогарти малко по-късно, — но това е единственото решение да бъде измъкнат човек, който се съпротивлява: надявам се, че не ми се сърдите.“ Писнало ми беше от всичките тези съжаляващи ирландци, писнало ми беше да не се сърдя, пикаех кръв през всичките пори на кожата си, дрехите ми бяха скапани, а бъдещето ми се свеждаше до едно наистина шибано минало!

* * *

Няколко дни след това лудешко къпане Джеймс замина от Ирландия в компанията на Нора. Кораб за Англия, транзит през Лондон, прекосяване на Ламанша, после спускане към Италия. Двама изгнаници, луди от щастие... Що се отнася до мен, бях изпаднал в пълно безпаричие, без пукната пара, без приятели, направо ставах за телевизионния кастинг на *Клетниците*. Госпожа О'Казей не беше от хората, които ще дадат необоснован кредит на чужденец, трябваше да си намеря работа. Благодарение или поради обявата, публикувана в *Айриш Таймс*, колаборационистки ежедневник, смятан от всички за гласа на Лондон, станах служител в бирарията *Гинес*, разположена в северната част на града. За да съхраним социалното си достойнство, няма да ви описвам оскотяващите задачи, които трябваше да изпълнявам в този завод, от който излизах съсипан, с повредено обоняние, убеден, че от тялото ми ще капе бира до края на живота ми.

Имам кошмарни спомени от този период, отвратително време, затыпяваща работа, затывах все по-дълбоко в дъблинската зимна нощ. Честно казано, единствената ми утеха се свеждаше до кратки забежки в Найтгаун, квартала с червените фенери. Да бродя по Монтгомери Стрийт, да избирам и после да си подаря няколко минути на възбуда. Виждате ли, очарованието на провала е в това, че той изостря чувството за фрустрация, принизява ви до първичните ви нужди и концентрира света в гениталиите. Трябва да призная, че постиженията ми, а аз се стараех да подражавам на Блум, моето творение, и така задълбавах все повече чувството за провал чрез напълно разбираемия феномен на порочния кръг, причина/следствие, следствие/причина и така нататък, та казвах ви, че моите постижения въобще не бяха блестящи.

Безполезно е да се връщам на технически проблеми, да се разпростирам върху лоши спомени, повярвайте ми, животът има на какво да разчита, вековете са изпълнени с вълшебни числа! 27 декември 1904 г. Тази дата говори ли ви нещо? Жалко... защото би трябвало да я благословим, да разцелуваме пламенно календара! Всичко започна с получаването на плик, който госпожа О'Казей ми донесе една събота сутрин. Тя изглеждаше превъзбудена, цвърчеше като колежанка, на която ѝ предстоеше първа среща. Убеден съм, че е стояла на площадката, долепила ухо до вратата, докато разпечатвах тайнственото послание. Всъщност наемателят ѝ може би не беше

неудачникът, който си представяше, шампион по откази от издателствата, допринесъл за развитието на работата на колетната служба на Голдсмит Стрийт: може би niskият плешивец щеше да успее, да се радва на небесна слава, чиито лъчи щяха да озарят квартала. Кой знае? Божествената поща не беше поредният издателски отказ, а покана. Присъствието на господин Айнцин било желателно на откриването на *Аби Тиътър* идния 27 декември. Старата Грегори не ме беше забравила, значи държеше на обещанието си.

* * *

Повярвайте ми, беше се събрала тълпа в решаващия ден, Аби Стрийт преливаше от естети, дошли да приветстват раждането на един символ, знак на независимост и съпротива, нещо като театър Минюи^[2], притегателен център, който привличаше гостите и ги принуждаваше да се блъскат с лакти, светски сбивания, келтският поток от хора можеше да унищожи всичко! Да изпочупят стъклата, гардеробите, декора, да наводнят мазето и преди да разрушат бараката, да изтрият надписа на фасадата, който съобщаваше черно на бяло, с главни букви АБИ ТИЪТЪР. Изчаках последния момент, за да напусна своя наблюдателен пост — кръчма на отсрещния тротоар, където бях гаврътнал бутилка стаут^[3]. След като се уригнах, както си му е редът, като звуков израз на метафизичното объркване, в което се намирах тогава — със сигурност ще ми бъде простено — пресякох улицата и се представих, с покана в ръка. „Не, за съжаление тя е неразположена“, ми отговориха, когато помолих да видя лейди Грегори. „Мис Грегори е в своето имение в Кул“, ми отговори една огромна жена, облечена в черно, подвижна реклама на луксозно списание за висша мода: тъмночервена рокля, паунови пера, опал и всичко останало. „Приятно ми е да се запозная с вас, господине?...“ „Айнцин, Алберт Айнцин“, отговорих аз. „Аз съм мис Хорниман, собственичката на театъра. Заповядайте, влизайте, представлението скоро ще започне...“ Нужно ли е да ви описвам спектакъла? Да ви разкажа двете скучни пиеси с автори Йетс и лейди Грегъри, селски истории, изтънчени символи, като например тридесетте каци, които имаха голям успех и разсмяха публиката, бравоBRAVO, ощеоще? Не. Наистина не. За Айнцин вечерта

спира в началото на пиесата, когато погледът му среща този на млада брюнетка, седнала зад мис Хорниман, която му се усмихва нежно. Ниският дебеланко е съвсем развълнуван: за първи път от 1955 г. красотата не му се мръщи, давате ли си сметка! Би трябвало да си каже, че е станала грешка, нервен тик преминава по лицето му, красавицата вероятно е под въздействието на прозак, или на интензивна електоршокова терапия, но му се иска да вярва, в крайна сметка няма какво да губи. През антракта се опитва да намери сирената, забелязва я да води оживен разговор с героя на вечерта, Уилям Бътлър Йетс, бъдещ Нобелов лауреат за литература. Кофти работа. Няма смисъл да настоявам. Никакъв шанс. Пред него не мога да направя абсолютно нищо. Все пак не ми се вярваше, че... Ама че глупак, ама наистина какъв глупак! За кого се вземаш, Алберт! По време на следващата комедия, щом хората започнаха да се смеят в залата, той (тоест аз) подема разговор с младата персона. Не изглежда да е отвратена. Надявам се дъхът ми. Трябва да кажа, че бирата. Оставаше само да се уригна в лицето ѝ. Спомням си веднъж в училище с лимонадата. По време на рецитиране на поема. Изгониха ме от часа. Мама беше полудяла от срам. Не, тя не изглежда притеснена. Може би ѝ се повръща. Все пак след цели десет минути такова момиче би могло да намери претекст. Айнщайн не е свикнал на близост с такава жена, образец на интелигентност, изящество и нежност. Той е невероятно непохватен, чувства се мръсен, глупав, уязвим, но думите го изолират, образуват нещо като кислороден мехур и за първи път от дълго време, от много-много-много дълго време, той има усещането, че съществува.

Да я опиша? ще видим после, ще видим после.

Да се видим пак? Тя го предложи спонтанно за моя голяма изненада.

Посоката на вятъра е от решаващо значение с приближаването на дадена среща. Ако духа в гърба ми, съм спокоен; ако е насрещен, е истинска катастрофа: конструкцията на косата ми се разпада, големите кичури, които се спускат от върха на черепа, ми се надигат, разкриват плешивото ми чело, цялото на дупки, засегнато от „дифузна“ плешивост (най-позорният вариант на това мъжко бедствие). Защото,

разбирате ли, след измиване с шампоан, при известни условия и в зависимост от ъгъла на осветление, смекчена светлина, облачен ден, ако не се потя, все още мога да заблудя, но иначе... Трябва да припомня, че Дъблин е пристанище, той привлича морските ветрове, които вилнеят по улиците и всяват ужас в косите. Моята не беше пощадена. Точно в момента, когато пред витрината на *Бейлис Кафе*, пред всички погледи, достигах до съдбовното място, с все сила ме връхлетя вихрушка — косата ми щръкна, разместиха се и големите кичури, прикриващи скръбната гледка на болнавите ми, полуагонизиращи кожа и коса. Нямах как да отстъпя, тя ме беше видяла, давай напред, Айнщайн! Много бързо, поне за приемливо време, да не преувеличаваме все пак, забравих за катастрофата, разразила се върху моя покрив — това поле с праз лук, опустошено от метеорит, където девствени зони съжителстваха със самотни разсади или млади филизи, обречени да умрат преждевременно. Руменината по бузите ми изчезна, тревожните погледи, които отправях нагоре, се размиха в потока на разговора, който беше естествено продължение на този от миналата ни среща. Окаяният ми външен вид отстъпваше и през него прозираше истинската ми личност (не виждам по какъв друг начин да изразя това, което се случваше). И вече не беше онзи нехармоничен колаж от физически, мозъчни или невротични елементи, имаше някакво единство, невидима конструкция, която спояваше човечето. Вълнуващо, нали? Събеседничката ми вероятно улавяше онова, което дори Мама никога не бе успяла да забележи и върху най-качествените снимки.

Но коя, за Бога, е тази млада персона? Тя се казваше Айлин Бойл. Дъщеря на американски петролен магнат, живеещ в Охайо (произнасяйте о-ай-о)^[4], един от онези бизнесмени, които се събуждат с нови милиони в банковите си сметки, живееше в Югозападна Англия. Тя бе срещнала мис Хорниман, новата собственичка на *Аби Тиътър*, миналата година, по време на представление в Лондон, изнесено от компанията на Ирландския национален театър. Оттогава двете жени доста се сблизиха. Да опиша Айлин? (Необходимо е, нали?) Става доста по-трудно, когато няма от кого да заимстваш... Бих казал, че в бледото ѝ, оброчено с черна коса лице, имаше нещо средиземноморско. Очите ѝ, да, вероятно, именно кафявите ѝ очи засилваха това усещане за нещо италианско или може би португалско,

кой ли може да улови точно образа... Каквито и представи да внушаваше за изгледи от Тежо, за трамваи, които се спускат по наклонени улици или за римски панорамни гледки, Вила Боргезе, Виа Венето, във всеки случай съществуваше идеята за пътешествие, с подсигурен гид за туриста. Мисля, че ми хареса или поне спонтанно ме беше впечатлил хлапашкият ѝ твърде писклив глас, направо дразнещ на моменти, който приемаше внезапно, незнайно защо, сериозния и уверен тон на възрастните. В нея живееха две жени, приличаше на гледачка на карти (забележете, да притежавам гледачка на карти щеше напълно да ме устрой). Да притежавам? Вече? Много си припрян, малкият ми Айнцин! Мислиш си, че си се преобразил, че си готов да сваляш? Сънувам... Но трябва да ви кажа, че тя ми говореше съвсем нормално! Не споменаваше любовниците си във всяко изречение и се въздържаше да поглежда с въздишка часовника си на всеки две минути. Тя ми отделяше от времето си, защото така желаше, без ирония, изгода, нито снизхождение. Какво правехте заедно? ще ме попитате тогава: ти май се тъпчеше със сладкиши и одобряваше всяка нейна глупост? Не, ние, чисто и просто, разговаряхме. Айлин беше отказала да работи в дружеството на баща си — *Стандарт Бойл Къмпани* — и преди две години се беше установила в Европа. На лошия татко не се беше харесал тежкият ѝ характер, но той осигуряваше финансово начина на живот на госпожичката (уточнявам, само на двадесет и четири години: което пък означаваше, че аз съм си направо старчок). Засега Айлин живееше в Торки, в Югозападна Англия. Какъв живот водеше? Свободен и артистичен. Движеше се в компания, рисуваше, отдаваше се на поезия, далеч от нефтените полета, но винаги близо до банка, откъдето да цица от бащиния портфейл. Мога с часове да ви разказвам подробно какво ме привличаше у тази жена: вие, които вече ме познавате, за които моите страдания не са тайна, без особено затруднение можете да си представите моите аргументи. Но що се отнася до нейните, е друга работа? Никой няма да успее да ме накара да повярвам, че притежавам скрит чар, незабележима душевна красота, която преобразява моята нищожна особа. Тогава къде се крие обяснението? Размърдай си мозъка, Айнцин! Искреност и страст: това задоволява ли ви? Не, не се смейте, това ще бъде единственият ми отговор... Искрен, защото няхах какво да губя, отчаяно се вкопчах в парапета пред небитието, за

да не ме засмуче голямата космическа прахосмукачка! Изпълнен със страст, защото *Одисей* ми беше влязъл под кожата, вярвах в достойнствата на моя текст, изпитанията, през които бях преминал, си бяха моята лична Голгота, моето малко, моето необходимо, моето славно покаяние чрез страданието, с пот на челото, нали разбирате, майчински разпнат! юдеобичуванразпнат! Толкова. Няма да се разпростирам. Няма да припомням, нито да разказвам многобройните срещи, разходки, вечери, на които аз и Айлин се насладихме през зимата на 1904 г. Нямах търпение да стигна до един определен етап от нашата връзка, но бях ужасен, като си представях какво ще каже, когато се озовем в и когато си сваля моя.

В центъра на всичко е *Одисей*. Той ни тласна към интимна връзка. Айлин прие да прочете ръкописа ми и за разлика от своите небрежни съвременници, тя го хареса, искрено го хареса. Дали същото се отнасяше и за неговия автор? Отговорът дойде два месеца след нашата среща, на втори март 1905, четвъртък. Айлин ми беше определила среща на Мариън Скуеър. Точно в шестнадесет часа. Ще има изненада, беше казала тя. Няма нужда да уточнявам, че се бях подготвил за случая, мотивирал, излъскал от главата до петите, бях си взел един ден отпуск и се бях заел да поспретна туловището си, нищо не бях оставил на случайността, госпожа О'Казей действително го забеляза, тъй като чуваше водата да тече, усещаше уханието на силния ми парфюм, в този ден той направо изпълваше с благоуханието си улицата, заливаше Дъблин като неустоим любовен еликсир. Готов за атака, се въоръжих, за да се срещна с моята Пенелопа:

1. Широк чадър, за да отблъсна пороя и да избегна вида (както и миризмата) на *мокро куче*.

2. Четка за коса (старателно скрита във вътрешния джоб на костюма) за *спасяване на прическата* в последната минута.

3. Поглъщане на течност на цитрусова основа, оранжева на цвят, за да избегна *дъха на Гинес*.

4. Избор на маршрут, съобразен с посоката на вятъра, и на точка за наблюдение над зоната преди *контакта*.

Всичко мина много добре, като изключим, че не дебнех на точното място: Мариън Скуеър има четири ъгъла, аз не бях застанал на

правилния. Тя ме извика и от изненада се обърнах рязко и едва не ме сгази кола, която ме изплиска целия. Така в сградата на Мариън Скуеър Норт №12 проникна една прогизнала гъба, облечена в костюм. Тази тухлена, четириетажна постройка се съчетава със съседните фасади и заедно образуват великолепен и елегантен площад — един от най-шикозните в Дъблин — в чийто център се намира парк. „Апартаментът принадлежи на баща ми, каза тя, преди да бутне една голяма бяла врата. Тук отсяда, когато идва в Европа, но той не идва никога: използвам го за ателие — мястото е предостатъчно.“ Пространство... това е най-подходящият термин, с който може да се определи лабиринта от празни помещения, в който проникнах. Светлината се процеждаше през големи сини завеси, бели стени, странни корнизид на тавана. Моята домакиня ме въвеждаше полека и понякога спираше, сякаш за да си поеме дъх или да се подчини на някакъв ритуал. Без да се усетя, ме бе хванала за ръка. Процесията спря пред двукрила врата, която тя бутна бавно, като дете, което отстранява клон. Ето. В нейното ателие сме. Или по-скоро наред палитра: творбите на госпожицата не бяха поставени на стативи, не бяха прибрани в калъфи, те изпълваха стените и тавана на помещението, в което всяко местенце, всеки атом бяха заети от огромна фреска. „Прилича на Шагал“, се изпусна вашият невеж разказвач, допускайки двойна, стилистична и хронологическа грешка: въпросният художник все още не беше станал известен (това щеше да се случи няколко години по-късно, в Париж). Тази грешка в преценката, типична за пътуванията във времето, задължителна фигура в подобни истории, беше първият от дълга поредица гафове, които ще се въздържа занапред да споменавам, ако сте съгласни. Не, разбира се, Айлин не познаваше този Шагал. Въпреки че бе в течение на съвременното живописно творчество, и то именно на френското: през последните години бе присъствала на големите парижки изложби посветени на Ван Гог, Сезан и Гоген. Изпитваше особено възхищение към Матис, с когото неотдавна бе започнала кореспонденция.

Мека светлина, тихо и уютно място, всички елементи са налице, за да се пробва един толкова секси тип като Айнщайн, да изгуби самоконтрол за секунда. Контактът се осъществява, без да отеки очакваният шамар, следва сближаване на телата, а след него и овладяно подхлъзване по паркета, върху който действащите лица

заемат хоризонтално положение, оставят ръцете си да се плъзнат по, после под дрехите. Айнцин се заплита, загубва сред поредица от материи, изучава телуризма на облеклото от началото на века (с дънките е друго нещо), но се справя доста добре и успява да се добере до един дюшек, разположен в един от ъглите на стаята — понякога Айлин остава да спи тук, когато иска да се възползва от ранната утринна светлина, за да рисува. Разсъбличането вече е в напреднала фаза, приближава мигът за истината и...

(АЙНЦИНОВО ОТКЛОНЕНИЕ ОТ ТЕМАТА)

Хората могат, колкото си искат, да повтарят, че не всичко е въпрос на телосложение, че Любовта е по-важна, че тялото е без значение, когато душите се сливат, дръндръндръндрън, ит.н.ит.н.ит.н.ит.н., наистина се чувствах зле, да наложа, в буквалния смисъл на думата, този космат плондер на една красива жена, да допра напоения си с мазнина епидермис, издут като прошарена шунка от години на плюскане, на субтропически експедиции във всички кътчета на нашия хладилник, това наистина ме извеждаше от равновесие! Сега, когато тя плъзгаше ръце по торса ми, прилепваше гърдите си към кожата ми, имах усещането, че ѝ налагам да посети сладкарница, всичките вкусни рецепти на Мама бяха разстлани на леглото, хайде, вземи си още малко сладкиш с мед, за да доставиш удоволствие на майка ти! Твърде често бях доставял удоволствие на майка ми и сега, когато една жена най-сетне ми доставяше удоволствие, хиляди порции задръстваха стаята и цапаха чаршафите.

Действието обаче протече успешно. Кой е написал, че мъжът е тъжен след съвокуплението? Сенека? Платон? Аристотел? Във всеки случай някой грък. Бих желал да го срещна и да му кажа, че напълно се заблуждава, мъжът е радостен след половия акт, освен, естествено, ако не се издъни, или не бъде принуден да се съвокуплява с обладан от дявола или създание от друга порода. Тъга носи мастурбирането, повярвайте ми, сновенето напред-назад в самотата, уединението, да бързаш да свършиш, бързобързобързо, да удавиш звяра, да се освободиш от субстанцията, от течността, която трови душата ви, не извайвате жена, не галите кожа, мамка му, не, свитите ви ръце са протегнати към нощта, те призовават небитието, извайват смъртта.

Така че, митолози или не, гърците невинаги са прави. Да, щастлив е онзи...

[1] Следобеди (англ.) — Б.пр. ↑

[2] Намек за прочутото парижко издателство „Минюи“, около което се обединяват авторите на Новия роман. Особено известна е колективната снимка, направена на стълбите пред издателството, обединяваща основоположниците на това литературно течение: Ален-Роб Грийе, Натали Сарот, Клод Симон, Клод Мориак, Клод Олие, Самюъл Бекет, Робер Пенже и издателя Жером Лендон. — Б.пр. ↑

[3] Тъмна английска бира. — Б.пр. ↑

[4] Според произношението на френски език. — Б.ред. ↑

VI

... който като Айнцин е бил на дълго пътешествие, едно смислено изпитание, изненадващ обрат, вижте го, възхитете му се, вижте го как сияе, как живна сега, целува, прегръща, милва, настанява се в ново жилище, жени се за Айлин, преодолява един по един етапите, постепенно сливане, любовна комета. Какъв е пътят му на тази земя? Линията му на бягство? Да опознае красивата Европа, да кацва от един луксозен хотел на друг, да броди из този континент, който носи името на дъщерята на Агенор. Също като нея ще отиде на остров Крит, ще се наслади на средиземноморското слънце, на медения месец и за най-голяма своя радост ще бъде превърнат в бик от самите ръце на Зевс, бога на боговете — да, наистина, ще преобрази Алберт в sameц, айнциново животно. Защото, нали разбирате, каквото и да си приказват хората, влюбен мъж означава мъж в ерекция, и, надявам се да ми бъде простен този анатомичен детайл, разположен, както си му е редът под колана, там, където боксьорите нямат право да нанасят удари, отличителният му белег е, че се надървя, надървя се по време на акта, надървя се след акта (еротични спомени), надървя се при мисълта за акта (еротична перспектива), накратко надървя се непрекъснато, уморява простатата и губи тегло. Тази представа за Любовта със сигурност ще ви разочарова, но, воден от честността, която е семейна добродетел от поколения, се чувствам длъжен да спомена този период на сексуална лудост, който беляза 1905 година, най-еротичната от всички. За тип като мен мисълта, впрочем това не беше мисъл, а напълно осезаема реалност, та казвах, мисълта, че жена като Айлин може да е на разположение всеки ден (или почти) бе главозамайваща.

Все пак няма да проявя такава простащина, че да сведа семейния ни живот до това измерение (чукането, пак чуکانето, само чуқането) ненене; сливането на телата господстваше, но оставяше място и за сливане на душите. Вече споменах ентузиазма на Айлин по отношение на моя роман, искрената ѝ подкрепа, изпълнена с внимание, желанието ѝ да разбере *Одисей* и да се наслади на скритите му механизми. Най-

после един читател обвързваше жеста със словото. А пък, че издателите отхвърляли текста? Толкова по-зле за тях, ще минем и без тяхното съгласие!

Блум Прес се роди официално в Париж, на 2 април 1906 г.

Фирмен адрес: ул. Одеон №7.

Основна дейност: издаване на художествена литература.

Директор-основател: Айлин Бойл.

Произход на капитала: Стандарт Бойл Компани (САЩ)

Основен автор в каталога: Алберт Айнщин.

Заглавие на книгата: Одисей (на английски език).

Дата на излизане от печат: 13 април 1906.

Айлин въртеше делата експедитивно, събитията се следваха със смайваща бързина. Малко след сватбата ни и след установяването ни в Париж, през есента на 1905, моята съпруга съратник започна работа. Още през януари следващата година, благодарение на субсидиите на тъста ми (с когото все още не се бях запознал), тя предприе създаването на дружество с изключителна цел: да запуши устата на тези тъпанари издатели и да издаде на бял свят *Одисей*. Ще подмина някои и други административни и технически главоболия, няма да спомена некомпетентните печатари, забравям за онзи от Дижон, който ни направи най-големите мизерии, за да стигна направо до скъпия петък, Разпети петък, когато книгата — божествен предмет от осемстотин трийсет и две страници, чиято синя обложка напомня морето, океана, който Мълиган съзерцава в началото на романа от кулата Мартело — най-сетне се появява на витрината на нашата книжарница на ул. Одеон № 7. Тлъст и величествен, автор на произведение, върху което са изписани с бели букви неговите имепрезимезаглавиеижанрнапроизведението, Айнщин се изкачва по стъпалата на славата.

Да се напише, отпечата, постави на витрината, всичко това беше много красиво, но твърде недостатъчно, сега трябваше да се поизпотим, да разпространим тази тухла, изпила толкова мастило, посякла гори и чиито отрочета от дъното на един склад напиреха да се

появят в светлините на сцената. Айлин имаше план за действие. Тя реши да организира подписка сред стотина старателно подбрани влиятелни личности, на които изпрати умело подбрани откъси. По време на престоя ни в Югозападна Англия, през лятото на 1905, тя бе установила огромно количество контакти, беше завъртяла сума ти телефони, беше писала на целия литературен и артистичен каймак от двете страни на Атлантика, познаваше всички, направо не беше за вярване!

Реакциите, въпреки доста високата крайна цена, трицифрено число, което от юдео-християнска свенливост не мога да спомена, не искам между нас да има истории за пари, това не го искам, повръща ми се от тези писатели, които не пропускат да си направят реклама, възползват се от писанията си, за да говорят за предишните си книги, колко продадох, кой ме подкрепи, разгроми, пренебрегна; въпреки всичко това, както казвах, въпреки търговското измерение, реакциите бяха многобройни, светкавични... и единопдушни (или почти). Шедьовър. Добра работа. Кой бяха първите поддръжници на Айнщайн? Хайде, Алберт! Без престорена скромност, кажи ни имената, не ни дръж в напрежение... Хенри Джеймс, Езра Паунд, Хърбърт Джордж Уелс, това са престижни имена, нали? Повярвайте ми, мога да цитирам още десетки други, *Одисей* вдигна шум, предизвика ярост, отприщи хвалебствия и заклеймявания, Леополд Блум прекосяваше понякога минни полета, пробождаха го право в сърцето, стреляха по Екълс Стрийт № 7, та чак тухли хвърчаха на парчета! Сред най-усърдните беше една млада жена на двадесет и четири години, с която Айлин се беше запознала преди една година, някоя си Вирджиния Стивън. Тя смяташе, че притежавам всички недостатъци на земята: „претенциозен, вулгарен, егоцентричен, фалшификатор“, и какви ли още не! Беше склонна да признае наличието на известна „находчивост“ в моя роман, но според нея намирисваше на желание, или по-скоро на „мъчителна тревога да се харесам“, откъдето произтичаше и прекалената „показност“, „словесната оргия“, която според нея в крайна сметка „изморяваше читателя“. Направо казано, бях някакъв си жалък хвалипръцко, който се прави на интересен в продължение на около осемстотин страници. Безпощадна девойка,

нали? Която все още не се беше омъжила за Леонард Улф и не заемаше никакво място в света на литературата. Впрочем това никога не се случи: влиянието на моя *Одисей*, разпространен двадесет години по-рано, напълно блокира начинаещата писателка, която не можа да създаде латентното си творчество (имам предвид именно *Мисис Далауей*, *Към фара*, *Вълните*, т.н.). Но да мислим позитивно, по дяволите! Благодарение на ентузиазма на читателите ми, — имам предвид най-вече Паунд и Уелс — много бързо *Одисей* се сдоба с твърде хвалебствени статии в англосаксонската преса. Говореха за „разрив“, за „пълна новост“, сравняваха ме с „Рабле“, дори някой написа, че „някои епизоди в книгата са достатъчни да изградят репутацията на писателя за цял живот“ — *Одисеята* на Алберт се очертаваше величествена, сияйна, разкриваше Айнщайн в панорама.

Успехът се появи в скромното ми съществуване: първият тираж се изчерпа в края на септември, достатъчно основание да се направи много бързо допечатка. Трябва да призная, че Айлин показваше безупречен професионализъм, беше на всички фронтове, борбена, обсъждаща със събеседниците си, без да отстъпи и педя. Случваше ми се, седнал на разклатен стол, близо до входната врата, с отпусната назад глава, да следя с поглед какво става на улицата, движението нагоре или надолу на минавачите, подхващащи кратък парижки разговор — ах, добър вечер! Как сте? Драго ми е, че ви срещнах! Много поздрави на..., как се казваше всъщност? Да, точно така, поздравете го от мен; та, случваше ми се, както ви казвах, след като хвърлах поглед към театър Одеон, който се извисяваше точно пред очите ми в горния край на улицата, да наблюдавам дълго жена ми, седнала зад бюрото си, изпълняваща едновременно три милиона жеста. Повярвайте ми, това беше истински спектакъл! Въздухът в стаята, чийто обем изглеждаше стриктно изчислен, се подчиняваше на най-малките ѝ движения, кълбата дим от цигарата, телефонната слушалка, всеки предмет, разположен на бюрото, ѝ се вписваха в точна програма, разпределена по минути. Поразително, наистина поразително! Разбирам (казах именно „разбирам“, а не одобрявам) как американската нация е успяла да наложи ултралибералния модел на останалата част от планетата. Но стига с икономическите разсъждения, няма да се правя на Кейнс или на Голбрайт, не ми е в стила, нали разбирате, аз съм човек на изкуството, безгрижен творец, мечтател,

върна на тях, неизбежно е, но ни делят още приблизително двадесет години. За момента статутът на публична личност изисква да пресъздам възможно най-добре този период от живота си (защото, нали разбирате, нямам никакво доверие на биографите, журналистите и други критици, предпочитам аз да си свърша работата, предпочитам сам да си извая своя бюст на пиедестал).

АВТОПОРТРЕТ НА ПИСАТЕЛЯ

(СЪЩЕСТВЕНОТО ЗА АЛБЕРТ АЙНЩИН)

През цялата ми кариера журналистите ме засипваха с отчайващите въпроси, които много мои събратя е трябвало да понасят преди мен (и ще понасят след мен, защото се опасявам, че тези интервюта се възпроизвеждат). Предоставям ви сега основните, за да бъдат напълно ясни нещата между нас.

Откъде черпите вдъхновението си? За написването на книга като *Одисей* са били необходими години на подготовка, купища страници с бележки...

Как работите? Можете ли да ни опишете един ден от живота на писателя Алберт Айнщин?

Господи! Какво плачевно начало, все същата песен, това не поражда особено желание да продължиш. Добре, що се отнася до вдъхновението, знаете не по-зле от мен, че проблемът не се поставяше предвид библиографските ми източници. Делото е приключено. Следващата точка, ако обичате! Трябва да призная, че следващата точка, макар че и тя не заслужава особено внимание, поставя известен проблем, дори истински проблем, доколкото бях само преписвач, а не творец: на какъв скапан метод можех да се позова? Разбира се, знаех всичко за Учителя, разполагах с плана на *Одисей*, с копие от лекцията/тълкуване на текста, която Валери Ларбо беше изнесъл през 1921 г., но не бях толкова на „ти“, както някои може би си мислеха, трябваше да подготвям добре интервютата и драстично да ги огранича (впрочем тази медийна пестеливост ми бе от полза — допринасяше за твърде

изтъркания мит за самотния монах). Ако желаете, да минем сега на трета точка от въпроса. Тук, признавам, изниква истинска пречка, небитието ме предизвиква: наистина какво можех да правя през дните си на писател — аз, чието творчество вече беше написано? Самите термини си противоречат, налице е загадка, която не би могла да бъде разяснена дори чрез разсъждение в стил Спиноза. Като начало, и това би било правдоподобно, бих могъл да кажа, че, вгълбен в кабинета си, след като бях уведомил Айлин, че не искам да бъда обезпокояван под никакъв предлог, се отдавах на преписване, на поправка на коректури, на всичките тези дейности, които изпълват живота на един Автор (в крайна сметка трябваше да се уверя, че делата ми вървят добре и най-вече, да напиша творба след *Одисей*, да продължа моето Творчество). О, не ми липсваха идеи, нали разбирате, бях заредил добре куфарите си, за да мога да продължа приключението с други велики романисти, чиито трудове щях да си присвоя. Не, по-скоро ми липсваше желание за работа; след изследователските ми занимания в ИЦИЧП, изтощителен период, през който мозъкът ми беше работил на пълни обороти, бях неспособен да стоя неподвижен повече от един или два часа без прекъсване. Какво се прави в подобен случай? Да се метна в колата и да се втурна с бясна скорост по магистралата? Да си играя на Жан-Клод Роман^[1]? (да се превърна в сериен убиец? да стана изстребител на писатели?). Да спра на някоя отбивка за краткотраен отдих и да размишлявам върху хода на времето? Трудна работа, в моето положение. Да отида на летището и да се кача на първия самолет? Да отида да профукам милиони в Лас Вегас? Да прекарам дни наред пред телевизора, да заема стотици видеокасети. Ама вие наистина сте много забавни, трябва ли да ви напомням в коя епоха се намирах? Така че, признавам, имаше една пречка, която далеч надхвърляше въпроса за изявленията в пресата. Разбира се, мога да посоча като времева заетост напълно неприличното количество часове, които Айлин и аз посветихме да се любим. Семейство Бойл притежаваше замък в Корнуай, близо до Торки, където проучихме всички възможности за съвокупляване, които се предлагат на човешкия род. Богатството позволява интересно сливане на недвижимо имущество и кама-сутра, можем да разнообразяваме позите във всяка стая, да сменяме на воля обстановката и да открием

еротично приложение при всяка мебел, без да проявяваме кой знае какво въображение.

Ясно, еротична свръхактивност, а останалото? Айлин се посвещаваше на артистичните си, политически и издателски програми, а за мен се предполагаше, че творя. Открих у себе си едно позакъсняло и ненадейно влечение към ходенето пеша, повсеместен скитник, било в Париж, като тръгнах от апартамента ни на улица Университетска и се насочвах към кейовете на Сена, в посока, обратна на течението, като съомга, търсеца своето потекло, било в Лондон, където бях свикнал да крача с Хамърсмит, или Дъблин, където се шляех край залива Сандикоув и спирах за почивка под успокоителния център на кулата Мартело... вървах.

Медитация? Търсене на вдъхновение? Ни най-малко. Дали Айнщайн е изпитвал угризения? Дали по време на своите вътрешни експедиции е мислил за узурпаторското си съществуване? Всъщност нещо толкова банално в това безпътно, алчно за печалба човечество, на чийто фон той е само един посредствен самозванец. Разбира се, че не, що за приумица? Само някой тъп юдео-християнин като вас може да задава такива въпроси. Отново по необясним начин, знаете каква ми е фигурата — нищо общо с олимпиец — бях освободен от часовете по физическо още от шести клас, Мама осъждаше глупостта, стадното чувство, съмнителната чистота в съблекалните, които предразполагат към педерастия, надпревара по пърдене и мръсни думи, та ви казвах, че по необясним начин ходенето с часове ме подтикна към бягането. Айнщайн да се занимава с джогинг? Знам, знам, че ви звучи като майтап, но е истина: Алберт започна да спортува. Ти все пак не се осмеляваше, Ти, гениалният писател, да се показваш по кейовете на Сена в началото на века, да се разхождаш по тениска/анцуг/маратонки, да вониш на пот, да пръхтиш като тюлен пред издокараните дами? Не, разбира се, че не, Айнщайн, трябва да отбележа, притежава все пак малко честолюбие и социално достойнство. Всъщност практикувах този разход на физическа енергия много тайно, далеч от погледа на себеподобните си, на ирландска земя. Аз и Айлин прекарвахме част от годината в Дъблин, в чудесния апартамент на Мериън Скуеър, луксозно обзаведен след първото ни съвокупление. Имахме няколко служители по поддръжката и кухнята, а като връх на изискаността си имахме шофьор. Казваше се Лиам, спомням си много добре, мога да ви

уверя, че по нищо не приличаше на домашен помощник: пушеше някакъв черен тютюн, а пепелта се сипеше по сакото му на дупки, почти не казваше изречение без псувня и както доста бързо открих, поркаше преди, по време и след работа. Казано ясно, това означава, че караше напълно пиян. Все пак трябва да призная, че като се абстрахираме от тежкия му дъх, маниакалната склонност да разказва мрачни спомени от един свой престой в Анверс, на пръв поглед той не проявяваше никакъв признак на сетивна недостатъчност: очите, крайниците, слухът, всичко функционираше нормално — привидно. Лиам, бивш моряк, отхвърлен от морето, познаваше чудесно Дъблин и околностите му, човек би казал, че ги познава някак инстинктивно, така че предусещаше опасността и отдалечаваше злите духове. Никога не сме претърпявали и най-малка злополука заедно (като изключва онази овца по пътя за Рослар, която се гътна и чийто собственик заплашваше да ни убие, но да вървим право към целта). Не знам защо семейство Бойл го държеше на служба, вероятно от съжаление или по навик, не виждам друго обяснение. Както и да е, харесвах този дърт симпатяга и само аз се възползвах от услугите му. Лиам беше значи шофьорът при моите тайни спортни експедиции. Винаги тръгнахме рано сутрин, докато Айлин рисуаше в огромното помещение, което ѝ служеше за ателие. Целувчица, „приятна работа, скъпа“, „на теб също, любими“, слизам по стълбите, ето ме до Лиам (настоявах винаги, макар да не е по протокола, да сядам отпред, на „мястото на мъртвеца“). Лиам се въздържаше по улиците на Дъблин, но щом излезехме от града, се развихряше на пълна газ. Ето ни сред ирландското поле, с развети от вятъра коси (поне това, което е останало от тях), сред ад от вибрации, бръмчене и други механични боботения. „Лиам — молах го понякога, без да показвам, че умирах от страх, — не бързам чак толкова, не бихте ли намалили малко скоростта?“ „Ох, господине, бих, но представете си, че пристигнем след проясняването...“ „Намираме се в Ирландия, Лиам, знаете по-добре от мен, че времето се променя бързо в тази страна: ще пристигнем за следващото проясняване...“ „Знам много добре, господине, ами представете си, че няма второ проясняване!“ Логиката му бе неборима, безупречна. Когато един друг ден му направих забележка, че подчертано кара плътно вдясно, по-конкретно на завоите и особено на баирите, той отвърна, без да се колебае: „Господине, това

ми позволява да виждам по-добре насрещните коли: така е по-сигурно.“ Кое то и трябваше да се докаже. Бях си избрал за терен на моите упражнения път, който свързва Глендалуф и Ратдрум, по хълмовете на Уиклоу. Казвах на Лиам да ме чака в колата, където нямаше да пропусне да полее престоя си сред природата, а аз, с раница на гърба, поемах по пътя. Щом се измъкнех от полезрението му, сядах на една скала, за да извадя екипа си. За минути си нахлузвах шортите, обувах маратонките (красиви сини адидаски, купени на златна цена в голям спортен магазин) и слагах суичъра. Хайде, на пистата, Айнщин... Наистина изплезвах език, няма какво да крия, особено първите дни, имах усещането, че пускам във водата старо, надупчено корито, проядено от ръжда, нападнато от колония упорити водни хлебарки. Малко по малко обаче старите ми петдесетгодишни кокали позаякнаха: бях далеч от маратонеца, но определено имаше подобрене.

Преди да ви разкрия тъжния епилог на тези сеанси по джогинг, ще отговоря на въпроса, който някои от вас вероятно си задават: наистина, ама защо му трябва на човек да си усложнява живота и да препуска през хълмовете? Какво повече ти трябваше, Алберт? Талантът ти вече беше признат, материално беше осигурен, беше се оженил за прекрасна жена, какво тогава? Колкото и да изглежда смешно, започнах да се тревожа за тялото си. Признавам, малко късно и вероятно безполезно, исках да отложам във времето упадъка му. Връзката ми с Айлин ми даваше нов импулс за прелъстяване, нали разбирате, бях се поокопитил, излязъл на преден план *в последния момент!* Не исках прекрасното създание да развали магията и внезапно, в една хубава сутрин, да се опомни, откривайки под чаршафите един нисък дебеланко: но какво става с мен! Не! Не е възможно! Господи! Ама каква глупачка съм била! Започвам значи битка срещу шкембето, хайка срещу тлъстинките, бъртене на лимфатичното ми туловище: джогингът беше само първият етап от една дълга война, той трябваше да сложи край на години на заместителна и високотехнологична сексуалност — години през които погледът на другия беше печално отсъстващ. Преживявах класическата криза на западния мъжкар, патетичното жизнено стряскане, което ви стяга гърлото когато осъзнаете, че времето ви е минало, в това няма, общо взето нищо оригинално, чист обществен продукт, предвидим и

форматиран. Но стига обяснения, да се върнем на злокобния епилог, който ви обещах преди няколко реда, да се върнем на този юлски ден през 1907 г. Оставих Лиам и след подobaваща загарявка се втурнах. Не обърнах внимание на болката, която се усилваше, постепенно обземаше цялата лява страна на тялото ми; продължавах гордо, тъпо. И се сгромолясах с главата напред в изтравничето.

Лиам, който бе дръпнал един сън — широк, бленуван плаж, където образите от Анверс се връщаха неизменно — се притеснил доста късно от изчезването ми. Намери ме едва на триста метра от колата, в локва повръщано. „Ох, господине! — чух, агонизирайки, и всичко ми бе като в мъгла, не трябва да се докарвате до такива състояния!“ За Лиам неразположението можеше да бъде само алкохолно... Доблестният ми шофьор ме занесе на раменете си до ролс ройса и със скорост, която не смея и да си представя, като се има пред вид, че чувството за дълг стои над което и да било обмисляне, ме докара в Дъблин, когато вече беше мръкнало. След многобройни, съмнителни прегледи (мисля, че вече ви описах медицината в тази страна, безсмислено е да обяснявам надълго и нашироко) лекарите отхвърлиха така заплашителната хипотеза за инфаркт: заключиха, че става дума за стомашно неразположение. Стомахът ми ме спаси.

Сприятелили сте се с Х. Дж. Уелс, автора на *Машината на времето*. Този факт не може да не ни учудва, подходите ви към литературата са толкова различни. Какво мислите по този въпрос?

Различие, различие... знаете за първата ми, невротична, неизменна страст към научната фантастика — в тази област Уелс беше сред най-великите писатели. Писмото му от 22 ноември 1906 г., придружаващо талона за поръчка на *Одисей*, силно ме развълнува. В него той беше както винаги пряк, напълно честен: бил впечатлен от „моя гений“, но не знаел дали „чудесният литературен опит“, който правех с моя роман, щял да бъде успешен. Желаел го, без да бъде „сигурен“. Признаваше, че ми е писал по настояване на жена си Катрин, която „ценяла повече този тип литература“ и се била „запалила“ по *Одисей*. „Мисля, че тя изгаря от желание да разговаря с

автора, до такава степен творбата я впечатли.“ Айлин веднага реши да ги покани в къщата ни в Корнуай.

Така, в един хубав юнски ден, Хърбърт Джордж Уелс нахлу в една градина в околностите на Торки. Виждам отново силуета му на здрачаване, в този хубав летен ден (ето че ставам поет, автентичен творец!), огромната му сянка, която вървеше пред него, спокойната му и все пак решителна походка. До него Катрин като че се носеше във въздуха, а слънцето преминаваше през нея сякаш не смяташе за полезно, прилично или справедливо да я озари. Великолепен уикенд. Веднага си паснахме. Уелс беше наистина страхотен тип, пряк, жизнерадостен, много далече от литературните превземки, изобщо не беше дребнав. Впрочем (простете тази морфо-психологическа скоба), лицето му отразяваше напълно характера му: кротост, толерантност, доброта, откровеност. В него се таеше и нотка на духовитост, лека насмешливост, но винаги с мярка, *british education* преди всичко. Катрин беше много по-дискретна, интровертна, но зад тази броня се усещаше една страстна натура, способна на крайности, от онзи тип жени, които биха напълнили джобовете си с камъни, а после най-спокойно ще се потопят във водата на някоя река^[2]. За мен беше шок да се срещна с човека, чието творчество бе преобърнало живота ми: представете си айнщайновото детство без научната фантастика, аз, изгубен в матриархалната галактика, депортиран на планетата майка, тя, непреклонна до дупка, не се предава — Айнщайн или нищо! Геният или смъртта! Профуквах всичките си джобни пари за междугалактически писания, които тайно изяждах с кориците, сякаш вече ставаше дума за порно списания (някой добре школуван психоаналитик, натъпкан с фройдиски витамини, със сигурност ще види в този низ от ракети едно предвещание за фалическо измерение). Всеки път когато мама пристигаше и хващаше синчето с тези жалки/повърхностни/деградиращи четива, настъпваше драма. „Алберт, казваше тя с дълбока въздишка, как можеш да четеш това!“ Припомнях, че в научната фантастика се съдържа думата „наука“ и че освен това много автори, сред които Уелс на първо място, са били самите те учени: нахалост, плъзгах се надолу по наклонената плоскост, невъзможно беше да я умилостивя.

Не можах да се въздържа да изразя пред Уелс още първата вечер огромното си възхищение от романите му, по-конкретно *Машината на*

времето, излязъл преди десетина години.

— Това е... това е една чудесна книга (бях по-разпалин отвсякога, повярвайте ми, направо като обсебен).

Учтиво „благодаря“.

— Още при първия прочит на човек му се иска да замине...

— Да замине?

— Да пътува във времето!

— Това е най-приятният комплимент, но може би и най-страшният, който може да се направи на тази книга!

— Сигурен съм, че един ден науката ще ни позволи... Вижте какво научаваме от Айнщайн за относителността на времето!

— Боже мой!

— Защо?

— Защото не знам дали човекът ще съумее да използва един такъв потенциал... (Ах! Забравях: той притежаваше несъвместимите с литературата съвест, морално чувство, всички тези похвати на цензурата, самобичуването, които кастрират писателите.)

— О, трябва да му се гласува доверие...

— Тогава книгата ми вече няма да бъде роман, а обикновен изследователски метод за изучаване на бъдещето.

Точно така (при положение че се изследва миналото).

Семейство Уелс стана много бързо част от нашия близък приятелски кръг. Отношенията ни бяха неподправени, най-вече естествени. Стеснението ми пред Хърбърт бързо се изпари, намерих в негово лице истински приятел. Чувствах се добре в компанията на този човек, който не търсеше непрекъснато повод да ви шашне — беше като мен нисък, по-скоро пълничък, с напредващо оплешивяване (очевидно не беше чак травмиран от изчезването на косата си, нищо общо с отчаянието от косопада на вашия почитаем разказвач). Скромният му произход, ето още една обща черта, спомена за майката, която здраво се бе бършила, изцяло отдадена на децата си, беше оставил траен отпечатък в съзнанието му. „Още от дете, сподели той един ден с мен, пред очите ми беше образът на жена, смазана от умора, с дълбоки сенки под очите...“. Как да не обикна другар, който с такова вълнение говори за майка си? Направо ти се приисква да го целунеш по голото теме! Но вълнението и привързаността не изключват прямотата, нали? Хърбърт ми казваше направо какво мисли за работата ми — намираше

я за изключително скучна и трудноразбираема (използвам крайни изрази, за да впечатля читателя, но никога, ама наистина никога, този дискретен джентълмен не би си позволил подобни думи: да кажем просто, че не изпитваше никакъв афинитет към езиковите конструкции в моя *Одисей*). Актуалните литературни събития също не ни сближаваха: според него Пруст притежаваше „много по-малка документална стойност от тази на каталога на универсален магазин“, Конрад, един от приятелите му, чиито заслуги се опитвах да изтъкна, създаваше, според него „потискащо, обременено с хиндуистки заврънкулки“ творчество. Да спрем дотук. Приятелство да, но не и угодничество. Сега, като отворихме темата за предпочитанията, сюжетите, всевъзможните тотеми и табута, да се върнем на парите, да споменем за чепатото ни отношение към този въпрос, на нас — писателите, социален кръг, който гръмко се обявява за прогресистки и споделя хиляди други щедри идеи. Както знаете, Айлин беше фрашкана с пари, затова посрещяхме семейство Уелс в Палас Бойл мейд ин Корнуай, където никой не се чувстваше наистина уютно, най-вече съпругата ми. Затова повечето от срещите ни се състояха в дома на семейство Уелс, в Сендгейт, нормално жилище с покривкаминабанявсекидневнаиспалня, а не еснафска репродукция на Бъкингам Палас. Хърбърт беше струпал тази къщичка преди шест години с хонорара си от *Машината на времето* или може би от *Война на световете*, вече не си спомням, няма значение, той се гордееше много с дома си. Честно казано, нямаше от какво човек да се възторгва пред тази барака, чието единствено предимство беше разположението ѝ близо до морето и южното ѝ изложение, гарантиращо слънце, в случай че то пожелаеше да се покаже. Хърбърт особено обичаше своята закрыта тераса, най-светлото място, където се настанявахме, за да разговаряме, да прекрояваме света (през летните следобеди топлината беше непоносима в този парник и аз се потях ужасно. Не понасям тропическите климати, предизвикват у мен прекалено изпотяване, придобивам прасешки вид, ужасен вид, който би накарал всеки сериозно да се усъмни в моя коефициент на интелигентност). Що се отнася до Хърбърт, той беше стоик, безстрастен, брита флегматик, май потта щади поданиците на Нейно Височество. Винаги се опитвах да сложа край на разговора, подтиквах го да излезем да глътнем чист въздух. Често се разхождахме с колела в района, именно

във Фолкстоун, бъдеща връзка с Континента. Връщах се капнал от умора, с мускулна треска, но щастлив от този споделен миг. Семейство Уелс бяха много сладки в своята интимност, използваха цял куп прякори, безброй кичозни галени имена: Хърбърт биваше назоваван *Mr Bins*, а Катрин ставаше *Miss Bits* или, както чух един път, *Snitch*. Впрочем тя доста се притесняваше, когато съпругът ѝ използваше тези обръщения пред нас, тя беше дискретна жена, изключително стеснителна и много чувствителна. С типичния си айнщинов маниер винаги да правя гафове по време на разговор, без да искам, бях съживил болезнен спомен от нейното съществуване, произнасяйки едно на пръв поглед безобидно име: Изабел. И-ЗА-БЕЛ. Три срички и ето, че Алберт забърква голяма каша, обстановката се срива, настъпва интимен апокалипсис, започва се с извиненията, съпругеските упреци. Катрин пребледня като платно, сви се на стола и погледна с болка мъжа си, после ни помоли да я извиним. След като тя излезе, Хърбърт ни разкри историята, уверявайки ме, че нямам вина, „нямаше как да знаете, Алберт“. Изабел се казвала предишната му съпруга, братовчедка, за която се оженил преди петнадесетина години: бяха разделени, разведени, но, изглежда, коконата все още упражняваше своя чар на определено ниво (нали се сещате, все за едно и също става дума). Дали продължаваха да се срещат? Дали се...? Няма смисъл да ви обяснявам с пълни подробности, г-н Либидо яростно безпокоеше Хърбърт, чиято връзка с Катрин, ако добре бях разбрал, не беше синоним на безумна еротична страст. По-скоро имам ясното усещане, че по онова време бяха възприели *modus vivendi*, изключващ съпругеските контакти. Все пак Хърбърт не беше чалнат, нито кандидат за монашески живот, нененене, напротив, той щедро прилагаше своята теория за една „нова сексуалност“. Господинът беше публикувал преди две или три години нещо като роман/есе, около който се беше вдигнал голям шум, *Модерна утопия*. В заключение препоръката гласеше: давайете смело напред! „След като в наше време можем да контролираме ражданията, ми беше обяснил той надълго, любовта може, дори трябва да се приема лежерно! Не смятате ли така, Алберт?“ Беше трудно да кажа да, при положение че Айлин седи срещу мен — въпреки феминистките си уклони тя щеше мигновено да остави чашата си чай и да ми издере лицето! „Разбирате ли, Алберт, всяко човешко същество би трябвало да познае два периода в живота

си: фиксацията върху един индивид (това е класическо, потребно, разбираемо, разбирам го напълно), но би трябвало да е възможен и един друг етап (който ще нарека «разпиляване на интереса», умножаване на «еротичните прояви на внимание»)... Човек никога не е нито напълно моногамен, нито напълно развратен, нима не ви се вярва! Всеки може да има и едното, и другото поведение...“ Не знам дали е питал Катрин какво е мнението ѝ по този въпрос, това, в което мога да ви уверя, е, че Айлин не прояви никакво чувство за хумор, когато ми дойде странната идея да приложат техниката на Уелс, какво пък толкова, ставаше дума за научен експеримент! Но ще видим после, ще видим после, какво произтече за съжаление от това ужасно недоразумение.

Съпругата ви е доста ангажирана политически. Вие обаче, изглежда, слабо се интересувате от големите политически дебати. Не заехте никаква позиция по отношение на Ирландия, която сега преживява съдбовни за нейното бъдеще мигове и чиято пламенна фреска представлява Одисей. Точно преди две години бе създадена Шин Фейн, сега тече дебатът около приемането на Хоум Рул, всичко това не ви ли подтиква да направите някакъв коментар?

Ето на! Актуалността! Реалността! Политиката! Искат да ме приобщат, пакипак. Толкова по-зле, няма да отговоря, във всеки случай не в момента. Тъй или иначе, можете да се досетите, че този въпрос, честно казано, никак не ми допада. Съпругата ми, от името на нашата двойка, бе поела бремето да изразява възмущение и активна социално-политическа позиция. Впрочем, в лицето на Уелс, тя бе намерила идеалния събеседник. Нали разбирате, приятелчето Хърбърт се увеличаше, какво говоря, направо беше пристрастен към политиката! Господин-пътешествие-във-времето беше от доста време един от стожерите на английския социализъм. Яростен противник на капиталистическата система, но също скептично настроен към обосновките на марксизма, той беше член на „Фабиан Съсайъти“, клуб на интелектуалци, които се бореха за равенство чрез „колективна

собственост и демократичен контрол над националните ресурси“. Само това ли? О, повярвайте ми, биваше си ги, да ги видите само как се караха, издребняваха, подрязваха крилата на идеологията, правеха на пух и прах идеите, фини частици, които ще продължат да витаят в духа на времето и бавно и сигурно ще проникнат до дъното на мозъчните клетки, neuronal agreement^[3], вътрешна плакатност, нова световна тъкан. По принцип, няма нищо по-мъчително, по-претенциозно от политическа дискусия. Няма да ви описвам дългите вечери, в които нашите две особи глаголтаха. Това водеше до следните сцени:

ТОЙ (*с искрящ поглед, провокативен*): Всъщност, ако се замислим, марксизмът е само своеобразно практическо християнство, нищо повече.

ТЯ (*възмутена, едва не разсипа чашата си чай*): Как можете да кажете подобно нещо, Хърбърт!

ТОЙ (*доволен от предизвикания ефект*): Ами да, ами да, така е, уверявам ви. Като добавим недостатъка, че не работи като модел и залага на най-ниските човешки импулси...

ТЯ (*държи се сякаш е станал дипломатически гаф, потенциален casus belli^[4]*): Бих искала да знам за какви импулси намекувате!

ТОЙ (*ликуващ още по-силно*): Омразата, уважаема, нуждата да се руши, класовата борба не са нищо друго... Лесна, мистична и в крайна сметка опасна идея. Впрочем класовата борба беше наложена на социалистическата идея... от хора, които няма за какво да се борят.

ТЯ (*почервеняла от богатшки гняв*): ...

(Разходка зад кулисите, пауза в представлението, актьорите се срещат в градината за помирението.)

Уверявам ви, че имаше върхове, мога да изброя цяла сюррия като онзи ден, когато Хърбърт твърдеше сериозно, че иска да превърне Фабианите в Самураи, „които щели да въплътят в очите на човечеството смисъла на Държавата“. Еквилибристика! Никога не се намесвах в разговорите им. Все пак един или два пъти ги придружих на митинги на Клифорд Ин, в Лондон. Всички те бяха под влиянието на Хюбърт Бланд, един тип, облечен с фрак, с монокъл на черна панделка. Трябваше да го видите на трибуната, истински феномен, уверявам ви, с мощния си тържествен глас и този самонадеян маниер да води дебати. Бланд не беше антипатичен, но жена му... жена му...

същинска вещица, любезна като тигрица, направо да ви отврати от социализма! В одимената стая с неясни, мъгливи контури винаги ехтяха бурни ръкопляскания, избухваха караници, чиято причина никога не можеш с точност да разбереш, освен че са изключително сериозни, но имали значение! Ораторите се сменяха, думите преминаваха през времето и пространството, всички измерения на вселената, която се разширяваше или свиваше, и скоро, много скоро, събранието се закриваше, потокът от активисти поемаше по Странд, после по Флийт Стрийт през зимната нощ, където най-после, най-после, се озовавах сам с Айлин на брега на Темза. Чаках само този миг, нали разбирате, благословения миг, в който бъдещето на света щеше да свие знамена за няколко часа, да ми позволи да се прибера вкъщи и да се отдам на красноречието на ласките. Вероятно именно през този период съм осъзнал промяната: прибирате се у дома, облъхва ви топлината на жилището, огънят в камината пращи — подобно нещо е възможно, когато човек си има слуги — сваляте пардесюто си, все още напоено с лондонски студ, като внимавате да го поставите внимателно върху кожения фотьойл и прегръщате съпругата си, без да бързате, но и без да се колебаете, нали трябва да съвместите увереността в утвърдената любов с еротичната несигурност, с нейната непостоянна, определено непредвидима природа. За вас, Алберт Айнщайн е трудно да осъзнаете значението на това, че тялото ѝ, съвсем реално, така реално, е осезаемо за пръстите ви, че предизвиква в мозъка ви подобни усещания. Разчитате кожата ѝ като текст, в който не можете да се спрете на една дума, на едно изречение, трябва да минете на следващия образ, за да може да оцените предишния: ето защо трябва да заличавате, да умееете да забравяте, за да продължите и да приемете провала, да приемете, че сте изправен пред една недостижима съвкупност. Каквото ѝ да е непостижимото, неназовимото във вашето съществуване, сега проумявате основната посока, намирате се в съвсем реална ситуация, приятелю, прекрачил сте във времето, ето че сте се интегрирал в нова епоха — епохата на Айлин.

От този момент нататък аз наистина скъсах оковите, край на екзистенциалните тревоги, на желанието да замина, бях осиновен, гражданин на десетте години на XX век. Страхът от перитонит? Желанието да си пусна едно хубаво старо CD на *Гарбич*? Да се натъпча с тексаска пица, докато гледам *Шемет*^[5] на видеото? Задраскани на

айнщиновата карта (поне за момента), с което приключваме с хроноцентризма. Машината на времето е шкартирана, покрита в един дъблински сутерен, където ще потъне в прах, а скоро ще бъде проядена от червеи, ама не от онези, които правят дупки във Вселената.

Одисей е вече преведен на френски. Изглежда, сте държали творбата ви да бъде преведена първо на този език. На какво се дължи този избор?

Преводът на *Одисей* не беше лека работа, това е най-малкото, което може да се каже. Щях да избегна много безполезни и изтощителни постъпки, ако бях донесъл при последното си пътуване френското издание на опуса. Ама кой знае защо, поради учудваща, простима и рядка небрежност, Айнщин го беше забравил. Винаги съм бил разсеян, човек не се променя току-така! В училище, ще си позволя кратко фройдистко отклонение от темата, трябва да ви доверя, че често витаех в облаците, съзнанието ми напускаше класната стая, чийто прозорец, както подобава на всеки републикански прозорец, гледа към огромен двор с чинари. Посещавах трилиони галактики, възсядах светлинни години, които не знам защо, но се противопоставяха яростно на училищното време. Резултатът: никога не си довършвах контролните и следователно получавах отчайващи оценки, с което предизвиквах майчиния гняв. Разочароваща реминисценция, нали? Ученикът Айнщин може да работи по-добре. Да се върнем на нашия превод, ако сте съгласни. Ключовата сцена се случва в голям парижки хотел, в някакъв февруарски ден, сив, възможно най-мъглив. Един масивен мъж, хайде да кажем средно дебел, за да не обидим никого, — той положи огромни усилия през последните месеци, — та казвах, един мъж бута въртящата се врата и се представя на рецепцията (докато минава, се възхищава на величествените колони от зелен мрамор). Подава визитната си картичка на служителя, на чиято униформа с перфектно излъскани копчета се възхищава (все така мимоходом). „Бихте ли съобщили за пристигането ми, моля?“ Рецепционистът изпълнява своите задължения и след няколко минути го завежда безшумно на горния етаж на сградата. По отношение на мястото описанието ми е много сбито, за да разпознаете Отел дьо

Лувр, но що се отнася до персонажа, вие всички разпознахте вашия уважаван разказвач. Нали разбирате, исках лично да направя стъпката, исках на всяка цена да се срещна с моя преводач, този, който щеше да лансира господин *Одисей* на езика на Молиер. Чукчук, шум от стъпки, скърцане на паркет, Сезам, отвори се, ето го най-сетне. Колко е блед моят домакин, този млад мустакат мъж с вид на латиноамериканец, на около тридесет години, сякаш излязъл от интензивното! Веднага ме кани да вляза и без да има преддверие, без барокамера, ретината ми е още неподатлива, се озовавам пред един боксьор, облечен в кринолин.

— Това е майка ми.

— ...

— Мамо, представям ти Алберт Айнщин.

— ...

— Авторът на *Одисей*.

— А да, романът, за който толкова ми говори. (Мълчание.) Добре дошъл, господине. Синът ми смята книгата ви за много важна. Ще ме извините, че не съм я чела, не чета английски в оригинал.

Момент на смущение, без ангелска интерлюдия.

— Да излезем да се поразходим, господин Айнщин, и ще ми обясните защо сте дошъл...

— Ако жел...

— Да излизате? В това време? Надявам се, че не говориш сериозно!...

— Виж, мамо...

— Здравето на сина ми е много крехко, господине, той вече е развивал пневмония и е лежал в германски санаториуми (виж ти, виж ти, и той в Германия).

— Аз... аз напълно разбирам (казах аз).

— Тази есен, в Монпелие, здравето му все още беше много крехко.

— Няма да се бавя, мамо, този господин идва специално от Лондон и...

Започна ожесточена семейна битка, нокаут още в първия рунд! Защото, разбирате ли, пред мен стоеше незабравимият, немислим, автентичен феномен на ринга, шампионка във всички категории по кастриране, свръхкласирана, свръхобсебваща, свръхвсичко,

превъзхождаща дори Мама Айнцин, нещо неопикуемо, уникално, непревземаема и свръхподготвена военна машина, библийско снаряжение със зъбчата вагина, жестокоохранително. Не обичам да се ровя в семейните тайни, да пъхам носа в интимните работи, но после научих как очарователната дама отказала да еманципира синчето, когато, на двадесет и една години, поискал своя дял от бащиното богатство. Да повериш скътаните пари на един безотговорен младеж? И той да ги профука? И какво още? Тя се бе заинатила и за да удържи победата, както някои стигат до бой, се бе обърнала към съда (в този случай, като се има предвид телесната маса на атлетите, по-добре беше за моя млад приятел да се ограничи с адвокатите). Най-сетне, примирие — край на кавгите. След доста мъчителна словесна схватка моят млад приятел, който не се смущаваше и показваше непоколебима решителност, получи разрешение да излезе. И така, ето ни на ледения тротоар, голям открит площад, пред нас Комеди Франсез, авеню Де л'Опера. Поемаме вляво и вървим под аркадите на улица Риволи в посока към градината на Тюйлери. Спътникът ми е почти безпльтен, сякаш развяван от вятъра, надявам се, че няма да пукне (иначе майката Немезида ще бъде безпощадна, смъртоносна — опасявам се, че ще бъде свършено с малкия Алберт). Все пак умът му е по-уверен от походката и той започва много бързо разговор за *Одисей*, който обсипва с хвалби. „Аз наистина съм луд по вашия роман — ми казва той — никога никаква книга не ми е вдъхвала такъв ентузиазъм! Аз... всъщност... представата ми за литература се преобърна, след като го прочетох. А също и за писане...“ Говори ми за литературен проект, над който работи, своеобразен дневник или нещо от този тип, чиято структура и цел напълно е преосмислил, след като ме е прочел. „Това, което сте измислили на края на *Одисей*, този вътрешен монолог, това потапяне в съзнанието със сигурност ще има последователи!...“ Доверява ми, че е „адаптирал“ моята техника към живота на един от своите персонажи, богат любител на изкуството, който кръстосва Европа. „Всъщност, много скромно, уточнява той. Пишете ли нова книга?“ — пита той докато влизаме в градината на Тюйлери. Оставам уклончив, да, един черен текст, доста лиричен, поддържам мистерията на сътворението, нали разбирате, споменавам за пътешествие в най-съкровеното у човека, на предела на неговите емоции, бих искал да обединя гласа на човека с този на литературата, за да може говоримият

език, обяснявам аз, с умели паузи — играя пред моя млад приятел ролята на взискателен творец, който търси точната дума, — за да може езикът да избликне изпод перото, стига сме писали като маркизи, край на изкуствените похвати! Продължихме да вървим съвсем на открито, духаше сибирски вятър — опасявам се, че скоро ще покоси моя спътник. И аз с моите идеи за разходка! Вижте го само как кашля, как трепери! Обземат го такива пристъпи на кашлица, че кръвта ви се смразява! (батальони от цитомегаловируси ще го усмъртят, ще настъпи боричкане на бактерии, пиршество, вече си се представям във фоайето на хотела, как занасям все още топлия труп на почитаемата и красива родителка). Казвам си, че кариерата ми е провалена, край на забежките: в гробищата, Айнщин! Зима не зима, болен или здрав, погледът му светва, когато се връщам на темата за целта на моето посещение: превода на *Одисей*. Възлага се на него. Ето че замръзва на място, парализиран, опитва се да си поеме дъх, втрещва се във върха на Айфеловата кула, която се издига на хоризонта, и ме наблюдава с недоверчив поглед, готов е за сърдечна криза, мигновен инфаркт, направо е готов да се гътне и без помощта на студа! (Горкият аз!). „Да преведа *Одисей*?“ Оглежда безформената гара Д’Орсе на петстотин метра от нас, там, от другата страна на Сена, после потъва, отлита. Смяна на сцената, смяна на декора, появява се Лифи, да живеят старите тухли! Изгнание сред улиците на барон Осман^[6], сбогом Риволи, край на превземките, да започнем да говорим! Да се развържат езиците, разсмейте ги, научете английски, преименувайте парковете си! Защо не Мериън Скуеър, защо не Сейнт Стивънс Грийн?

Започна да работи още на следващия ден.

След пет години, на 3 февруари 1913, за да бъда точен, няма какво да си играя на „приблизително“, да романизирам дистанцията — времето минава, паметта изневерява, пъзелът се обърква, снимките се замъгляват — та както ви казвах, пет години по-късно се появи френският превод на моя роман, подписан от Валери Ларбо. Тъй като Блум Прес не можеше да поеме разноските, книгата излезе в ново издателство, Нувел Ревю Франсез, благодарение на енергията и на убедителността на моя предан преводач, който успя лично да спечели дори Андре Жид. Тогава издателството се намирало на ул. Мадам № 35, негов директор беше един напорист младеж, някой си Гастон Галимар. Ах, Гастон, забележителна личност, човекът, който промени

живота ми, имам какво да кажа за Гастон, но ще видим после, ще видим после, да сложим край на разговора, ако сте съгласни, и да се върнем към хода на историята.

[1] Известен престъпник от криминалната хроника, който през 1993 г. убива жена си и двете си деца, а после и родителите си. Живял в продължение на 18 години, представяйки се за лекар пред семейството си, докато всъщност успявал да се издържа с мошеничество и заеми. — Б.пр. ↑

[2] Намек за самоубийството на Вирджиния Улф. — Б.пр. ↑

[3] Съгласие на нервните клетки (англ.) — Б.пр. ↑

[4] Причина за война (лат.) — Б.пр. ↑

[5] Vertigo (1958) — филм на Алфред Хичкок. — Б.пр. ↑

[6] През 1853 барон Осман презастроява центъра на Париж по нов градоустройствен план. — Б.пр. ↑

VII

Малко и? Главно И? За каква история става дума? Сред многобройните събития, открояващи се в живота ми по онова време, би трябвало да спомена една среща, една жена, честно казано, готино парче, извор на удоволствие в мекото легло, привличащ/привлечен екземпляр, но се въздържам, отлагам, налагат се други факти, изплуват образи, равна повърхност, правоъгълна, приблизително сто и двадесет метра по дължина, деветдесет на ширина, ниско окосена трева, големи бели линии, декорът, да кажем по-скоро гредите, е побит. Защото градинарят, мъж, очевидно лишен от вкус, небрежен чиновник, който си брой стотинките на края на месеца, обзалагам се, е лепнал на всеки край рамка от бял метал с мрежа на широки дупки. Какво се надява да хване? Огромни пеперуди? Странен ентомолог... Преследвал е симетрията чак до нейните злокобни и последни укрепления, като е избрал да центрира гредите, така че те са едни срещу други, така че и Айнщайн, защото става дума за мен, да се озове на края на игрището, зорък вратар, отговорен и бдящ часоци. За момента е спокоен, действието се развива на другия край на стадиона, топката се движи, да, дълго напречно подаване на Комбет към Галимар, преодолява с дрибъл двама играчи от противниковия отбор, прониква във вражеските редици, подава на Ривиер, да, той поема, кратко надиграване с Фурние, противниковата защита е разбита, отново Галимар... който загубва топката, но играта продължава, внимание, Тардьо отнема топката, подава наляво на Жироду, леко го избутват, но съдията свири непряк свободен удар, добро решение, топката сега е на разстояние шестнадесет метра, Галимар е на линията, ще може да бие, ето, ето, о, не, ударът е спрял, започва контраатака, сега трябва бързо да се върнат, сините са останали без сили, невинаги е лесно, ето, внимание, червените се приближават, преодоляват защитниците един по един, остава само Сю, последно укрепление срещу противника, на Сю не му остава нищо друго, освен да го спъне. Централният нападател на червените — първокласен артист, кълна ви се, италианец

или аржентинец, се строполява с гръм и трясък в наказателното поле, като подкосен от невидима картечница. Съдията свири нарушение и дава жълт картон: изпълнява се дузпа. Нашият капитан, Тардьо, отива да разговаря с мъжа в черен екип и се опитва безуспешно да го убеди: божествената присъда не се оспорва. Топката е поставена с маниакално старание върху белия кръг, разположен на единадесет метра от вратата — моята врата. Позната ли ви е тревогата на вратаря, когато се бие дузпа? Уверявам ви, че е огромна, особено когато се случва три минути преди края на мача, а резултатът е нула на нула. Всички погледи на екипа са обърнати към вас, наблюдават ви с умоляващи очи, хайде, Алберт, покажи ни майсторството си, можеш да го направиш, вече си го правил, съсредоточи се! Съсредоточавам се, съсредоточавам се, повярвайте ми, аз съм рис, гепард, истинска котка, фиксирам противника с убийствен поглед, ще скоча върху топката, ще я направя на пух и прах. Изпълнителят е на място, изсвирване, той се засилва. Ето, жребият е хвърлен, топката лети във въздуха, всички са затаили дъх. Айнцин в готовност да я поеме, Айнцин в движение, героят в действие. Моето кредо? Копчето на съдбата, ляво/дясно, дясно/ляво, да избира една страна, да се доверя на бездната, да скоча в неизвестността. Това е моята трагична страна, няма как, нося Расин в душата си, имам мисия, трябва да се хвърля, да дръзна, да придам на окаяните ни игрища малко омирова нотка. За да обобща действието и да припомня финала му, да бъдем методични:

1) Един космат тип се засилва и ритва с всички сили един кожен предмет.

2) Един набит тип, за да сме верни на Павлов, плонжира.

3) Коженият предмет се удря в лицето на плонжиралия.

4) Коженият предмет, отклонен от своята траектория, отскача наляво и след като се удря в цилиндричната греда, почти под прав ъгъл прониква в бялата мрежа и там спира неговият бяг.

5) Плонжиралият, дали поради професионална добросъвестност или в плен на миметизъм, знае ли човек, следва траекторията на предмета и се блъска на свой ред в гредата.

6) Край на действието. Гол! (викат червените). Алберт? (проронват сините).

В напълно замъглените ми спомени, както става по време на кома, първият достигнал до ушите ми звук, когато се събуждам, е

гласът на Гастон (лицето му, когато лятното слънце събужда ретината ми, е първият образ, който виждам). Гастон Галимар... моят издател. Той и никой друг ме въвлече в тази спортна епопея. Запознах се с него през 1912 чрез Ларбо. При първата ни среща Нувел Ревю Франсез се помещаваше все още на улица Сен-Бенуа. Честно казано, дупката, която им служеше за седалище, не вдъхваше доверие. Нима щях да поверя бъдещето на *Одисей* на тази долнопробна книгопечатница, на този дюкян на набързо преквалифицирал се вапсаджия? Ръкописът ми лежеше на бюрото сред планина от документи. Дали го беше чел? Дали поне го беше отворил? Разтревоженият поглед, който хвърлих към моето потомство, докато се ръкувах с него, не му убегна. „Валери, каза той, поглеждайки към моя спътник, прочете много ентусиазирано откъси от вашия роман... (Пауза.) Знаете ли, много неща се изприказваха за Блум между тези четири стени... направо останахме без слюнка.“ „Мен слюнката не ме интересува, а само мастилото“ — отговорих аз. „Прав сте. Да отидем да обядваме... Така ще можем да обсъдим договора.“ Човекът, който ми предлагаше този работен обяд, имаше закачлив поглед, наистина изключителна енергия, той умееше да преценява хората и ситуациите, личеше си, че се чувства удобно, че плува в свои води, цар на словесната еквилибристика.

Договорихме издръжката на Блум в частен салон на „Перуз“, с помощта на бургундски вина и други вкусоти, както си му е редът. Тъй да се каже помарът^[1] е много по-стимулиращ от отвратителните вина от Канарските острови, които пиех в Дъблин с Джеймс. (В тази връзка искам да отбележа, че не съм забравил за г-н Джойс и неговата Нора, скоро ще се появят отново в тази история.) Когато излязохме, преминахме по Пон-Ньоф и отидохме да се разходим в Ил дьо ла Сите. Беше хубав, топъл септемврийски ден, ясен и много светъл. Ке дез Орфевр, където все още не можеше да се види силуетът на инспектор Мегре, беше отрупан с многобройните книги на Алберт Айнщайн, с логото на *НРФ*. Валери Ларбо, който вървеше по средата, не подозираше до каква степен мислите ми се сливаха с тези на Гастон: творбата ми заливаше Пон-Ньоф, аз и Галимар завземахме града, векът ни принадлежеше! Да, знам, че винаги е проява на добър тон да възхваляваш своя издател, да ближеш подметките на шефа е лесно упражнение, но наистина, наистина, този тип ми хареса (поне през първите години, защото после, очевидно...). Често става дума за

дребни неща, изражение на лицето, случайно подхвърлена забележка изразяваща красноречиво личността на субекта и неговите приоритети в живота. В случая на Гастон бе достатъчно да направи леко отегчена физиономия. Прибирахме се от полезната за храносмилането разходка, когато по улица Бонапарт срещнахме един едър, малко скован тип, с изискан вид. „Гледай ти, Шлум...“ Гастон ни представи. Едва здрависали се, *homo distingus* съобщи на новия ми издател един политически факт, прочетен в някакъв ежедневник, който смяташе за изключително важен (честно казано, не помня дали ставаше дума за криза на Балканите, за военноморски въпрос засягащ Франция и Англия, или за някакъв политически скандал). Гастон го изслуша, без да трепне, търпеливо и с интерес. Все пак, малко след като беше поздравил приятеля си, забелязах движението на устните му, погледа му, от който личеше, че се забавлява, че се стреми да се освободи, сякаш казваше — не ми пука, ама изобщо не ми пука, но не искам да го засегна — и издаваше едно трайно безразличие към политиката, към политическата борба, към всичката тази алабалистика и аз споделях това безразличие, затова много бързо той ми стана повече от издател.

Приятелството с Гастон ми осигури две привилегии: уикенди в Бенервил и приемането ми в *Спортния клуб на литературната младеж*. Да започнем (или по-скоро да приключим) със спорта. Господин Гастон, голям футболен запаянко, неотдавна беше създал клуба на Галимар, чийто председател беше самият Пеги (Шарл). Работата беше сериозна, представете си, бяха членове на ПУК^[2] (произнасят пук) и амбицията им беше да изместят екипа на *Ревю дьо Пари*. Само толкова... Те отчаяно търсеха „истински“ вратар (поне такава беше официалната версия). Онче-бонче счупено пиронче: на мен се пада тази чест. Вероятно искаха едър тип (не се казва дебел, а здравеняк), някой, чийто силует ще впечатли противника, някой, който ще заеме цялото пространство между двете греди. Някой като Айнцин. Така се влях в редиците им и както бе логично и легитимно след назначаването ми, ходих на стаж в Багател. Айлин се усмихваше, когато излизах рано сутрин в неделя, за да отида в Пюто, където отборът тренираше. Гастон настояваше да поддържам формата си, подготвяше ме за най-гадните преки свободни удари, както и за тези в горния ъгъл на футболната врата, за фалстарт, за фалцови удари с топката, минах през всичко... Сигурно няма да ми повярвате, но на

първите мачове успях да ги заблудя: Айнцин скачаше като тигър, блестящо спираше топката — с голяма класа! До шибаната дузпа. До онзи юнски ден през 1913, когато топката ме удари и аз се сгромолясах на стадиона Кроа-дьо-Берни. Многократно травмиран, носният ми израстък бълваше кръв (бях шампион във всички категории по кръвотечение от носа, в училище ме използваша като боксова круша) и обагряше с патриотична краска нашия синьо-бял екип. Епистаксис Айнцин. Гастон беше много внимателен с мен: погрижи се за мен, изми ме, успокои ме като истинска майка. След катастрофата, опечален от окаяния ми вид, блед като платно, с разтреперани крака, той настоя да ме закара с кола до вкъщи. „Починете си, Алберт — ми каза той преди да тръгне — ще ви се обадя утре, за да разбере как сте...“ Да, такъв си беше Гастон, внимателен-дискретен, макар и да не даваше вид, облечен винаги в костюм в морскосиньо, с папийонка, стиснал в ъгъла на устата си неизменната си Житан, но той наистина беше съпричастен, наистина беше отзивчив (дори ако трябваше да обгрижва жена ви, но ще видим после, ще видим после, без неприязън, Айнцин — какъв е смисълът?). Но, какво ли не би направил един издател, за да се сдобие с велик автор? Все пак Гастон имаше интерес да ме щади, той се беше сдобил в каталога си с шедьовър, предвестник на много други. *Одисей*, напук на Жид, който не вярваше в таланта ми, потръгна добре още с излизането си, в началото на 1913. Трябва да кажа, че Гастон се скъса от работа за целта: премиера, шумна реклама, дори анулира заради мен своето сватбено пътешествие в Швейцария (странен меден месец, между нас казано, защото майката на Гастон и един от приятелите му, Леон-Пол Фарг, трябваше да придружат младата двойка). Бива си ги майките.

Кариерата ми на футболист приключи след случката с дузпата. Но отношенията ни с Гастон не охладняха, напротив. Както ви казах преди малко, издателят ми, който ме смяташе за приятел, ме канеше в „селската си къща“ в Нормандия. Семейство Галимар имаше малка вила, която ползваше от време на време, в Бенервил, някъде между Довил и Улгат. Разбирате ли, някакво нищо и никакво къще, просто замък на брега на морето. „Чувствайте се като у дома — ми казваше Гастон — можете да идвате, когато пожелаете...“ Ако трябва да бъда честен, не се ограничавах, дори добре се възползвах от имението на Галимар през двете години преди Първата световна война. Гастон

винаги ме посрещаше много естествено и топло, вадеше заради мен най-хубавите вина, гощаваше ме с вкусни гозби. Постепенно започнахме да се опознаваме, да се ценим, не беше от типа хора, които се разкриват за две секунди, но ми споделяше своя ентузиазъм, някои от притесненията си.

„Кога ще ми представите съпругата си, Алберт? Ще бъде добре дошла тук. Започвам да си мисля, че криете нещо от мен...“ Въпреки неговата настойчивост, въпреки многобройните му покани, никога не предложих на Айлин да ме придружи в Бенервил, отнасях се с подозрение. „От какво се страхувате, Алберт?“ Виж ти... Съжалявам, че трябва да го кажа, но освен футбола, цигарите или колите Гастон имаше и други пристрастия: господин Галимар обичаше също жените и жените на свой ред откликваха на тази страст. Той жадуваше да си присвои авторите на своите конкуренти, но също и младите и красиви създания... и се справяше успешно. При тези обстоятелства, до какъвто и стадий да беше достигнало нашето приятелство, споделяне, единомислие и всичко останало, и дума не можеше да става да му представя Айлин. Да вкарам вълка в кошарата, да тласна жена си в прегръдките на прелюбодееца, как си го представяте! Може би ме вземаше за моя герой Блум, който оставя Моли в компанията на Бойлан, непочтения импресарио, долнопробния свалч! Нали ви е ясно, че не съм луд, поне все още не съм се побъркал.

Тъй като подхващаме темата за женските завоевания, област, в която Гастон се изиявяваше блестящо, трябва да кажа, че и аз се справях достойно, макар и призиванието ми да бе малко позакъсняло. Дори ще ви доверя една тайна. Преди малко говорех за една пищна мадама, ако мога така да кажа, известността ми отскоро бе променила отношенията ми с жените. Не може да се говори за доверие, ненене, това не е за мен, мога да твърдя, че се наблюдаваше известно отпускане, да го наречем по-скоро дедрамотизиране. О, мога да ви уверя, че връзката ми с Айлин беше във всяко отношение съвършена, хармонична. Новият ми литературен живот обаче водеше до контакти, срещи, сред които съвсем естествено с жени. Те са големи читателки на романи, разбирате ли, те съставляват основното ядро. Естествено, и дума не става да свързвам автора с неговия герой, по метода на Сент-Бъов, но е неизбежно, когато изпитвате симпатия, дори възхищение от нечие творчество, да сте предразположени към писателя. Може би ще

изпитате желание да се срещнете с него, да задълбочите близостта, породила се чрез текста? Нима не е така? Тя се казваше Виолет. Срегнах я през есента на 1913 по време на дебат в Сорбоната. Същата седмица Айлин спешно беше заминала за Охайо — баща ѝ беше получил сърдечна криза. Така че бях сам в Париж, свободен, за неопределено време. Как и защо се престаших да я поканя у дома след лекцията? Искане ми се да мога да отговоря „защото се чувствах писател“. Точка. Нима литературата може до такава степен да ви направи уверен? Нима може да замести разделното хранене, годините на психоанализа? Като че ли да. Но да кажа, че пишех и публикувах само с такава цел... Виолет притежаваше арогантна чувственост. Силуетът ѝ с добре очертани форми, с тежки гърди — в стил вътрешните страници на *Penthouse*, за да ви дам представа — беше точното възплъщение на юношеските фантазии. А що се отнася до мен, до този момент въпросните фантазии си бяха останали именно такива. Фактически ми се прииска да премина в действие, да прескоча Рубикон, това не изглеждаше толкова сложно (поне на теория). Инструментът, знам колко този термин ще ви шокира, възмути, долен мачо, мръсен Айнщайн, отвратителен герой, та казвах, че инструментът беше съвършен отвсякъде, така за няколко часа се възползвах максимално от хилядите франкове, вложени в *Плейбой*, *Люи* и други издания, които си поставяха за цел да изградят младия мъжкар. „Съжалявам, нямате навършени осемнадесет години.“ Младият юноша, жаден за знания, дори след май 1968, все още се сблъскваше с моралното престараване на някои от продавачите в будките (най-вече жените, които те гледат възмутено, „малък развратник, ако ти бях майка, щеше да видиш тогава!“). По-скоро трябваше да се разчита на мъжете, да обиколя предградията с колело независимо от сезона, дали вали дъжд, сняг, духа вятър, вилнее буря, или са адски жеги, да кръстосам кварталите с Росинант, за да намеря божествената будка, благосклонния продавач, мой еротичен съучастник. Какво удоволствие след изморителното пътешествие да се върна с ценното издание вкъщи! С изтръпнали от студа и усилието крака, свалям палтото си и потъвам в четене, пътешествието започваше. Предприех това пътешествие с Виолет в продължение на една нелегална седмица — седмица, през която изследвахме заедно еротичната география, и по-конкретно Пиренейския полуостров. Мислех си, че това е юношеска

забегка, само практическо прилагане на принципите на Уелс. Просто ей-така. Между другото. Чувствена интерлюдия. Казвах си, че не е нужно да тревожа Айлин, никой няма да разбере нищо, запази за себе си спомените и избягвай излишно откровеничене. Естествено, се заблуждавах, но ще видим после, ще видим после.

Запознах се с жена си в театъра и там я изгубих. Съгласен съм, че изразът е банален и опростява нещата, но ще го запазя поради липса на друг (понякога клишетата си имат и добра страна). Дъблин 1904/ Париж 1913, запомнете тези дати, извайте ги в мрамора, това е моята епитафия, хронология на айнщиновото разлюбване. Как успех? — ще ме попитате. Дали Айлин разбра за моята забегка? Дали жена ми си възвърна зрението и веднъж прогледнала, реши да скъса със своя шишкав мъж? Грешни отговори, грешни отговори, защото обяснението се съдържа само в една дума: Гастон. От месеци ми опяваше, че искал да се запознае с Айлин и най-накрая отстъпих пред доводите му. Разбирате ли, случаят беше уникален, изключително важен, от държавен интерес, невъзможно беше да се измъкна! 23 октомври 1913. Говори ли ви нещо тази дата? И така, в този паметен ден, господин Галимар, голям любител на театъра, ме покани на откриването на театъра Вийо-Коломбие, на парижката улица със същото име. „Ще ме обидите, Алберт, ако не дойдете с Айлин...“ Шантажираше ни емоционално, играеше си на засегнат приятел, пусна в ход цялото си театрално майсторство. Лично мен мъчениците на сцената никога не са ме интересували, не са ми убедителни, намирам ги за превзети, изкуствени, само преиграват и дори да се съсредоточа, да си предам сериозен и вгълбен вид, тирадите им ме отегчават. Впрочем, никога не съм си присвоявал пиеса, била тя и *Изгнаниците на Джойс*, нито каквото и да било текст в диалогична форма, Айншин се въздържа, избягва постановките: без него! Честно казано, много ми се иска да забравя колебанията си по отношение на някой си Бекет-Самюъл, ирландец и драматург по професия, така щях да си спестя неприятностите, но карай, забрави за това, Алберт, без неприязън, не се кахъри. Гастон наистина си падаше по театъра, погледът му греиваше, когато заговореше за магията на сцената, за гласовете на актьорите (най-вече на актрисите). Мисля, че ако имаше възможност, щеше да зареже живота си на издател, да напусне *НРФ* и всичко останало и да се потопи в света на театъра. Във всеки случай,

обвързвайки се със своя приятел Копо със създаването на театъра Вийо-Коломбие, той сериозно се ангажираше в тази сфера. Спомням си радостта му, когато ми съобщи, че сделката е сключена: „Създадохме дружеството, Алберт, представяте ли си! Ще стана управител на истински театър! Репетициите ще започнат скоро...“ Като приятел и основен автор в *НРФ* не можех да се покрия в последния момент, дори трябваше да отида с половинката си.

Гастон ни беше запазил места на първите редове. Вече не помня точно поради каква причина — проблем с движението или непредвидена среща — но ние пристигнахме точно когато светлините угасваха. Гастон ни чакаше във фойето. „Елате, ще ви настаня...“ Сигурно ще решите, че съм параноик, но още от първия миг, от първия поглед, в полумрака, сред меката обстановка в театъра, аз предчувствах тяхното привличане. Гастон бе захвърлил синята си униформа, беше се изтупал: марков костюм, луксозни обувки, идеалният прелъстител. Жена ми не падаше по-долу: изключително елегантна вечерна рокля, със задължителното деколте, дискретен, но въздействащ парфюм. Таксито ни беше оставило на ъгъла на улица Рен и все още си спомням много добре, не си измислям, как неколцина минавачи се обърнаха и ни изгледаха, когато минахме — когато тя мина. А имахме да извървим само двеста метра... Гастон се изчерви на мига, когато погледът му срещна този на Айлин. Опита се да се овладее, да скрие вълнението си: напразно (съпругата му Ивон, която седеше до него, също беше забелязала изчервяването на Галимар). Без повече да се бави, той ни придружи до залата. „Ще се видим през антракта...“ И ето че трагедията започна. По-добре да си призная, че разигралата се сцена сериозно ме впечатли, че това е най-малкото, което мога да кажа. „Ама че тъпак, си казвах, ама че тъпак! Още повече, че си знаеше!“ След представлението отидохме да вечеряме в ресторант с цялата трупа. Озовах се срещу техническия организатор — странен тип, който се казваше Луи Жуве, а Айлин, да кажем, че беше случайност, се оказа срещу Гастон. Много добре видях, че се привличат. Спонтанно. Издателят ми знаеше, че Айлин рисува, и заложи на темата за изобразителното изкуство, блесна с културата си в областта на изящните изкуства, показа се като приятел на Изкуствата. Не успях да се съсредоточа върху думите на моя млад събеседник (споделяше театралните си проекти), опитвах се да доловя за какво си

говорят до мен. Искаше ми се да скъсам нишката на разговора им, да възпра изреченията, емоциите, усещах как се плъзгат покрай мен, пъргави, порой от думи, които избликваха и се отдалечаваха, отлитаха на светлинни години, той ми отнемаше жената под носа, а аз трябваше да си мълча, да бездействам, истински рогоносец! Чувах го как се възторгва, разговаря с Айлин за Брангвин, офорти, невероятни литографии! Повярвайте ми, това е абсолютната светлина! Като вик! А и тези колони от дим... като конструкции от облаци... Ще ти ги начукам колоните от облаци! О, знам, знам, че ви изглеждам отвратителен, патетичен съпруг, който се прави на собственик, липсва ти увереност, Алберт, прехвърляш върху Айлин собствените си съмнения, извайваш я по собствения си злокобен образ: кой изневери? Спомни си... кой кого предаде? Как можеш да си я представяш в обятията на Гастон? Кой ти дава това право? Печелите една точка, но ще видите, че по-късно — хайде, стига толкова!

Не можах да направя нищо, това е истината. Все пак не можех да им попреча да се виждат, да заключат вратата или да купят пояс на целомъдрието (както изглежда, в наши дни тази техника е твърде остаряла). Поради това заложих на самовнушението, въобразявах си, че се срещат без задни мисли, джентълменски покани на чай, откриване на изложби и нищо друго. Нищо. Ето така. Все пак имаха толкова общи вкусове, харесваха Бонар, за чиято изложба Гастон беше написал миналата година блестяща хроника в един брой на *НРФ*. Съпругата ми не спираше да ми говори за тази статия, дори я представяше като шедьовър на чувствителността. Шедьовър, няма що! Много скоро след това Айлин дойде с мен в Бенервил. Станахме редовни посетители. Понякога там срещяхме един от идолите на жена ми, Огюст Реноар лично, приятел на семейство Галимар. Как да се боря срещу такива връзки! Портретът на Люси, майката на Гастон, стоеше величествено на стената! Можете да си представите пораженията... В сравнение с бродерийките на мама, окачени в рамка по стените — натюрморти, пасторални пейзажи, къщички под снега, пърхащи патици, стада от сърнички, и какви ли още не, та казвах, че в сравнение с доказаня-лош-каталожен-вкус-на-Айнщайн тук беше каймакът на обществото! Виждах много добре, че Айлин беше очарована, омаяна от чара на Гастон и го придружаваше сред артистичния хайлайф на Париж, беше станала редовна посетителка на

галерията Дюран-Рюел. Добре, това го приемем. Но, направо се изприщих, когато господин Галимар дойде вкъщи да се възхищава на картините на Айлин. В мое отсъствие. Много добре ми е позната развързката, разопаковат картината, повдигат покривалото и после както си следва, човешко е, преобръщат всичко в ателието, захвърлят дрехите безразборно в стаята, отдадени на артистично сладострастие. Това, което издаде Гастон, беше миризмата на кафяв тютюн, невярната цигара Житан, неоспорим знак. Не направих коментар, проявих присъщата на Айнщайн елегантност, велики Боже, нали познавам много добре жена си в това отношение, ще бъда упрекнат в дребнавост, затова по-добре да се въздържа — задънена улица, пълна безизходица. Освен това без никакво доказателство, никакъв белег, какво можех да кажа? Трябва да ви припомня, че Гастон ми беше издател, имахме грандиозни проекти и аз не исках те да пострадат. Значи мълчание, wait and see^[3].

В този гаден контекст, отровен от интригите на Галимар, от интимни заговори и организирани, запланувани низости, посещението на Джеймс и Нора Джойс през януари 1914 беше истинска глътка въздух. Те вече живеяха в Милано. Нора, чийто корем се беше издул, очакваше щастливо събитие. Що се отнася до Джеймс, той започваше да се утвърждава в песенното изкуство и имаше известен успех. Изглеждаше доста ентузиазирани, оптимист, гледаше към бъдещето. Изглеждаше добре. Но Нора като че ли не споделяше истински безгрижието на своя съпруг. О, тя внимаваше да не противоречи на Джеймс пред хората, не гледаше все да му разваля настроението, доста различна бе от Станислас, но я познавах достатъчно добре, за да ми е ясно, че нещо не върви. Нора ми сподели нещото още първата вечер, възползвайки се от отсъствието на Джеймс, който беше излязъл да се поразходи в Латинския квартал, нещото се наричаше алкохол. „Знаете не по-зле от мен, Алберт, не е нещо ново. Но започвам да се страхувам... Беше се поуспокоил, а ето че започна отново с пълна сила. В началото беше само за да преодолее сценичната треска преди представление. А сега... сега... постоянно е на представление. Преди няма и месец за малко да се строполи на сцената, а завчера му прилоша на улицата...“ Напоследък Нора се притесняваше все повече, защото поведението на Джеймс започваше да се отразява на зрението му. „Наложи се да се консултираме с лекар в Италия. Той говори

сериозно за глаукома. Вероятно ще трябва да оперират Джеймс... Ако продължи да пие, окото му ще се влоши още по-бързо. Ще загуби зрението си. Не знам какво да правя..." Гостите ни останаха една седмица в Париж (подслонихме ги на улица Университетска). С Джеймс отново се отдадохме на дълги разходки, на безкрайни разговори, като често се отбивахме в баровете. Беше много доволен от съдбата на *Одисей*, горд, че този роман е преведен на френски език. „А сега, Алберт, какво ще пишете?“ Споделих с него новия си проект — дълъг текст, доста различен от предишния ми роман, но в който внимателният читател неминуемо ще забележи приемствеността между тях. Бях решил да се откажа от английския език и да пиша направо на френски, все пак нали това е родният ми език. Джеймс одобряваше това решение, „няма нищо по-лошо от регионализма — казваше той тесногръдието по отношение на езика, затварянето на тези ирландски националисти в провинциалното им слово..." Неведнъж при нашите разходки стигахме до улица Екол дьо Медсин, където Джеймс беше започнал да следва преди няколко години. „Как ме виждате да стана лекар, Алберт? Кажете честно. Във всеки случай, нямаше да се дипломирам навреме, за да спася майка си, шарлатаните от Дъблин вече я бяха убили. Що се отнася до очите ми, трудно мога да оперирам сам себе си, особено когато не виждам добре..." Опитах се да го вразумя, да го подтикна да намали пиенето. „Много сте мил, Алберт, но сега гласът ми е достатъчен, защо ми е и зрението? В Милано шумовете и миризмите ви дават предоволно представа за живота, знаете ли, от много впечатления ще се опия и Нора ще бъде още по-недоволна. Нали?“ Трябва да призная, че не настоях, а може би трябваше.

[1] Реномирано червено бургундско вино — Б.пр. ↑

[2] Парижки Университетски Клуб — футболен клуб, основан през 1906. — Б.пр. ↑

[3] Стой и гледай (англ.) — Б.пр. ↑

VIII

Разхождам ви като в пиеса на Мариво — описвам ви етапите на любовното ухажване, лечението на закоравелите алкохолици, общественото здраве, но бъди честен, Алберт, престани да ни разиграваш комедии, всичко това беше второстепенно, допълнително, твоя натраплива мисъл. Истинската ти мотивация беше свързана с книгите, интелектуална, литературна преди всичко — мисълта за кариера, амбицията, назовете го както искате, ме крепяха в живота. Гастон, като всички издатели, беше дискретен дипломат, отнасяше се с уважение към авторите, към техните терзания, творчески кризи, блокиране пред белия лист, но не забравяше НРФ, не беше в негов стил. И понеже фирмата се подчиняваше на някои, макар и низши, материални повели, като фишове за заплата, социални осигуровки, разходи за хартия, съставителство — списъкът би бил много дълъг, главозамайващ — той никога не забравяше, че продажбата на книгите крепеше цялото начинание. И тъй като тези книги се създаваха от автори, рядък вид на изчезване, животното трябваше да се стимулира дискретно, но настойчиво, да се проучва творческото му подсъзнание, артистичната му утроба. Гастон много го биваше за тази работа, истинска желязна ръка в кадифена ръкавица, първокласен лицемер. „Е, Алберт? Кога ще дадете потомство на господин Блум? Не ви ли вдъхновяват вече улиците на Дъблин?“ Преведено на авторски език, това означава: „Какво се помайваш, безделнико! Вложих милиони в теб, а ти си се размекнал! Шматкаш се по Сен-Жермен! Трябва малко да се поразмърдаш, приятелю, във футбола никакъв те нямаше, но ако се окаже, че и писателят е толкова бавен колкото вратарят, скоро ще ти покажа вратата! Ще те понижа в длъжност!“

Разбира се, вие вече ме познавате, Алберт не е никаква тайна за вас, бях взел мерки, бях предвидил продължението, куфарите ми пращяха от запаси. Чували ли сте за Луи-Фердинан Селин? Някои ще се възмутят, други ще се изринат, ще изпаднат в шок; други — невежи,

безразлични или вече предали се, ще обърнат гръб, ще се прозаят невъзмутимо. Значи трябва да ви дам малко информация.

Луи-Фердинан Детуш (1894–1961), наричан Селин, макар и антипатичен, имаше литературна дарба. Завършил медицина, Луи-Фердинан, „Фердин“ за близките, практикува професията си през целия си живот. След написването на доктората си за Семелвайс (унгарски лекар, да ви светна) той се отдал на артистичния жанр, наречен литература. Направо да си го кажем, взриви всичко! Романът вече не беше същият като преди, пълен взрив! *Пътешествие до края на нощта*, *Смърт на кредит*, *Оркестърът на палячовците*, *Феерия за друг път*, все химни за таланта, поредица от шедьоври. Ще ме запитате: какъв е приносът на Фердин, какво наистина е дал на литературата? Ще отговоря: езика, вниманието към езика, тоест към един определен език, който не се обременява с превземки, не се прави на благочестива девственица, и дума не може да става да пише като маркиз, той е човек на словото, който добре си подбира думите, леки елегантни нюанси, типично френски, стилизирани, Фердин преоткрива улицата, ежедневието, той нарича котката котка, за предпочитане Вебер, черпи вдъхновение от извора Рабле, взаимства от Вийон, за да даде плът на думите, иска изреченията да изговарят света, той размесва, размесва, за да може да чуем любовта/живота/омразата, преминава през вихъра на събитията без скафандър. За какво разказва тази красива одисея? За един ден в Курбьовоа? За отбиване в публичните домове на Пигал? В какво ще се преобразим този път? В надут пуяк? В кресливо прасенце? Или ще ядем телешка глава и ще пием шварц кафе? Фердин може да ни предложи нещо много по-добро. Чрез неговото съзнание, чрез тялото му — прекосяваме века, води ни от войната през 14–18 до тази от 39–45, бомбите избухват, самолетите пикират, приземяваме се в Африка, откриваме Ню Йорк, отклоняваме се през Германия, кратък престой в Дания, жегастудбури, всичко присъства! Хубава програма, нали? Ужасът на войната, несправедливостта на колониализма, безпътицата на бедните, натрапчивата мисъл за смъртта, с две думи пълна програма. С изключение на една „подробност“. Цветната, сто процента поучителна картина, която току-що ви обрисовах, съдържа един пропуск, нещо не пасва и цялата постройка рухва. Фердин се е нуждаел от виновник, нали разбирате, мислел е, че първоизточникът на греховете на света е

един и същи човек, който шушука зад гърба ви, превзема властта, крои заговори, за да ви задуши. Да, Фердин беше антисемит, памфлетист на дребно, който използва таланта си, за да оскърбява, да заклеймява слепешката. Та значи през тридесетте години господин Детуш пуска една жлъчна поредица: *Училище за трупове, Красивите чаршафи, Моя е вината, Дреболии за едно клане*.

Въпросник с готови отговори за литературна вечеринка:

V1: Може ли геният да бъде мръсник? Да.

V2: Можем ли да харесваме творчеството на този мръсник? Да.

V3: Какво мисли по въпроса ниският дебеланко? По дебата за морала, естетиката — дали една творба трябва да бъде красива И справедлива? — От всичко това бягам като от чума, надушвам клопката от десет хиляди километра, уловката на критиците, фикционално тресавище. Да не би Алберт да е жалък страхливец? Разбира се, че не, търсите да се заяждате? Някои не се отказват от оргазмите си, аз пък от ентусиазмите си. Значи е неморален? Невинаги невинаги, ненене, много лесно ви се вижда да ме отстраните, да ме изкарате безразличен, но нали разбирате, тъй като познанията ми за миналото, към които се добавя и положението ми във времето, ми даваха известно предимство, известна привилегия, затова реших да попренапиша историята (само малко). Първо, да не се срещам с предполагаемия автор: Фердин, дежурният мърморко, няма да се появи в нашата история. След това, по отношение на моралния въпрос, памфлетите ще останат в блатото на неродените замисли, далечен зловонен лепкав зародиш, заченат от болен мозък (но гениален). Никой издател, никой печатар, никой книжар няма да направи достойние на публиката (която, да бъдем реалисти, понякога само това и чака) тези канонади. Четенето на романи вече няма да бъде осквернявано от нежелани недоносчета. И най-сетне, за да сме сигурни, че литературата ще надделее, че артистичната почтеност ще победи, ще поизчистим романовото творчество на нежелания от малкото антисемитска сгурия на повърхността, видна, как да не признаем, за всеки прозорлив читател още в *Пътешествието*. О, успокойте се, Айнщайн няма да отнема силата на текста, няма да заличи черната му страна, мъдрата му гадост си има своята стойност, няма да използвам словесни пинцети, изобщо не мисля да ви предлагам Селин light, само необходимите разрези, никой няма нищо да разбере.

* * *

Ето ни пак сами. Тъй мудро, тъй тягостно, тъй печално е всичко... Скоро ще съм стар. И най-сетне ще свърши. Толкова народ е идвал в стаята ми. Казваха разни неща. Не ми казаха Бог знае какво. Отиваха си. Остаряха, пипкави и окаяни, всеки в своето си кътче на света^[1].

Започваше така. Хубаво начало, нали? Жалко, че не е мое... Трябваше да бъде подписано от Фердин, но съдбата реши друго. Бях на петдесет и пет години, когато романът, започващ с тези думи, излезе в Галимар, през февруари 1914 г. Джеймс беше заминал обратно за Италия преди няколко дни, решил да изпие живота до капка, до пълния мрак. Бях му подарил екземпляр от новата си книга, току-що излязла от печатницата, бялата поредица на НРФ, красива червена ивица, със следното заглавие, изписано в черно: *Смърт на кредит*. Стигна се дотам, че Гастон наложи ръкописа на своите съветници от цензурната, пардон редакторската колегия, защото приятелят Жид не беше по-навит, отколкото за *Одисей*, а що се отнася до Ларбо, този път той наистина направо се дистанцира. Не беше единственият. Опусът ми наистина беше приет доста хладно от журналистическото братство, наричаха ме *недостоеен и отвратителен, произвеждащ боклуци, твърде вулгарен, загниващ нихилист*, и т.н., и т.н. А пък аз бях вложил цялата си душа в този текст, повярвайте ми, той разказва за детството и първите стъпки в живота на Фердинан Бардаблум, моя персонаж герой, виждате го още от раждането му в Курбьовоа, откривате семейната му среда, честно казано, доста неприятна, навлизането му в света на труда — представител/момче за всичко/опаковчик, няма срамна работа, престоя му в Англия в *Мийнуел Колидж* (Рочестър), епопеята по преминаването на Ламанша, всъщност живота с неговия тъжен, комичен, патетичен блясък. О, съществуваха верни приятели, признавам, въпреки че не бяха навалица, сред тях бе Уелс — струните на пролетарското му сърце се трогнаха от моята история. Айлин се опита да ме утеши, да ви кажа — от семейна солидарност, творческа привързаност, но за да бъда честен — не го правеше съвсем убедено.

„Продължавам да се възхищавам от работата ти, Алберт, но в новата книга има пасажи, които ме притесняват, не знам точно защо. Човек има усещането, че си уреждаш сметките, че има нещо реваншистко. Ти си блестящ, понякога забавен, често талантлив, но не си се помирил със себе си, усеща се някаква неприязън, натраплив страх от смъртта и деградирането, които желаеш да ни предадеш на всяка цена, искаш да ни вземеш със себе си, Алберт, а това пътешествие е трудно...“

Бях разобличен. Както ви казах, предстоеше да отпразнувам своя петдесет и пети рожден ден, а живеях със създание, което беше с двадесет години по-младо от мен. Понякога се чувствах остарял, изморен от всичките тези разходки във времето, от тази постоянна ненавременност, в която се бях набутал. Семейният ни живот не вървеше гладко. Айлин все по-често ме упрекуваше заради безразличието ми към хода на света: „Как можеш да живееш, да пишеш, без да те е грижа какво се случва около теб?“ Трябва да кажа, че направо отбягвах политическите събрания, конференциите и другите прояви. Без мен вече — край на митингите на Клифорд Ин в Лондон, на първомайските манифестации в Париж, на всички възможни други феминистки манифестации, на суфражетки и компания, Алберт гласуваше „въздържал се“! Но да бъдем честни, Айлин не настояваше много, не се държеше наставнически, по-скоро се отнасяше с уважение към това отстъпване на Айнщайн, което, макар и неприятно според нея, бе необходимо, за да продължи творчеството си. Това, което я натъжаваше повече и пораждаше чести конфликти, чиято интензивност, сила и честота се увеличаваха с годините, бе разположено в долната част на корема. О, Айнщайн си изпълняваше съвсем нормално съпружеските задължения, мога да гарантирам за това, системата функционираше добре, с простатата всичко беше наред, подчиняваше се безотказно на заповедите, по problem по този въпрос. Не, същността на конфликта, класика от векове, се състоеше в тръпката за дете на съпругата ми. „Знаеш ли, че навърших тридесет и четири години, Алберт? — ми каза тя, няколко дни след излизането на *Смърт на кредит*. — Тридесет и четири? Знаеш ли какво означава това за жена, която иска да има деца?“ Женската хронобиология е безмилостна, повярвайте ми, швейцарска маниакалност, без аналог. Надушвах дилемата, по-скоро, проблема, защото ни най-малко не бях безразличен към него — въпреки че не ми вдъхваше никакъв

метафизичен ужас, ако изобщо метафизиката или която и да било друга форма на физиката можеха да ми вдъхнат нещо, искам да ви кажа, че идеята за бащинство, представата за сюррия малки Айнщайновци за мен беше изключена. Ах, чудесно мога да си представя вашите реакции — ето го мъжкото малодушие, твърдетвърдетвърде класическо, мъжът трябва винаги да се ръчка, да бъде преследван докрай, иначе ще си стои в своя дребен уют, егоист-незрял-завинаги. Но ви уверявам, че грешите, нищо общо с тези хлапащини. Отварям речника на буквата „О“^[2]... възглавница, наушници, слушалки, оставям пръста ми да се плъзга надолу по хартията на едно старо издание на *Универсален Ларус*, наследство от Саша Айнщайн, покойната Мама, която го използваше за върховен арбитър, докато играеше на *Скрабъл*, продължавам пътя си и спирам малко по-надолу: заушка. Какво пише в ценното произведение? Говори се за „възпаление на паротидните жлези“, непоносима гледка, описана е „заразна епидемична болест, вероятно причинена от микроб“. Добре, добре, интересно. И още? Споменава се възрастта на заболелите, най-вече „деца или младежи“. Това ми звучи по-подходящо, още малко и ще стигнем... Какво става по-нататък? Ако искате да научите, погледнете чатала на мъжете, той е болен, много болен, говори се за „възпаление на гениталните жлези“, интимно бедствие! О, апокалипсисът не ви е гарантиран, пише, че „усложнението е сериозно само при болни в пубертета“.

Когато семейният лекар ми съобщи, че тежкото възпаление на тестисите, което бях получил и от което страдах, пъшках, потях се, имах мускулна треска, с хипертрофирани скротуми, готови да се пукнат, та казвах, че когато нашият достоен доктор, господин Мондрес, кротък и безличен практикуващ лекар, ми съобщи, че има вероятност да остана стерилен, Мама изпадна в шок. „Вие... сигурен ли сте, докторе?“ „Напълно, госпожо, категоричен съм.“ Бях на петнадесет години, беше 1970 година, върха на сексуалната революция, и ми съобщавах, че ще мога да еба без риск от нежелана бременност: за какво да се тревожа? Никоя от пищните млади жени, които си представях, че ще покоря, нямаше да ми направи бебе зад гърба. Беше по-скоро добра новина, не е ли така? Мама изобщо не споделяше моето мнение, напротив, липсата на потомство, бруталното изкореняване на малките айнщайновчета, с които се надяваше да осее

планетата, всичко това ѝ звучеше като удар от съдбата. Била е напълно права, едва днес го разбирам. Чия беше вината? Кой долен мръсник уби в тестисите Айнщиновите надежди? Бих се обзаложил, че бяха децата на семейство Риве, съседите ни на етаж, винаги болни, истинска домашна клиника, кашлящи-сополиви-лигави, сякаш това им е нормалното състояние, саботьори на Здравната каса, всеки ден — на лекар. И понеже произвеждаха бактерии в огромни количества, живееха си с кеф в заразите и разпространяваха всички съществуващи епидемии на планетата в нашата сграда, тези идиоти най-накрая ме довършиха. Впрочем, медицинският речник е категоричен по този въпрос, вирусът на заушката „се разпространява чрез микрокапчици от слюнката, които се пренасят по въздуха и се предават в училище или от член на семейството“. Значи Риве = виновен. Изобличаването на виновниците за този бактериологичен заговор не ми помагаше да реша семейните си проблеми. Айлин не познаваше малките Риве, не ѝ пукаше за тяхната съмнителна хигиена, както не ѝ пукаше за бъдещата 1940 г.! Бях сам на сцената, трябваше сам да се оправдавам и, честно казано, нямах желание да си признавам тази физиологична слабост. Следователно трябваше да си подвия опашката, да чакам домашната буря да премине, която с годините ставаше все по-силна. Айлин ставаше все по-хаплива, не криеше от мен, че „на моята възраст, може би е време да се замисля по въпроса“. На моята възраст... Семейните взривове зачестяваха с времето, отекваха във въздуха на парижкия ни апартамент, сякаш вещаеха конфликта, който щеше да възпламени цяла Европа след няколко месеца, първата от дълга серия континентални касапници. Беше всъщност април 1914 г. и едва ли трябва да ви припомням, ужасът предстоеше, абсурден, rocky horror picture show^[3], започнали в Сараево, жалко затънтено място, където Франсоа Фердинанд (нищо общо с нашия Фердин), непознат за батальона ерцхерцог, скоро щеше да бъде пречукан. Някакъв тип хвърля топа и целият континент пламва, като полудели, обзети от трескаво желание да си обявяват война: „Аз бях първи!“ „Не, аз бях!“ Неевярнонеевярно! Жалка История, печална гледка, която на мен ми изглеждаше позната, но пак ви казвам, играех с открити карти още от самото начало, не разчитайте на мен да им решавам проблемите, Айнцин категорично се бе разграничил. Единствената История, която исках да разбъркам, беше литературната. Какво въпреки можем да направя? Да отида да се

срещна с Поанкаре? Да му заповядам да се въздържи? Да предупредя Жорес, че скоро ще го застрелят? Да се правя преждевременно на дипломат от ООН? И какво още... Не, вие вече знаете, познавате ме, не ми е в стила, точка по въпроса. Все пак, красивата ми философия щеше скоро да се сблъска с едни реални събития, които никак не ме вдъхновяваха, имам предвид общата мобилизация на 1 август 1914 г. Как си ме представяте в армията? Мръсна история, нали? Разбира се, бях на възраст, прехвърлил здраво петдесетте, международно известен писател, но при мисълта за страна във война, за увеличаване броя на фуражките и пагоните, ме хващаше сериозно шубето: знае ли човек какво може да направи страна, попаднала в ръцете на войнолюбци? Военната повинност е променлива според нуждите, — налага се да го припомним, защото хората никога не внимават достатъчно. Относителният неуспех на *Смърт на кредит*, агитацията за раждаемост от страна на жена ми, добавени към неизбежността на войната, ме изнервяха все повече. Виждах как стената се доближава, без да мога да спра, нито дори да отклоня хода на времето.

Едва се спасих, Мойсей Айнщин, *deus ex-Бойл*^[4]! Събитието се случи на 5 април 1914 г., рано сутринта. Каблограма ни извести, че Джон Бойл, бащата на Айлин, току-що е починал в дома си в Кълъмбас (Охайо), изоставен от тази несигурна машина, каквато е човешкото тяло, добре изработена, но без гаранционно обслужване, което да я замени, крехък и притворен продукт, печално тленен, чиято най-малка повреда може да предизвика рязко спиране, необяснимо и необяснено — потребителят трябва сяпко да се довери, да се остави в ръцете на създателя.

Незабавно поехме към Щатите на борда на голям кораб.

Погребението на Джон Бойл, създател на империята със същото име, протече с протестантска строгост. Имаше гайда, четеха се псалми, прах, която се връща в прахта, може би става дума за пепел? Не знам точно, валеше в онзи ден, като в Дъблин, едно последно ирландско намигане. Всички елементи бяха налице за романтична сцена, изпълнена с достолепие, трябва да отбележим, че като цяло не така успешна като погребението на Пади Дигнам в гробището Проспект, в *Одисей*. Бдението над мъртвеца преди погребението съвпадна много повече с очакванията ми. Семейството, приятелите се бяха събрали около мъртвеца, поставен върху красив, бял чаршаф. В долната част на

леглото — галон с уиски, до главата му — буре с бира. Хората се прекръстват, оттеглят се, връщат се, сядат дискретно, спират пред бюфета, за да си сипят чаша чай, чаша пунш с уиски, парче кейк. *The Boyle's Wake*^[5]... Заглавието и очертанятията на бъдещ роман се родиха през нощта. След епопеята на Блум през един наситен ден се готвех да изследвам мрака, нощен роман, пътешествие до края на несъзнаваното. Логично продължение на *Одисей*, книгата ще напредва, подобно на сън, с лъкатушно движение, несигурни и разбъркани думи. Ще завърши с утрото, когато миризмата на уиски съживява трупа. Съвършена художествена логика, нали?

Джон Бойл, който определено нямаше нищо общо с Лазар, не възкръсна от мъртвите. Беше погребан тържествено, заобиколен от множество мрачни и мокри силуети, които махаха с чадърите си, за да прогонят злите духове от отвъдното. Айлин изглеждаше безчувствена, с вгълбено, безизразно лице. По-големият ѝ брат, Джон У. Бойл, висок рус тип, леко прегърбен, лееше горещи сълзи, стискайки за ръката едно десетинагодишно хлапе — сина му, Шимс Бойл. Джон У. притежаваше две основни характеристики,

а) беше от мъжки пол,

б) беше първородният син,

които сега го правеха единственият господар на семейните дела. Вече той ръководеше *Standard B'oil Company* и нейните тридесет и девет рафинерии (Айлин си запазваше възможността да продължи да кръстосва света на разноските на магната и да обогатява артистичния си темперамент — в компанията на своя вълшебен принц, вашия предан разказвач).

След като присъствах на вледеняващо-превзетото погребение, което накратко ви описах, и днес все още се питам как старият пуританин е могъл да финансира издаването на *Одисей*, този роман, който някои американци, начело с *Дружество за премахване на порока*, определиха като „порнографски“. Аз, порнограф! Дори не си го и помисляйте! Противно на всякакво очакване, старчето никога не се възпротиви, само плащаше. Спомням си за един кратък телефонен разговор, в който между другото, беше попитал Айлин дали слуховете, които се носеха за моя роман, са основателни. „О, татко, мислиш ли, че дъщеря ти щеше да вложи толкова енергия, за да публикува ужасии — го бе уверила моята съпруга...“ „Разбира се, че не, скъпа, но знаеш

какви са журналистите. Впрочем, трябва да призная, че не прочетох повече от десет страници, от които не разбрах кой знае какво — може би в това цензурите виждат порока: не знаят какво да махнат!“ Джон Бойл вярваше сляпо в дъщеря си, тя можеше да направи или да каже каквото си иска, той отстъпваше. Това наистина беше учудващо, повярвайте ми, защото по отношение на бизнеса патриархът винаги е бил безскрупулен, независимо дали става дума за конкурентите му (поне каквото е останало от тях), или за служителите му, беше се оказал неотстъпчив, непреклонен, бачкай или пукни, спечели си спасението на земята, а за после ще видим! Бащиното снизхождение към Айлин вероятно се дължеше на поразяващата прилика с майка ѝ, починала от рак, когато малката била на десет години — дори великите бизнесмени понякога изпадат в сантименталност. Но аз съм неблагодарен, направо си зъл, Алберт, и най-вече несправедлив спрямо Джон Бойл, защото той, в последните си години, вероятно предчувствайки божия съд, се бе впуснал в широкомащабна филантропическа програма. Днес всички познават фондацията Бойл, институция със световна репутация, чийто основател бе моят бивш тъст. Здравекултураобразование, беше навсякъде, било то за благоустройство на Балканите, медицинска помощ в Южните щати, реставриране на паметници или помощ за артисти, навсякъде само едно име: Бойл. Впрочем, именно в този дух на алтруизъм и вяръност към семейната традиция Айлин ме подтикна да напусна Кълъмбас, за да отида в Ню Йорк, където се намиреше седалището на фондацията; тя държеше да продължи и да разшири делото на баща си.

Жена ми и аз се настанихме в квартала Гринуич Вилидж, посещаван навремето от всички артистичен каймак на страната. Айлин познаваше бегло Т.С. Елиът, Дос Пасос, Уолъс Стивънс, няколко млади поети от Нюйоркската школа, която според нашия приятел Ларбо беше определено „най-интересната в Щатите“. И така, бях изстрелян в центъра на действията, в столицата на модерната западна култура, всичката авангардна, на повече от шест хиляди километра от пожарите! Защото, разбирате ли, докато аз обяснявам филантропияблаготворителносткултура, светът се беше разгорещил: няколко дни след като се преместих на Източния бряг, камбаните биха тревога във всички кътчета на Франция и Навара. Нашият приятел Уелс, останал на Стария континент, ни изпрати копие от статия, която

беше публикувал във Великобритания и която беше вдигнала много шум: „Светът се е развихрил“. Само толкова ли? Ех, че веселяк е този Хърбърт Джордж, винаги хладнокръвен, пословичен оптимист, който вещаеше „рухването на социалния ред чрез използването на атомни бомби“! Айлин дълго коментира колко състоятелна е тази уводна статия и нейният ясновидски аспект, прозирайки в редовете израз на „едно голямо и благородно политическо съзнание“. „Ето това са думи в услуга на човечеството“ — ми каза тя настойчиво, напомняйки ми заобиколно, че в това отношение имам липси.

Бях облекчен, че се намирам на светлинни години от корабкрушението. Лично господин Уилсън, президентът на страната, която ме беше осиновила, се беше изказал в моя подкрепа и окончателно ме беше оневинил. „Съединените щати трябва да останат независими и на теория, и на практика“ — беше заявил той. Този тип, Томас Удроу, ми харесваше — мой човек — почти бях готов да гласувам за него! Гастон, с когото поддържах редовна кореспонденция след заминаването си, вероятно също би гласувал за американския президент. Той умираше от страх. Не го криеше. „Не съм герой, Алберт — ми пишеше той от Ван, където бе отседнал у братовчеди. — Националистите ме ужасяват, виждам ги, чувам ги с какъв ентузиазъм говорят за войната като хлапета преди кинопрожекция. А печалният резултат от настървението им да убиват достига и до нас, в Морбиан, оттука извозват ранените на фронта.“

Заради спукването на артериите на стария Бойл бях избегнал мобилизацията, не са за мен огнестрелните оръжия, нали си ме знаете, останал ми е жалък спомен от военната служба в една немска казарма в началото на седемдесетте години. На времето Мама бе опитала всичко, за да ми спести казармата. Уви, получи се обратен ефект: Френската държава, която може да проявява и щедрост, и разбиране, ме беше преместила в дисциплинарна рота отвъд Рейн — там вкарвах в пътя войниците, които се скатават като мен. През тази тъпа, сурова, безкрайна зима Мама идваше да ме вижда всеки път когато можеше. Качваше се на нощния влак, пълен с редници новобранци, и ми носеше запаси, с които да поддържа нивото си на триглицериди. На тръгване ми казваше винаги нещо окуражително, насърчаваше ме да усъвършенствам немския си („трябва да се възползваш от обстоятелствата, казваше тя сериозно, бъди позитивно настроен,

Алберт!“). Страхотно! Но вместо да се лутам из баварската гора, от замък на замък, глупав Айнцин, — пак злополучно отклонение — хайде да се върнем, ако сте съгласни, на американската част от нашия разказ.

Да ви опиша ли живота си в Ню Йорк? Както преди малко споменах: среда — буржоазната бохема, адрес — кварталът Гринуич Вилидж. Айлин и аз живеем в очарователен дом с еркерна прозорци, дървена фасада, на малка уличка, с дървета покрая, където има уютно италианско кафене. Жена ми си беше направила ателие в огромна барака в дъното на градината. През всичките тези години тя не спря да рисува, когато следваше развитието на живописца с безспорен талант и чувствителност, трябва да призная (та дори Гастон Галимар бързаше в мое отсъствие да дойде да се възхити на таланта ѝ). С удоволствие сядах до нея и наблюдавах движенията ѝ пред платното, въодушевеното, понякога тревожно старание, което проявяваше, докато работеше. Понякога ми хвърляше бърз поглед, със смръщени вежди, сякаш се спираше на силуета ми, за да намери нужния нюанс на цвета, да извае контур, да подсили някоя сянка. Възпроизвеждайки началната сцена, понякога се случваше да захвърли четката и с ръце, изцапани с боя, да ме призове да се впуснем в сексуална фигура с променлив хроматизъм, моно/дву/четирицветна, зависеше от момента, — еротична палитра, която набързо, често небрежно, объркано нахвърляше историята на модерната живопис, вика на Едуард Мунк след сините голи тела на Матис, които се смесваха с кубистични фигури на тела, вплетени в атлетични пози. Струва ми се, че този престой в Съединените щати, поне през първата година, приглуши поводите за семейни конфликти, които изложих преди малко. В този изолиран свят се чувствах неуязвим, ползвах се със завидния статут на творец в изгнание (посещаваха ме млади поети и романисти, ентузиазирани от прочита на *Одисей*, който набираше отвъдатлантически последователи. Сред тези начинаещи творци имаше великолепни млади жени, със зажадливи за любов тела, пробуждащи мечтания, създания с туптяща гръд, но аз не повторих грешката си от Париж, държа да отбележа: „Новият свят е земя на съпружеска вярност“ (Айнцинов декрет, надлежно прилаган по цялата американска територия от 1914 г. до 1918 г.). Да, вярно, декретите понякога се обнародват, за да се нарушават, но няма смисъл да се

задълбочаваме, кой го е грижа за семейното право? Все пак има по-важни юридически дисциплини: вземете например международното право... По тази точка положението ставаше напечено!

Във войната се включи и Америка. Е да, историята застигна ниския дебеланко. Ню Йорк се превърна в център на войната — други градове пък са център на дрогата, хазарта или проституцията, нали. През града започнаха да преминават войници, започнаха да кръстосват града, за да се качат на кораби за Европа. В това отношение Съединените щати умеят да се показват щедри и радетели за равенство: дори американските негри бяха поканени да тръгнат на морското пътешествие, щом няма елити, висше общество, наследствено благородничество, значи няма и сегрегация! С Айлин присъствахме на парад на негърски полк на Пето авеню — и съпругата ми не беше на себе си от ярост и срам. И така войната се бе разпространила и въпреки волята си се намирах в нещо като военен лагер с високи сгради, превърнати в наблюдателни кули. Къде да отида, за да ме оставят на мира? Питам ви! Афиши, призоваващи към национализъм, към патриотична солидарност, никнеха навсякъде из града. Показваха ни Статуята на свободата в пламъци, апокалиптична гледка и за да избегнем подобно бедствие, ни приканваха да се изръсим и да финансираме войната! Хич не се свеняха.

Обстановката, честно казано, се влошаваше, и така съживяваше определени причини за семейни конфликти, които ви изложих преди малко. Струваше ми се безотговорно, неприлично да се раждат деца по време на война: какъв е смисълът да хвърлиш горките, невинни същества в подобен свят! Аргументът, разбира се, се държеше на косъм, borderline^[6]. Айлин се бяхтеше по благотворителната дейност на Фондацията Бойл и ме гледаше такъв разплут, на светлинни години от действието. „Наистина, не разбирам как можеш да ходиш на разходки, сякаш нищо не се случва! Постави перото си в служба на истината. Свидетелствай — поне това! Стани военен кореспондент!“ Как си ме представяте на фронта с писалчица в ръка? Честно. Да бъдем сериозни. Да се боря с немската нация? Да стрелям срещу млади тевтонци? Аз, който съм научен да ценя езика на Гьоте, да се прекланям пред тази цивилизация — немислимо. Мама би се обърнала в гроба!

Обстановката ставаше осезаемо тягостна. Съдбата, която бди над всичко, успя да я скофти още повече, като ни проводи таен пратеник. Гастон Галимар, именно той ни посети през есента на 1917 г. Красавецът на френското книгоиздаване беше решил да придружи трупата на Вийо-Коломбие, която трябваше да играе в Ню Йорк, в *Гарик Тиътър*. Гастон Галимар, ах, този господин Гастон, най-малко ми беше до него в този момент. Беше ми съобщил, че пристига с писмо (послание, което грижливо бях скрил от Айлин), но си помислих, че е поредната му шега. Но не. Ето че в един хубав есенен ден слиза от кораба, захапал цигарата си Житан. Гастон. Пак ще ме изкарате параноик, но като по случайност Айлин, която изнемогваше от задължения: да открива приюти, да посещава домове за деца в бедствено положение, да обикаля столове, да осигурява в изобилие ваксини, успя да се освободи в онзи ден — точно в онзи ден, а не в друг. Видя ми се отслабнал, но по-скоро във форма. Разказа ни подробно последните клюки от парижкия литературен живот, наблягайки на последното завоевание на *НРФ*: подмамили бяха Пруст, нашият Галимар току-що го бе отмъкнал от Бернар Грасе.

„Вече му говорих за вас, Алберт. Трябва да ви представя, когато се върнете във Франция!“ Изглежда, беше дал един екземпляр от френския превод на *Одисей* на малкия Марсел. Нямахше търпение да разбере какво му е мнението. „Имате допирни точки, убеден съм! Творбите ви достигат до дълбините на съзнанието, до същността на времето!“ Във всеки случай Гастон искаше да бъде съвсем близо до Айлин. От първия миг, щом се качихме в таксито, започнах да наблюдавам тайната им играчка, смутени усмивки, едва прикрити намеци, не бяха на себе си от радост, че се виждаха отново, и им беше трудно да го скрият. Трупата на Вийо-Коломбие бе настанена в имение в Ню Джърси от някой си Ото Кан (по професия меценат). Естествено, господин Гастон дойде у дома, ще кажете въпрос на културно изключение. „О, знаете ли, не бих искал да ви притеснявам...“ Нашият пушач на цигари Житан беше все този лицемер... Ето как конят проникна в града като червей в ябълката — очертаваше се с абсолютна сигурност най-ужасната перспектива, гълъбчетата хич не се смущаваха. Едва настанил се, едва накачил костюмите си в гардероба ми, Гастон се впуска в *american life* със съпругата ми, Ню Йорк *by night*, джаз клубове, Зигфрид Фолис, изложби, пълна културна

програма. Е, признавам, не съм ги хващал никога на местопрестъплението по онова време, но това не доказва нищо!

И тъй като работата е единственото бягство в моменти на изпитание, реших отново да се потопя в творчеството си, да дам логично продължение на моето Селиново вдъхновение. След *Смърт на кредит I* се готвех да разкажа на достойните жители на тази планета новите приключения на Фердинан Бардаблум, почерпани от книгата, която трябваше да носи заглавието *Пътешествие до края на нощта*. Ето че проследяваме постъпването му в армията, ужасът от преживяната Първа световна война, раняването му в битката при Ипр, пребиваването му в Африка, а после в Ню Йорк, завръщането му във Франция, където работи като лекар. Дарих читателя с покъртителна картина на военната лудост, завинаги го отвратих от страстта да се убива, завинаги!

Изпитах живо удоволствие да преписвам всяка дума, всяко изречение, да измина отново пътешествието на Фердинан. Какво заглавие да избира за книгата си? *Смърт на кредит II* чисто и просто, трилогията Бардаблум не биваше да страда заради имитацията, заради заглавие — истински капан за наивници, идеята за опуси ми харесва, *Смърт на кредит I*, *Смърт на кредит II*, *III* и така нататък, напомня ми за плочите на Лед Цепелин, от времето когато слушах хардрок.

Незабавно поверих първите страници от новия си текст на Айлин и Гастон, за да ги поукротя. Можете да сте сигурни, че ефектът беше опустошителен, като след атомна бомба! Гастон изгълта първите триста страници за една нощ; що се отнася до Айлин, същата работа, четеше като хипнотизирана, замаяна! Намираха текста за невероятен, поразителен, отвъд човешките възможности! „Това е може би най-убедителният ви текст — ми каза Гастон. — Посвещаваме се на професията издател, за да имаме привилегията да четем понякога такива чудеса...“ Айлин не остана по-назад с хвалебствията, изглеждаше горда и облекчена от моята гражданска позиция по световните проблеми. В крайна сметка, може би не бях насмешливият наблюдател, за когото си въобразяваше, че се е омъжила, Създателят и мен бе дарил със сърце и съвест, слава Богу! Това етико-литературно развитие ми позволи да възвърна престижа си пред съпругата си и да отклоня за известно време заплахата Галимар (заплаха, която избледня,

още повече, че той трябваше да урежда някои вътрешни напрежения, появили се в трупата на Вийо-Коломбие).

След шестмесечен престой на американска земя Гастон се върна обратно във Франция. Заплахата бе временно отклонена и в семейството се възцари спокойствие, върнах се към обичайния си начин на живот, запълнен с разходки из града и сеанси по Селиново писане. С Айлин сякаш карахме втори меден месец, сравним с това, което бяхме преживявали през първите месеци в Дъблин. Давах ѝ да четете главите на моя текст, щом ги препишех, и се възползвах по най-отвратителен начин, затваряйки очите си за нейната изневяра. Как ли съм изглеждал по онова време? Косопадът, с който бях орисан от съдбата от доста време, беше достигнал критичната си точка — фронтовата линия (простете за играта на думи) бе отстъпила под натиска на годините, принуждавайки ме да потърся радикално и окончателно решение. Възползвах се от отсъствието на Айлин, която беше заминала за една седмица в някакъв щат на юг с хуманитарна цел, за да отида при един стар еврейски бръснар в Бруклин. Исках да разполагам с няколко дни, за да свикна, да си подготвя репликите, да предвидя коментарите. Спомням си как се прибирах към къщи, преминавайки по моста на Бруклин, докато топлото пролетно слънце огряваше града, който ме беше приел, град, който щях още да възхвалявам в книгите си. Спомням си морския вятър, който направо докосваше главата ми, по която вече нямаше нито един агонизиращ косъм, нито един жалък кичур, който печално да се поклаща, бях свободен, лек, в пряко съприкосновение със света, който усещах с мислите, с кожата си. Свих към Чайнатаун, обикалях по уличките, — за малко да се изгубя — влязох в малък квартален ресторант. Опитах няколко порции пиле шоп-суе, седнал до група старци, които играеха на маджонг. Чувствах се удивително добре, като никога свободен, като един западен Буда, заблудил се на азиатска земя. Искате ли да ви опиша точно как изглеждаше моята особа през тази прекрасна 1918 г.? За съжаление не мога да ви покажа снимка (тези, които са публикувани на задната корица на книгите ми, са подвеждащи, не им вярвайте). Най-правдоподобният образ на Алберт Айнщайн към шейсетгодишна възраст е този, който колегата ми Владимир Набоков възпроизвежда в чудесния си роман *Пнин* (1953). Засякохме се в Берлин, през 1922 г., където бях отишъл да се срещна с преводача^[7] на немското издание на

Одисей. Прекарахме най-много два часа заедно — едни от най-мъчителните часове в живота ми, убеден съм, че тайната ми за времето бе разбудена още на първата секунда. Освен с талант този тип беше надарен с опасна, ликуваща интелигентност, не му убягваше нищо, не и дребните комбини на Айнщайн. Не каза нищо на края на срещата ни, но мълчанието му бе по-красноречиво от десет изявления за пресата. Единствената следа от тази среща е останала в описанието на един от героите му, досущ като излязъл от майчината утроба, чийто приключения разказва тридесет години след нашата среща. Чуйте и отсъдете сами: *Изцяло плешив, почернял и гладко избръснат, той начеваше твърде мастито: едро кафяво кубе, очила в рамки от костенурка (туширащи бебешката липса на вежди), маймунска горна устна, дебел врат и внушителен торс във възтъсно сако от туид, ала някак внезапно завършваше с чифт нозе като на жерав (сега в панталон от каша) и крехки наглед, почти женски ходила*^[8]. Харесва ми „внушителен торс“; по-малко ми допада „маймунска горна устна“? (нали трябваше да си отмъсти и да ме уязви с нещо, човешко е). Ние, плешивите, имаме предимството да виждаме как външният ни вид се променя, следваме като змия, която постоянно сменя кожата си, извивките на черепната ни кутия, всеки ден един различен Айнщайн.

[1] Луи-Фердинан Селин, *Смърт на кредит*, ЕА Плевен, 1999, превод от френски Зорница Китинска, стр. 9. — Б.пр. ↑

[2] Всички думи, които авторът изброява, започват на френски език с буквата „о“ — oreiller — възглавница, oreillere — наушници, oreillette — слушалки. — Б.пр. ↑

[3] Мъчителни ужасяващи гледки (англ.) — Б.пр. ↑

[4] Авторова измислица по подражание на Deus ex machina (лат.) (Платон, Кратил, 425). Бог от механизъм. В древногръцката трагедия заплетените положения се разрешавали с помощта на божество, което се явявало на сцената чрез някакъв механизъм („машина“). Изразът е употребен в смисъл на неочакван помощник. — Б.пр. ↑

[5] Виж Finnegan's Wake, „Бдение над Финеган“ от Джеймс Джойс. — Бел.ред. ↑

[6] На границата (англ.) — Б.пр. ↑

[7] Става дума за Георг Гойерт (Georg Goyert) — немското издание излиза през 1927. — Б.пр. ↑

[8] Владимир Набоков, „Пнин“, Издателство Хемус 2000, превод от руски Пенка Кънева, стр. 5. — Б.пр. ↑

IX

След световната война — един милион жертви, ранени и изчезнали — започна литературната война. Цивилизована на повърхността, невъоръжена по принцип, но също толкова безмилостна, повярвайте ми! С Айлин се прибрахме във Франция през пролетта на 1919 г. Списанието *НРФ* току-що бе започнало да излиза отново след петгодишно прекъсване, цяла вечност мълчание, и внезапно страстите се отприщиха, писателите бяха на нож, на ръба на разцеплението, на литературния взрив! Каква беше причината за конфликта? Една уводна статия на Жак Ривиер, проповядваща „чистата литература“ и отказ от политическа и морална ангажираност. Само това. Много бързо статията вся раздор и раздели компанията на два лагера: в единия бяха Жид, Гастон и Копо, влюбени в чистото изкуство — естетиката преди всичко — в другия Шлумбергер, Друен и Геон, борци, които говореха за „морална или социална ефикасност“. Най-накрая се обединиха на улица Мадам, прибраха ножовете и забодоха отново носове в ръкописите си, но конфликтът си беше доста тревожен! За да ги сдобри окончателно, Гастон отложи за следващата година издаването на *Момичетата в цвят* на Марсел Пруст и реши да публикува *Смърт на кредит II* още през есента. Кратко и ясно. „Този текст може да отговори на изискванията на двете страни“, ми обясни той сериозно, като фин стратег. „Този роман извършва революция на езика и въвежда език на революцията: няма човек, влюбен в изкуството и привърженик на свободата или правдата, който да може да остане безразличен към него!“ Гастон не грешеше, той имаше нюх... *Смърт на кредит II* излезе през септември 1919 г. Продажбите вървяха добре, а критиката беше благосклонна (да подминем студения душ във *Фигаро*, който ме нарече „анархист“ и „гробар на фреееееееенския език“), и така романът ми, благодарение на активната подкрепа на Леон Доде и Люсиен Декав, спечели Гонкур с два гласа пред *Дървените кръстове* на Доржълес. Айнцин на върха! Айнцин ликува!

На този етап от разказа съм длъжен да отговоря на основателното запитване на читателя: какво стана с Луи-Фердинан Детуш, господин Селин? И той ли пропадна по същия начин? Певец-алкохолик? Вечно мърморещ почти сляп лекар? Какво ли изпитва, докато чете Айнщайновите творби, в които се разкрива неговото съществуване? Дали ще се покаже? Ще предизвика ли скандал? Дали все още може да пише, след като съзнанието му е било ограбено? Истината е, че след като творбата беше публикувана, съдбата реши, че е излишно да продължава живота на нейния автор. Ето приблизително как станаха нещата:

Представете си равнина, или по-скоро безкрайно равно поле, представете си реки, канали, канавки, които единствени го нарушават, представете си конници в полето, конници под бомбите, обезумели жребци, които отиват на север. Roelkapelle. Трябва да си върнем Roelkapelle! Голяма работа! Ще можем ли поне да се изкъпем? Въобразявате си. Един конник преминава през тресавището, язди коня си в апокалиптична атмосфера. Скоро ще се свечери. Мъжът (броненосец от 12-и полк) се връща в базовия лагер след свързочна мисия. Гледа право пред себе си и не забелязва скрития в засада стрелец, който натиска спусъка. Куршумът не е предназначен за него, но рикошира върху някаква метална повърхност, може би каска, предмет, чиято изключително плътна атомна структура оказва съпротива, та той рикошира, както казвах, и след като пробива бронята, разкъсва плата на униформата, преминава през кожата, после счупва ребро и изморен от това пътешествие, се свива в един туптящ орган, който, след анонимното му излизане от военния завод, отвратителното съжителство с други муниции, военни серии, патриотични отрепки, му предоставя заслужен отдых. Конникът, на име Луи-Фердинан, няма избор и се сгромолясва. Датата е 27 октомври 1914 г. За Фердин битката при Ипр е приключила. Завеса. Никога няма да напише и ред — ще запише единствено себе си — трагично и без перспектива — в покосените бойни редици. О, знам, че тази версия противоречи на всички биографии, но мога да ви уверя, че събитието е автентично. Ето, за недоверчивите, дори извадка от писмо, което капитан Шнайдер изпрати на бащата на жертвата:

Близо до Ипр, на 28 октомври 1914.

Драги господине,

Синът ви беше улучен на следващия ден, след като ви писах, че е добре! Така е на война, тук по-малко отвсякога можем да гарантираме какво ще се случи през следващия час! Умря мигновено и тялото му бе изнесено от пехотинците. Държа се храбро, посрещаше с гърди куршумите, с ентузиазъм и храброст, които не го напуснаха от самото начало на военните действия. Приемете, драги господине, най-искрените ми съболезнования.

А. Шнайдер.

Случаят е приключен, да не чувам повече за Фердин.

* * *

Лудите години, период (както личи от името) на еуфория, който историците единодушно разполагат между 1919 г. и 1929 г., предизвикват най-безумни коментари и измишльотини, говори се за шампанско, чарлстон, сюрреализъм, никой не пропуска да спомене щурите кабарета, където се изсипва цяла клика от прокълнати писатели. Бих желал, ако позволите, да споделя с вас моята гледна точка по отношение на този феномен, който се свежда до три елемента: едно писмо, юмручен бой и една лекция.

Да започнем с писмото, ако желаете. Внимателният читател със сигурност не е забравил краткотрайната, но пълноценна връзка, която имах с една очарователна студентка на име Виолет. Честно казано, в съзнанието ми нещата бяха приключили, заровени в паметта, старателно подредени в мозъка ми в раздел плътски наслади. Оттук нататък тя трябваше да бъде само стимулант, който архиварят изважда, когато ритъмът на модерния живот стане прекалено непоносим, тогава трябва бързо да се съживи историята, да се оцветят картинките, да се преоткрият всевъзможни усещания, за допир, обонятелни, визуални, вкусови и внимателно да се напаснат, за да е сигурно, че всички измерения на сцената се радват на пълен синхрон. Признавам, че често си пусках този вътрешен филм, чиито елементи се опитвах да подреда

възможно най-добре, като се хващах и за най-дребния детайл, способен да засили реализма, разположението на възглавница, силата на осветлението, цвета, размера и материята на женско бельо. Ефектът беше понякога впечатляващ, почти толкова въздействащ колкото машината, пардон, *затворената крива на времето*, за момента парализирана, която ме беше довела до тази история (но, успокойте се, въпросната машина ще влезе отново в употреба). Колкото и реалистична да беше картината, си оставаше само в моето съзнание. Поне така си мислех. Докато един почтен френски гражданин, изпреварвайки патриотично една практика, която в периода от 1940 до 1944 щеше да стане високо ценена, изпрати анонимно писмо на Айлин. В този парцал от две страници, изписани с дребнав почерк на посредствен човек и навяващи мисли за нещо толкова сериозно като спасението на обществото, въпросният писмописец разказваше твърде подробно обстоятелствата, причините и последиците от онова, което трябваше според собствените му думи да се нарече „гнусна и напълно долна афера“. Според автора на тази алтруистка поезия трябваше да получа смъртно наказание, да ми сложат ташаците на дръвника! Айлин намери писмото на Коледа през 1920, когато се върнахме от Ирландия. Бяхме заминали в Дъблин, за да присъстваме на погребението на Лиам: горкичкият беше убит по време на келтски футболен мач от специалните английски сили, *Black and Tans*, като репресия срещу езекутирането на британски военни — цирозата в крайна сметка бе победена от политиката. Съпругата ми се възмущаваше от положението в страната, където в кървава игра на пинг-понг правителството на Нейно Величество, упражняваше безмилостна репресия върху движението за независимост. Атаките на ИРА идваха в отговор на полицейските акции и обратното. Омраза, насилие изпълваха новините. Сякаш нарочно, в духа на библейска символика, която Мама много харесваше, доносническото писмо пристигна в деня след разделянето на Ирландия — 22 декември 1920. Спомням си големия хол в апартамента на улица Университетска, голямата библиотека, където бяха подредени преводите на творбите ми, виждам отново лицето на Айлин, докато разчиташе посланието, първо с известно спокойствие, правилни черти, спокойни, после ритъмът се ускори и стана хаотичен, сбърчени вежди, свити устни — тя, бързаща да свърши. След кратко мълчание произнесе присъдата, после това

изречение, изречено с много странен металически глас: „Ще се втурнеш да ме успокояваш и ще ми кажеш, че всичко е лъжа, нали?“ Аз съм човек, чийто морален живот може да послужи за пример, но ми е трудно да лъжа, най-вече в този случай, поставете се на мое място. Притиснат от твърде реалистични подробности, които ме караха да мисля, че автор на писмото не е никой друг освен самата Виолет, решила да си отмъщава дявол знае за какво — жените имат склонност да се престарават, често театралничат, доволно драматизират — та казвах, притиснат, или по-скоро оплетен от чувство за вина, което винаги ви обзема навреме, си признах. Последва второ мълчание, малко по-продължително, малко по-мъчително от първото, виждах как атмосферата видимо се влошава, като въже, което гори, разлиства се и в крайна сметка се скъсва, тъй като не сте съобразили тежестта на товара. Вашият уважаван разказвач, който умее да намира вдъхновение в решителни моменти, избра този миг, за да произнесе помирителните думи: „А Гастон? — чух гласа си да произнася — може би можеш да ми обясниш какво правиш с него, след като започнахме с признанията!“ Добре го изигра, Алберт, наистина добре, направо майсторски! По чиста семейна логика красивата жена, която споделяше живота ми от близо петнадесет години, напусна стаята след ново мълчание (третото), което този път прозвуча като погребален камбанен звън. Трябва да призная, че от няколко седмици нещата се натрупваха. След като световната война приключи у Айлин отново се роди надеждата за поколение и тя поде своя кръстоносен поход за възпроизводство. Щеше да навърши тридесет и девет години. Вече изобщо не се шегуваше. Въпросът беше на живот или смърт. Притиснат да взема решение по въпроса за бащинството, най-сетне признах моя жалък недъг. И понеже едно откровение води до друго, признанията ми бяха пълни и поучителни: разкрих не само физическата последица от прекараната заушка — безспорна и доказуема — но и причината. Така разказах как между двайсетата си и трийсетата си година се срещях с очарователни създания в алеите на Булонския лес. Пълна яснота относно предоставяните услуги въз основа на първичен икономически обмен (съвокупление и/или фелацио срещу предварително договорена сума пари), но те можеха да се окажат допълнени с бонус, който обикновено откривате по-късно, имам предвид венерическите болести. Бях щастливият ползвател на

подобно гаранционно обслужване, всъщност двойно, тъй като ви дава като екстра стерилност: сперматозоидите ви са скапани, за боклука!

Знам за какво си мислите: за пореден път Алберт излъга — баламосва ни с историята си за възпаленото ухо, с диверсията на малките Риве, а всъщност господинчото ходел по курви! Извинете ме, но невинаги е необходимо да разказваш истината, уверявам ви. Мама изобщо не разбра за нощните ми експедиции, нене, измислях си, че отивам на някакъв студентски купон, оставях телефон, на който никога никой нямаше да отговори и поемах към западната част на Париж. Защото, нали разбирате, видеокасетите са хубаво нещо, но не дават отговор на всички въпроси, животът иска конкретни преживявания! Зад волана на своята малка кола (подарък за двадесетия ми рожден ден от една малко ексцентрична леля), която на всеки завой можеше да предаде Богу дух, Алберт отиваше в гората на разврата. Винаги ми трябваше много време, докато избира, което, впрочем, е малко странно, като се има предвид колко си приличат в нощта гримираните лица, провокативните силуети, кожа-деколте-жартиери-мрежести чорапи. Времето за размисъл вероятно беше начин да си докажа, че все още управлявам съдбата си, не идвах тук като последна възможност, изтощен, незадоволен скапаняк, на когото му потичат лигите пред първия срещнат задник: не, разбира се, че не, бях авантюрист на плътта, изследовател на модерната нощ. Впрочем в желанието си да рискувам отивах твърде далеч — пред шармантните служителки аз изразявах желанието си срещу значима надбавка да не използвам презерватив. Естествено, че това ме погуби: зловещи бактерии завладяха уретрата ми и в крайна сметка заразиха урино-гениталния апарат. Ето ви го Алберт — винаги стерилен! Тази перипатетична авантюра никак не се хареса на Айлин. Желанието ѝ за дете нямаше да може никога да бъде удовлетворено — черна точка за мен, много черна.

Котируването ми пострада и по повод на събитията в Ирландия. След смъртта на кмета на Корк вследствие на гладна стачка, международното мнение започна да се вълнува, притискаха Лойд Джордж, премиера на Англия, да намери решение на конфликта, който се задълбочаваше с всеки изминал ден. Много известни британски писатели като Джордж Бърнард Шоу, Бертран Ръсел или Честъртън се ангажираха в името на „зачитането на основните принципи на закона и

свободата в Ирландия“. Но не и Айнщайн. „Алберт, ти наистина прекаляваш! Как е възможно авторът на «Одисей» да остане безразличен към подобна ситуация? Всички очакват да дадеш знак! Това, че на твоята възраст (тя беше казала «на твоята възраст!») не можеш да излезеш на улицата или да се биеш с пушка в ръка, все още може да се приеме, но твой дълг е да събудиш съзнанията, да служиш на народната кауза!“ Решаващият фактор, който допринесе за моето разжалване, не беше толкова моята неутралност, а страхът. Айлин го прочете по лицето ми в деня след погребението на Лиам. След като бяхме изпълнили дълга си, аз наистина исках възможно най-бързо да се върна на Континента, да продължа парижкия си живот: по келтските земи атмосферата беше наелектризирана — нима преживяхме световната война, за да се набутаме в друг капан, да ни отнесе от заблуден куршум като Фердин, хайде да не се престараваме! Сцената, която трудно мога да потопя в приблизителността на спомените, моментното вълнение или нещо като разстояние, изплува много ясно. 18 декември 1920, Дъблин, 12 Мериън Скуеър Норт, около трийсет часа и трийсет минути. Тъй като слугите са в отпуск, сме сами с жена ми в големия салон, чиито високи прозорци гледат към площада. Леден дъжд се сипе косо и залива декора: в парка дърветата и храстите лъщят като в тропическа гора, свити под чадърите минавачите сякаш се скитат безцелно, изгубени в една необичайна, анахронична пищност, нарушавана единствено от рядко преминаващите коли, които ви връщат в реалността. Стоя на прозореца, с чаша шери в ръка, когато отеква тътен. Малко вероятно е да е гръм в този сезон. Нима е оръжеен изстрел, предвещаващ възможна престрелка? Започвам да треперя, изпускам чашата си, тя се счупва на паркета, а аз започвам да плача и да моля съпругата си да „се приберем в Париж“. Дали в този миг тя все още е моя съпруга? В този миг тя много добре видя малодушието, което се изписа на лицето ми, и без да коментира, без дори да ми възрази, ми подхвърля следния отговор: „Разбира се, че се прибираме, виж се, какво друго можем да направим?“

Ниският дебеланко изгоря и политически, и генетически, и емоционално, общо взето, спукана му е работата. Това лесно обяснява конфликта, а после и бързата раздяла, която произтече от това анонимно писмо.

Приключихме с епистоларната глава, да преминем сега, ако желаете, на въпроса за юмручния бой, който отчасти е следствие от писмото. Както ви казах, Айлин излезе от стаята, след като прочете посланието. Тя не излезе веднага от живота ми или по-скоро не ме изгони веднага: в изблик на християнско милосърдие искаше да ми остави време да си намеря ново жилище. (Занапред щях да живея от собствените си доходи, но държа да отбележа, че можех да поема наема си незабавно). И така, изживяхме някакъв преходен период. Огромният апартамент на улица Университетска с многобройните си уютни стаи бе напълно подходящ за целта. Бяхме навлезли в ерата на съвместното съжителство, на подозрението и на дребни заяждания, когато се засичахме в кухнята, стратегическо общо помещение, което не можеше да бъде подминато и което трябваше да делим за кратко време. „Тази вечер при студентката си ли ще спиш?“ — ме питаше тя. „А ти спиш ли с Гастон?“ — осведомявах се аз безобидно. „Ами можеш да ни проследиш, ако искаш да разбереш — ми отговаряше тя сухо — в стила ти е...“

Как можеше да си помисли, че съм способен на подобна дребнавост? Елате ми на помощ, драги читателю, сега вече ме познавате добре, елате ми сега на помощ. Защото, трябва да знаете, аз никога не съм се унижавал до подобни деяния, всъщност само един или два пъти, не съм ги броил наистина, може би три или четири пъти — кой не би изгубил самообладание при подобни обстоятелства? Да, наистина бе долно, дребнаво, но вярвайте, беше по-силно от мен. Щом съпругата ми излезеше, аз се обличах набързо, слизах по вътрешното стълбище и след като оставях необходимото при едно проследяване разстояние, което се прави по правилата, започвах моето разследване. Най-често Айлин имаше среща с моя издател пред гарата Орсе. Издокаран като принц, Гастон я чакаше, като пушеше небрежно цигара Житан, най-безобидно и се правеше на изненадан, когато партньорката му пристигнеше. Трябва да призная, че нашият симпатията беше надарен, оставяше жените да го търсят, умееше да предизвиква желанието им. Видът на сияещото лице на Айлин, когато съзираше своя спасител, беше истинско мъчение за мен: сякаш някакъв каторжник, пуснат на свобода след години на страдание. Нима бях мъчител? Хайде, бе! Само това остава да си помислите! Понякога, ако

времето го позволяваше, се случваше да се поразходят по кейовете, но най-често взимаха такси и отиваха в някое кафене или шикозен ресторант: *Максима, Ларю, Пре Катлан, Вебер енд Ко* (Гастон можеше винаги да си позволи да удължи този списък, нали спекулираше на гърба на авторите си). Гастон обичаше също романтичните разходки с каляска в Булонския лес: нежно сгушили се на седалката, наивно усмихнати като влюбени, оставяха се да ги разкарват из алеите като телета на товарна гара. Да, добре чухте, влюбени: господин Гастон пускаше ръка около врата на Айлин и това не оставяше вече никакво съмнение. Последната (но съществена) несигурност се съдържаше в този въпрос: дали се бяха или не? Времето, както би казал приятелят Софокъл, бди над всичко и скоро получих отговор.

В един хубав мартенски уикенд Айлин си стегна куфара, уж за да ходи на гости на някаква приятелка, която живеела в Монпелие. Проследих я тайничко и както и предполагах — за целта не се иска да си много начетен — я видях да се качва в колата на Гастон, който я чакаше на обичайното място. Без да губя време, седнах в паркираната на двеста метра, със запален двигател кола, в която ме чакаше шофьорът. „Следвайте отдалече тази кола.“ Проследяваме значи гълъбчетата. Шофьорът ми, признавам, следваше безупречно ритъма на движението, внимаваше за завоите и изненадите на пътя, владееше с голяма лекота изкуството на преследването. Голям купон. Въпреки това талантът му не беше чак толкова необходим, защото ми беше пределно ясно къде отиват двамата любовници. Както се предполагаше, поехме в посока към Нормандия и след като спряхме да обядваме в Кабур, минахме пред табела, на която пишеше „Бенервил“. Мръсник, извиках (на ум), не исках да изплаша шофьора, който от часове невъзмутимо ме разхождаше из френските поля. Помолих спътника си да паркира на около петстотин метра от жилището на Галимар. И така започна периодът на изчакване или по-точно на обмисляне на бъдещите действия. Исках да им оставя време, да проверя дали опасенията ми са основателни или не. След подготовката за решителното събитие, в тясното, озвучено от потропването на мартенската суграшица купе, аз рязко изскочих от колата и с вдигната яка на пардесюто си, поех. Мръсник, си казвах (все така на ум), докато се изкачвах по алеята, която води до замъка, дори не може да я изчука в хотел, а трябва да го прави в семейната си къща! Какъв развратник

си, Галимар! Айнцин, обзет от гняв. Понеже познавах добре мястото, не ми трябваше много време, за да проникна в дома, да се кача по стъпалата на централното стълбище и да стигна до стая, разположена на първия етаж. Сцената, на която тогава станах свидетел, трябва да призная, си беше класическа: предхождана от стенания, дихателни изменения, следващи случайна крива, която нямаше нищо общо с астмата, замърсяването на околната среда или някаква спазмофилна семиология. Дори можем да я схематизираме според логико-математическите правила на геометрията. Да вземем три елемента, наименувани съответно:

- а) (любовникът),
- б) (невярната жена),
- в) (рогоносецът).

Тези три елемента образуват първоначално равноностранен триъгълник, тоест фигура, записана във всички учебници по геометрия, кошмарът на всички ученици, чиито три страни са равни помежду си. От символна гледна точка това означава, че наличните страни са еднакво значими. Но в разрез с морала два от елементите ще изиграят една цинична и наистина отвратителна игра. Положението обаче е ясно: той (рогоносецът) е в правото си; тя (съпругата) е съгрешила; той (любовникът) е притеснен — още повече, че е приятел на рогоносеца. Морално според последния е да вземе превес над съучастниците си, да наложи своята гледна точка, как пък не! И става онова, което се случва в един обречен на провал триъгълник: в) дестабилизиране, намаляване на пространството, свиване на полето за действие и от равноностранен триъгълникът се превръща в равнобедрен, тъй като а) и б) се сливат в порив на съвършен миметизъм. В тази последна конфигурация в), който представлява основата на пирамидата, получава полагащия му се дял — т.е. вижда как пространството му намалява, намаля, намал, нама, нам, накратко, дали като при Балзак, но то се смаява като истинска шагренова кожа, докато изчезне напълно.

Мръсник, самонавивах се аз (вътрешно и външно), след което, противно на всякаква математическа логика, блъснах дивашки вратата и пред мен се разкри гледка, която ми се струва безполезно, бих казал излишно, да ви описвам.

Издателят ми стана пръв. Слушайте, Алберт, ще ви обясним — разиграваха се задължителните фигури — не, остави ме да говоря, Гастон, слушай, Алберт, какво правиш тук? Не ми казвай, че си дошъл от Париж да ни шпионираш! Вижте, Алберт, това не поставя под въпрос литературната връзка, която ни свързва, ще ме оставиш ли да говоря, Гастон? Алберт, по-добре излез, мисля, че между нас нещата са ясни завинаги, после се изпълниха полусвободни фигури: Гастон, излизайки от леглото, библейски протяга ръце, в опит за помирение, слушайте, Алберт, всичко това е смешно, няма как да е смешно, мръсно, край на шегичките — след което вашият уважаван разказвач предприема фигура от волната програма, завършваща с един як десен удар, който поваля нахалника на килима. „Жалък тип“, чух, докато слизах по стълбите. Заключих, че делото бе стигнало до своя край. Окончателно.

Айлин поиска развод още на следващия ден (и го получи).

Гастон предприе същото по отношение на Ивон.

Ох, 1921 беше богата на обрати, истинска игра на домино, чиито части най-накрая падат от масата и се строшават на парчета, които играчите стъпкват. Като начало Айлин и Гастон напуснаха домовете си и се настаниха на авеню Дьо л'Опера. Тъй като апартаментът на улица Университетска беше обявен за продажба, бях помолен да напусна дома незабавно (за съжаление трябва да кажа, че Айлин не прояви никакво снизхождение, беше по-безмилостна и от съдия-изпълнител, истинска хиена!). Намерих убежище на улица Жакоб, в малък двустаен апартамент с размери, подходящи за новата ми самота — велик писател в изгнание.

Едно зло никога не идва само, внезапните жилищни рокади се отразиха на издателския ми живот. *НРФ*, която сега се наричаше „Книжарница Галимар“, току-що се беше преместила на улица Гренел. Нови физиономии се бяха появили в редакционния съвет, сред които някой си Жан Полан, бъдещият сив кардинал на Гастон. Държеше се студено, умен до степен да ти стане антипатичен, чист интелектуалец. Не можеше да ме понася и изобщо не го криеше (дали и той като Набоков бе разкрил измамата ми?). Това ново положение, добавено към конфликта на интереси, който ме конфронтираше с директора (бях

му счупил носа, а в такъв случай трудно се стига до споразумение), доведе до скъсване. Въпреки договора, който имахме за бъдещи творби, Гастон ме освободи. Чупката, шишко, иди да си играеш другаде!

Дали след ужасната 21 година числото 22 нямаше да ми донесе щастие? Ами! сриването продължи. Получих известие за смъртта на Джеймс, траурен плик с кръст, който изсвирва реквием, докато го разпечатвате. Беше починал по време на операция, която е трябвало да спаси зрението му. *Най-накрая го бях склонила, обясняваше ми Нора в писмо, пълно с угризения, вече почти не можеше да се движи без наша помощ — само няколко дни преди операцията заради каприз — нещо обичайно за него — едва не се удавил на пристанището в Триест (спянал се във въже и се озовал във водата, откъдето моряците го измъкнали в последния момент).* Нора се упрекуваше, че е настоявала: *Исках да му възвърна зрението, а ето че завинаги потъна в мрак!*

Погребението (по изричното настояване на Джеймс, като проява на последна почит към *Одисей*) се състоя на гробището Проспект, в Дъблин, в първите дни на април. Няма нужда да се спирам на това обстоятелство, още по-отвратително от погребението на Джон Бойл. На церемонията се запознах с едно седемгодишно хлапе с хитри очички, Леополд, който се държеше за полата на Нора. Синът на Джеймс. Копие на баща си. Бъдещ писател? Оперен певец? Кой знае.

След необходимия минимален престой в Ирландия, времето беше отвратително, страната ставаше само за погребения, през всеки сезон валяха трупове, при завръщането си в Париж намерих друго известие, този път за раждане. Айлин и Гастон, вече като мъж и жена, с радост известяха за раждането на дъщеря им Лучия. Мръсници. Трудно ми е да ви опиша състоянието на дълбоко униение и на потиснат гняв, което ме обзе при тази новина. Чувствах се несправедливо отхвърлен от Историята, шейсетгодишен осъден старец с отложена екзекуция, когото млади сополанковци бързат да запратят в гроба. За кой се мислеше този нищожен Галимар? Само да ми падне, пак ще го смеля! Да, изпитвах омраза, чувство на безспорна несправедливост. Но днес ясно си давам сметка, няма защо да крия, бях един сбръчкан, дърт глупак с увиснали ташащи, с отпуснати телеса, с къдриви бели косми, прасе, на което трудно му става и което изгубва красивата си, млада и съблазнителна съпруга и не може да направи нищо, ненене, три пъти

не, само да гледа как всичко свършва, позеленял от потиснатия гняв, патетичен, напразно хленчещ, после свършва в кръчмата, редовен клиент на бара, сред малцови вълни, на външен вид сглобен, но всъщност разглобен, облян в сълзи, безподобен глупак, подут от хмел, напред-назад до кенефа и обратно, забравен обществен писоар, клозетна чиния на императорите, дърпате водата, да го всмукне дупката до дъно: край — Галимар поема щафетата, себеотдава се, за да поведе красавицата към удоволствието, към майчинството, всъщност мъжка солидарност, солидарна кастрация, на това му се вика благороден жест — да те отмени с простатата си.

Инструментът на моето възкресение се нарича Бернар. Чрез него преминавам към третата и последна ключова дума от тези луди години, имам предвид речта. Преди да стигна до четенето на глас, да опишем божествения месия: доста блед четиридесетгодишен мъж, по-скоро нервак, с малки черни мустаци, пали цигара от цигара. Фамилното му име? Грасе. Най-големият враг на Гастон, пряк конкурент в издателския бизнес. Да кажа, че водеха война, ще е мек евфемизъм, всяка минута беше битка за най-ценното нещо на земята: литературата. Когато се срещнахме, Бернар беше в много добра форма, беше привлякъл автори като Малро, Мориак, Монтерлан, Сандрар... Що се отнася до пазара, точно беше постигнал всички рекорди, продавайки с камиони *Мария Шанделен*, канадска сага на един бретонски дървосекач, господин Луи Емон. Книгата беше толкова интересна, колкото епизод от *Бъфало Бил при индианците*, но чрез нея издателят си позволяваше лукса да публикува истинска литература. Ето тук се появих и аз. Бернар веднага се заинтересува от предложението ми: няколко дни след първия ни разговор, в самото начало на 1923 г., подписах железен договор в кабинета му на улица Сен-Пер. Новият ми издател, който изобщо не бе успял да преглътне преминаването на Марсел Пруст към Галимар (Пруст беше напуснал този свят преди няколко седмици с грандиозно погребение в Пер-Лашез, на което се бяха събрали Клубът на жокеите в пълен състав, херцози, херцогини, всякакви банкери и естети), та казвах, Бернар буквално ликуваше при мисълта, че ще съобщи новината на своя събрат и противник: току-що му беше задигнал автора на *Смърт на кредит*, стълб на модерната литература! Гастон, противно на всякакво очакване (вижте до каква

степен новият му семеен живот го обсебваше) дори не реагира бурно, както някои очакваха — просто отчете факта, нищо повече.

Бернар не бе по-голям филантроп от Гастон и затова незабавно му предадох нов ръкопис, който щеше да завърши трилогията *Смърт на кредит*. Озаглавена навремето от Фердин *Оркестърът на палячовците*, тази последна част разказваше, в апокалиптичен стил, приключенията на Бардаблум в някакъв фантазмагоричен Лондон. Грандиозно, просто грандиозно! Едни и същи причини водят до едни и същи резултати, кланът на гласувалите „за“ се противопостави също толкова енергично на клана на тъпанарите, гласували „против“, хегемонисти и болни по фрееееенския език. Бернар направи всичко възможно, за да разпали тези полемики, които увеличиха продажбите и изстрелваха продукта начело. Грасе не си щадеше силите, не отстъпваше пред никакво усилие, не пропускаше никакъв източник на реклама! Освен червените ленти върху обложката, рекламните брошури и всякакви промоции с автографи му дойде идеята да заснеме с мен клип в Лондон, пред Тауър Бридж — декор в романа — предназначен да се разпространява в киносалоните — бях навсякъде, Айнщин бестселър, on the top^[1]!

[1] На върха (англ.) — Б.пр. ↑

Х

С Бернар нямаше да спрем насред пътя. След триумфален пробив в предградията на Лондон, тесни улички, съмнителни антиквари, мека светлина, където призракът на Офелия се появява в мъглата, трябваше да запазим темпото — с равномерно дишане, да посръгаме господин Хронос, за да вървим напред/назад, както дойде. Тъй като Фердин вече беше дал най-доброто от себе си, трябваше да проуча друго находище, трябваше да предложи нещо свежо на моя нов и ентузиазизиран издател. В главата си бях направил отдавна своя избор и той се падна на Самюъл Бекет, ненатраплив гений, за когото трябва да ви дам няколко сведения.

Ирландец по рождение, също като Джеймс Джойс, от когото е силно повлиян в началото на кариерата си, Самюъл Бекет (1906–1989) представлява за много хора фигурата на писателя, в пълния смисъл на думата, сериозен и талантлив мъж, възхваляван от специалистите и оценен с най-високите отличия (Нобелова награда за 1969, държа да отбележа). Добавете към това и безупречната му ангажираност, винаги от правилната страна, антиколониална-съпротива-и-антижелеззавеса, и ще получите съвършения представител на писателското съсловие. Ако непрекъснато се клонира, това ще осигури надеждно потомство на артистичното човечество. Да се възпроизведе или по-скоро да се съхрани духът на творчеството му, от грандиозно по-грандиозно, нямаше да навреди на дребните производители на френски думи. Защото Самюъл е французин със сърцето си, с тялото си, с езика си. След като написва няколко хубави творби като *Мърфи* (1938) на майчиния си език, ирландец, Самюъл не само като Джойс напуска родния си остров, с което предизвиква отечествено-матриархално разочарование, приемайки естествено, че английският език, наложен със сила, е „наистина“ майчиния език на един ирландец, та както ви казвах, след всичко това, и без да забравям келтската нотка,

се появява едно ясно изразено латинодантевско вдъхновение (в това има нещо италианско), нашият човек намира убежище в местното наречие на своята приемствена страна, в езика на Волтер: стана ли ви ясно? Следите ли мисълта ми? Та значи в този езиков пристан Самюъл след Втората световна война написва и публикува своите основни шедьоври, преди да ги преведе сам на езика на Шекспир. Трилогията *Молой* (1951), *Малоун умира* (същата година), *Неназовимото* (1953). Знам много добре какво очаквате, ще ми говорите за *Годо*, *Краят на играта*. Ами да, истина е, признавам, Самюъл е писал също и пиеси, с които е станал известен, и което е още по-интересно, тези произведения са му донесли добри продажби след смъртта му, тъй като учителите по литература често ги включвали в учебните програми. Няма да се спирам подробно, тъй като вече всички знаят колко ценя театъра. Но не съм тук, за да ви описвам настроенятията си, да се върнем на творчеството. С какво толкова ни очарова? Представете си, веднъж грях не е грях, един наистина странен предмет, предмет, чиято привидна простота, а не неговата сложност, ви обърква напълно. След Самюъл, здраве му кажи, не съществуват вече никакви ориентири, край с долнопробните комбини стари-шегички-анекдоти, приберете си ги. Трябва да се признае, в началото човек е съвсем объркан; читателят, изправен пред остатъците от разпадащия се нарратив, се опитва да намери познатото, опипва, роптае нетърпеливо (понякога дори у субекти, неуспели да хапнат или да пийнат кафе, или пък на които им липсват витамини, се проявяват силни прозявания, чак ще им се откачат челюстите). Но литературният любител бързо се окопитва и у него надделяват учудването, а после ликуването, а после възторженото удоволствие, едно неизмеримо удоволствие, заради които на Самюъл се въздава вечна признателност. Джеймс построи един сложен часовников механизъм, разклати обикновеното съзнание; Фердин взриви изреченията и изведе думите на улицата; докато Самюъл ви отвежда в пространството, във всички значения на думата, разполага с пространство, плава в пространството, отваря нови пространства, той убива литературата, създавайки единствената смислена фикция, или по-скоро научната-фантастика на оцеляващото. Самюъл проучва всичките измерения на това прословуто, митично, живо същество, безизходност-любов-до-смърт-надежда-очакване, поема към него, въоръжен с онзи смях, който се изтръгва в момент на

дълбоко отчаяние, несполучлива вотивна плочка, убеден, че няма да предизвика ефект. Публикувайки Бекет тридесет години по-рано, най-сетне се превръщах в автор на научна фантастика, достигах до бленуваната галактика. Добре де, истина е, че нямаше бленувания привкус, не се разхождаха никакви джедаи, никакви роботи, никакви лазери, но беше налице истинското, единствено, уникално усещане за другаде: вътре в себе си — да признаем, не е много ясно. Да продължим все пак.

Периодът от творчеството на Алберт Айнщайн, определян от лицензираните критици като „роман на абсурда“, започна на 23 февруари 1924 с публикуването в издателство Грасе на един кратък и смешен роман, озаглавен *Мерсие и Камие*. Преосмислен от Бъстър Кийтън, този колоездачен *Бувар и Пекюше* поставя, или по-скоро изкарва от сцената двама мъже, които обикалят каре от сгради с колело, романът беше само началото, просто пробен галоп преди сериозните неща (трябва винаги да се загрееш, преди да прескачаш препятствия, знам го от моя спортен опит!). Все пак този текст, първият, който Самюъл написа на френски, наистина ми беше присърце. Текстът се прие със симпатия, като се заговори за „вероятен обрат след яростта и силата на предишните текстове“ в романовата продукция на вашия уважаван разказвач. И така явлението се отбеляза в очакване на великата творба, която ще утвърди новото въображение (а нима въображението има друго призвание освен да бъде ново, както и да е). Утвърждаването дойде още на следващата година с *Молой*, който вдигна много шум и хората заговориха за мен. Сега целият свят се възхищаваше от творческата ми сила, упорството ми да „търся нови литературни форми“. Няколко мрачни критици все още изказваха съжаление, този път за „провокиращия и циничен nihilism“, волята да се „разруши персонажа, следователно човека“. Да не би да мислите сериозно, че човекът се нуждае от книгите на Айнщайн, за да води безнравствен живот? Хайде, хайде. Представил съм лудите години като моментно удоволствие, за да не обидя никого, но ми се иска да ви напомня две-три дребни неща. Откакто се разведох и смених издателя си, Европа ликуваше: Сталин беше надминал Ленин (решил да засили гоненията), Хитлер се беше опитал да направи преврат и се беше

озовал в затвора (скоро щеше да напредне), след поход към Рим Мусолини образува министерство (и той много бързо щеше да надмине себе си). Нямаше повод за тържество, уверявам ви, но това не беше достатъчно, никога нямаше да бъде достатъчно, колкото и да не се харесва на някои, да ме накара да постъпя в армията. Хайде да се върнем сега към книгите, ако позволите. В това отношение стигаше само да почерпя от извора, тоест от куфара, от който не се отделях — вълшебен говорещ барабан с изпъната кожа и бърлив език, единственият ми, уникален багаж, към който Арпагон Айнщин се отнасяше с бащинско внимание, в това отношение ви казвах, никакъв проблем, навеждаш се и обираш повърхността на думите. И така през 1925 г. публикувах *Молой*, събитие, което намери признание в литературните среди, асоциална епопея на един сакат с патерици, беззъб, който смуче камъчета, сгазва едно куче (любимият ми епизод, не мога да понасям тези животни), достоверна хроника на едно напразно търсене, картина на разпадането (което не може да се рециклира, да уточня). За пореден път успехът не ми изневери.

Какво промени този успех в живота ми и първо какъв беше животът ми, животът на Алберт Айнщин по онова време? Творчеството ми беше преведено на седемнадесет езика (и то доходни) и ми позволи да напусна скромното си жилище на улица Жакоб, за да се настаня в удобен, просторен апартамент в шести район (няма да ви дам адреса, защото се страхувам от неуместни посещения). Именно там ползвах, макар и думата полза да е силна, като се има предвид колко висока заплата плащах, но както и да е, ползвах услугите на домашна прислужница, Марта Мариен, около четиридесетте, разведена, със закръглени форми, която се занимаваше с домакинската работа, приготвяше ми храна и на два пъти прие, след като набързо я разсъблякох, да се съвокупи с мен на скърцащия под в салона, ох, господин Айнщин, дали е съвсем разумно това, което правим? Та казвах ви, че там живееше вашият почитаем разказвач. За кабинет ми служеше малка стаичка, която гледаше към двор, където гукаха гълъби, сношаваха се и/или се изхождаха. Хората и животните поддържаха дистанцирани, но понякога агресивни отношения. В един летен ден една котка разкъса първата птица, а после, вероятно опиянена от победата, несъзнаваща законите на земното притегляне и с недостатъчна птича култура, изпусна втората птица и залитайки на

ръба на улука, се размаза на земята. Едно зло не идва никога само, така че същия ден едно малко дете, на име Бастиан, издебнало краткото отсъствие на майка си и погълнало курешки на гълъб засъхнали на ръба на кухненския прозорец (прозорецът, от който няколко минути по-рано бяхме присъствали на падането на котката). Обезумелите викове на майката отекнаха във вътрешния двор, който никога не бе огряван от слънцето. Марта, която познаваше детето, защото няколко пъти го беше пазила, ме осведомяваше за състоянието му през цялата седмица: то не умря от страшната бактериологична зараза. Тази двойна драма все пак подтикна съкооператорите да вземат драконовски мерки срещу градските хвъркати, които бяха прогонени, а когато се налагаше, и изстребвани. Но да оставим намира гълъбите и да се върнем на мен. Животът ми, тъй като за това иде реч, беше много скучен и самотен, затова приемах да изнасям лекции, а това ми позволяваше да пътувам удобно и почти без пари. Вече си бях създал репутация и споменавах името ми за Нобелова награда. Моите литературни странствания, признавам, бяха средство да се тъпча (край на джогинга/диетите) и като добавка, когато обстоятелствата го позволяваха, да прекарам нощта в леглото на някоя студентка, библиотекарка или културно аташе. Да бъдем честни, далеч бях от постиженията в миналото. Тялото ми, отново затлъстяло, обвивка с изнурено сърце, с мозък, страдащ от мигрени, и натежали, подпухнали крайници, вече не беше във форма. Страдах и от заболяване на простатата, жлеза с кодовото название аденом и трябваше да ставам по четиридесет пъти през нощта, за да пикая, да гледам всяка сутрин гадната си мутра в огледалото, да наблюдавам как по тялото ми поникват бели косми, най-вече по гърба, оправдаващи напълно маймунското сравнение на Набоков. Що се касае до секса, същата работа: трябваше да внимавам с вонящия си дъх, да смуча ментови бонбончета, жалъкжалък полов член, който ме огорчаваше преди всяка партия чукане, доста несигурна партия, която трябваше да се играе предпазливо, молех се органът да издържи на съприкосновението, да не ме направи за смях в решаващия момент и младата жена (надлежно платена или, което е още по-зле, опиянена от многото алкохол и голословните обещания на великия писател в едно парижко кафене) — младо създание, което не е нито влюбено, нито ме желае, как можете дори да си го помислите, да не разкрие жалката истина.

Мисля, ако приемате да ви споделя (човек има нужда да се отпусне от време на време, нали?), че бях научил малко неща през годините, не се бях успокоил, с приближаването на смъртта не ме беше спходила никаква Айнщайнова мъдрост. Човек прекарва живота си в дискусии, общува, чете тонове книги, безкрайно размишлява, но всичко това е напразно, гротескно, никоя книга не ни научава наистина на нещо, никой учебник не ни подготвя да се противопоставим на болката, човекът е сам в скапаното си тяло, изоставен. Ох, знам, знам, плащах си последиците от тези пътувания във времето, шагреновата кожа се свиваше, опъваше се като износен килим, изтъркан до крайност от сезоните, но аз исках още, бях жаден за живот, за поклони, знаех си, че беше само тъжно-жалко-блудкаво-безсмислено повторение, чувствах го, но все пак имаше една телесна тръпка, нали разбирате, когато кръгът се затваря, свършен кръг, железен адски кръг с прекалено свършени рими, ужасно кино, което изморява съипвананасяудари, но отговорът е един и същ, думата също, още, не спирайте нищо, да продължим сякаш, да се преструваме, че, ощеоще, още.

И така през 1926 г. продължих с *Малоун умира*, после дойде ред на *Неназовимото* (1927), последната забележителна част от трилогията, с която си заслужих всеобщото уважение. I, II, III, IV, редях една след друга творбите, устремен към вечността, цяла Айнщайнова библиотека! Заради мен да изсекат горите, с книгите ми да облицоват пространството, безкрайни рафтове, вече не мога да спра, да публикувам да публикувам да публикувам! Ощеощеощеоще, Алберт и неговите хиляда славни години!

И наистина:

На днешното си заседание Шведската академия реши да ви връчи Нобеловата награда за литература с надеждата, че ще можете да се явите в Стокхолм на 11 декември, за да получите наградата лично от ръцете на Негово Величество. Добре дошъл, приеете моите най-искрени поздравления.

Така дълго очакваното признание дойде в благодатната хиляда деветстотин двадесет и осма, когато в Грасе се получи телеграма от

постоянния секретар на Академията Нобел и Бернар ми я предаде. Бях победил с много малка разлика една мрачна норвежка конкурентка, Сингрид Ундсет, влизах в Историята! Самюъл, дискретен мъж, избягващ медийната шумотевица, беше отказал да отиде в Стокхолм, за да получи отличието. Аз не бях от такава класа.

На шейсет и девет години, въпреки тежкия грип, Алберт замина, за да получи от ръцете на монарха грамота и златен медал (без да забравяме of course^[1] и един чек с много нули). Няма какво да се спирам на това пътешествие в северната земя, пукаше се от студ, а официалната вечеря, на която се запознах с френския посланик в Швеция, беше убийствена. Както ви казах преди малко, лудите години завършиха с реч.

[1] Разбира се (англ.) — Б.пр. ↑

XI

Намирам се в стаята на майка ми. Сега аз живея там (временно, разбира се). Спя в леглото ѝ — то е толкова широко. Тялото на Мама (защото знам, спомням си смъртта ѝ, как я заровиха, тъжното погребение, което съпътстваше това трагично събитие), се е отпечатало в дебелия дюшек, където, ако се вземе точен отпечатък, при условие че човек е педантичен и се старае, какъвто аз не съм, най-вече в този момент, би могъл да очертае майчиния силует, пищните ѝ форми, косите ѝ, които се открояваха като черна бездна на белите чаршафи. Сам ли съм тук? Не, разбира се, че не, леглото на сина ми, което взех от една съседка, се намира до мен. Той непрекъснато иска нещо, знае само да иска, на всеки три часа се обажда, истински стenen часовник! Легнал от страната на майка ми, приел контурите ѝ, които ме обгръщат като матрица, имам чувството, че гледам детето с очите на Мама.

Не знам как дойдох дотук, или по-скоро знам прекалено добре, превозното средство е малко специално, може да се каже нетипично-неуместно, но ужасно ефикасно, изключително ефикасно (ако сме съгласни да му простим някои временни слабости). Въпросът в момента не е как да се излезе от това, въпреки че скоро и той ще изникне (дори да ми се струва, че вече е непоправимо късно), въпросът е по-скоро това да се разбере. Тъй като в тази област имам малко или прекалено много опит, няма да поема никакъв риск и ще възприема тактиката на *Малечко Палечко*: ако сте изгубили пътя, върнете се отново по него, съберете камъчетата и започнете отначало. Очертават се две картини. Първо, красива къща в стил Тюдор, разположена в богаташкото предградие на една столица в Западна Европа. С многобройни прозорци, на три нива, домът е построен по средата на имение, разположено на ъгъла на два прави булеварда. Наблюдавайте внимателно един от тези два булеварда — по него бавно, но сигурно, напредва безшумно един персонаж. Върви по протежение на живите плетове, зад които се крият от погледите големите вили. Понякога

спира, за да си поеме дъх. С дясната ръка се подпира на оградата, а с лявата, с отегчен вид, но доста настървено, се чеше трескаво по голото теме, лъснало на лунната светлина. Нали разбирате, тази информация е важна, нощ е, красивото звездно небе — наистина страхотно, съвършена пролетна картина — обгръща декора с усещане за свежест и лекота. Въпреки това походката на нашия герой не е пъргава, имаме чувството, че не добре сглобената марионетка, която напредва в американската нощ, е понесла на плещите си (при това масивни, трябва да отбележим) всичките беди на света. Ето го пред входа на една къща — с помощта на ръждясало фенерче, което трябва да чукне няколко пъти, за да се появи сноп бледа светлина, проверява номера, изписан на бронзова плочка, окачена на колона. Поглед надясно, поглед наляво, невероятно е как човек бързо може да започне да си играе на крадец, без да се колебае, се изкатерива по живия плет. Приземявайки се върху моравата, спира, за да избърше с opakото на ръката паяжините, които са се закачили по дрехите му, и многократно, проклинайки Сътворението — шибани насекоми, наистина отвратителни, изплюва малките мушици, с които се е налупал. И така, един човек, нахъсен срещу себеподобните си и снабден с шперц, стига до входната врата и съзнателно разбива ключалката. Ето че прониква във вестибюла, където, след като още веднъж се опитва да запали неподатливото осветление — ще видиш, че ще ме изостави този скапан фенер, — се възхищава на една красива камина, облицована с дърворезба. Виж ги ти, от нищо не се лишават! Сега отива в гостната, където ухае на цветя, и се запътва към горния етаж. Целта на посещението му, да кажем по-скоро на мисията му — до такава степен се чувства натоварен със задача, въпрос на живот и смърт, това е! — нито повече нито по-малко, та както казахме, целта на този набег се намира на тавана. Напредва безшумно, така така. Спира за малко на първата площадка, като за няколко мига сдържа дъха си, дебнейки за най-малкото движение, за най-незначителното трепване на въздуха, после продължава. Невралгичната точка на делото е вече в полезрението му. Неканеният гост изважда от джоба си парцалче и флакон, отваря го и напоява обилно парцала. Сега вратата се отваря полека полека. Мъжът, който старателно е проучил топографията на мястото, се насочва незабавно към леглото на млада жена. Прилепва парцала върху лицето ѝ. Създанието внезапно се събужда, издава

блуждаещ вид, изморените му черти издават кратък сън и вероятни прекалени забавления, които би било непочтено да описвам тук: не искаме да засилим неудобството на нашия посетител, който се изчервява, защото така неуместно е привлякъл вниманието, след което сяда срамежливо в дъното на залата. Свива се на стола си и приковава поглед в лектора с възхищение. Не изпуска и дума от дебатите, но на края на заседанието, когато се дава думата на публиката, не се присъединява към хора от въпроси, които като цяло смята за доста тъпи. Ядосва се на глупавите студенти и изчаква търпеливо края на лекцията. Срещу течението, принуден да се гърчи, да гълта или да издува корема си, за да стори път на младежите, които се насочват към изхода, преминавайки покрай красиви жени, случайният допир с които изглежда го смущава, той слиза към естрадата. Почетният гост, седемдесетгодишен старец, който диша учестено и оправя сакото си, събира записките си (не ги прочете добре, лошо изпълнение!) и вижда младежа. Не го разпознава веднага, защото било от суета, било от разсеяност, не си носи очилата (зрението му наистина се влоши в последно време, и наблизко, и надалеч, пълна мъгла, честна дума). Но това няма значение, тъй като посетителят прави първата стъпка и се представя.

Ето, изложихме ви двете сцени. Сега е редно да ги разтълкуваме. Те са свързани, дори и да са ясно разделени от времеви и пространствени критерии. Хронологически първата следва след втората (ще видите, че всичко се изяснява много бързо), протича през май 1906 във Фоксрок, до Дъблин, в къща, разположена на ъгъла на Керимаунт Авеню и Брайтън Роуд. А втората се случва в амфитеатрална зала в Сорбоната през януари 1929 г. Независимо от външните си проявления, които, от само себе си е ясно, са подвеждащи, двете събития имат общи действащи лица. Предполагам, че сте разпознали в лицето на похитителя и после на възрастния интелектуалец вашия почитаем разказвач, доволно плешив и изморен (ако човек може да е доволен от изтощението). Но успяхте ли да идентифицирате другия „герой“, централния персонаж? Става дума за Самюъл Бекет. Посети ме в Париж по време на лекция за „Вътрешния монолог“. Беше скоро след като ми бяха присъдили Нобеловата награда, тълпи от почитатели се разтапяха в поздравления. Истина е, че не го разпознах веднага. Въпреки десетките снимки, които бях

виждал в биографиите, различни документи, видя ми се невероятно висок (стърчеше с една глава над мен). Като се замисля, ако се опитам да възстановя събитията, да изпитам отново първото вълнение, което е предмет на този разказ, струва ми се, че най-вероятното обяснение е изненадата: озовахме се лице в лице, без да мога да го впиша в действителността. Можех да го зърна няколко мига по-рано, горе на стълбите, да попадне в полезрението ми, щях да свикна с този слаб силует, щях да изуча контурите му, самоличността, може би щях да го възстановя, кой знае, с мен всичко е възможно. Но стана толкова бързо: обръщам се и хоп, кого виждам? Бекет.

„Господин Айнщайн?“ Кимах утвърдително (какво мога да направя?). „Господин Ларбо предаде ли ви писмото ми?“ Говори ми за един от бившите си преподаватели в Тринити Колидж, някой си Томас Ръдмоуз Браун, който поддържа кореспонденция с Валери Ларбо и на когото поверил писъмце за мен. Не се съмнявам, че писмото е стигнало до мен, но съвсем честно, в безпорядъка, който цареше в апартамента ми (и като се имат предвид твърде „личните“ методи за подреждане на Марта), възможно е документът да тъне още в пожълтяла и прашна купчина сред фактури, проспекти и други печатни издания. Трябва да уточня, че навремето няхах никакъв „литературен секретар“: без да съм параноик, не исках никой да си вре носа в книгата ми и да открие източниците на вдъхновението ми — текущите дела, предостъпване на авторски права, преводи и др., се водеха от служител на Грасе, който Бернар любезно беше предоставил на мое разположение. Та, казвах, че не си спомнях никакво писмо. Той е малко объркан, но успява бързо да се окопоти: за няколко секунди ми излага автобиографията си. Студент трета година по френска и италианска филология в Тринити Колидж, в момента пребивава в Париж и работи като лектор по английски в Екол Нормал Сюперьор. Възхищава се от творчеството ми повече от всичко. Добре, добре. А какво да правим сега? Тъкмо се каня да се измъкна учтиво, когато се случва невероятното: вместо да се оттегли, тъй като залата вече се е опразнила, младежът, когото всички смятат за срамежлив, интровертен, продължава да чака, застанал твърдо пред мен, сякаш знаеше, че ще излезем заедно, че ще го поканя да изпием по чаша в някое кафене в Латинския квартал, никакво колебание в това отношение, ненене, невъзможно, не се съмнява в нищо! Трябваше, какво говоря, можех да намеря хиляди извинения, за да се измъкна,

нищо по-лесно от това, но в нито един момент не го направих. Нима Алберт Айнщайн толкова беше смекчил тона? Самюъл имаше странно обаяние, спокойствието му ставаше потискащо за типове като мен. Много бързо се усеща нужда да се запълни, с думи или действия, тази своеобразна празнота — всъщност тласкаше събеседника към грешка. Не знам дали разбирате: колкото в поведението на Джеймс имаше нещо животинско, брутално, за което можеш да се заловиш, дори ако трябва открито да му се изрепчиш, да се счепкате, да плувнете в пот, да завони на съблекалня, толкова Самюъл беше неуловим. Дискретността му дори ставаше тревожна, изглежда имаше желязна воля, някакъв скрит импулс, който въпреки привидната уязвимост беше неразрушим. Бекет приличаше на магнит, можеше да ви поведе накъдето пожелае. И вместо да изчака, вместо да се скрие кротко, изчаквайки съдбата да го забрави, Айнщайн се хвърли в устата на вълка, но търпение търпение, скоро ще стане ясно, вече почти стигнах дотам.

Срещнахме се на площада пред Сорбоната, пред статуята на Огюст Конт. Шегата вече беше приключила, щеше учтиво да се оттегли. Така си мислите. „Знам едно кафене на две крачки оттук“, ми казва той. Тръгваме заедно по булевард Сен-Мишел. Ето ни в *Матьо*, опушена студентска бърлога. Настаняваме се в един ъгъл на заведението, до прозореца. Не обелва и дума. Много впечатляващо. Чака — това е лайтмотивът на нашето взаимоотношение — да взема нещата в свои ръце, тоест да изпълня желанията му. И така, махам с ръка към сервитьора, който идва да вземе поръчката. Събеседникът ми, който настойчиво ме наблюдава със сериозен вид, започва трезво. „Едно дълго кафе“, поръчва той (после ще си навакса, повярвайте ми). Сега имам достатъчно време, за да опиша моя млад събеседник. Костюм, вратовръзка, красиво удължено лице, безупречно сресани надясно коси, големи сини очи, пронизващ поглед през кръглите очила с метални рамки — като го гледаш, света вода ненапита, милото момче! Мил или не, мълчи като риба. Започвам разговор (все пак съм по-възрастен). „Казвахте ми, че преподавателят ви е приятел на Ларбо?“ Минава малко време. Той отпива глътка кафе и си поема дъх. „Не точно приятел. Пишат си от известно време. Мисля, че Тома е идвал на гости на господин Ларбо във Виши миналата година...“ Говори много добре френски, почти без акцент. „Писали сте ми писмо, така ли? Искали сте да се срещнете с мен?“ Кима утвърдително с

глава, по бузите му избива червенина, но бързо се окопитва. Започваме да говорим за книгите ми, най-вече за последните, които са от „огромно“ значение за него. „Творчеството ви беше за мен освобождение — ми казва той, — истинско спасение.“ Твърди, че изучава текстовете ми, разсъждава над „цялостната им структура“. „Опитвам се да дам логическа последователност на записките си, да ги подреда, за да намеря водещата нишка. Не знам дали мога да говоря за есе, но тази работа ми носи много...“ Още не ме е помолил за помощ, но виждам накъде бие, ясни са ми тези студенти драскачи: сноват по лекции, книжарници, квартални библиотеки. Случвало се е около мен да е цяла сюррия, честна дума, от тези доставчици на ръкописи, които ви изпиват кръвта! Да си призная, винаги съм ги разкарвал, не съм майка Тереза на световното книгоиздаване, не ми е в стила! След тридесет секунди щеше да ми поиска съвет и след по-малко от минута щеше да извади ръкопис от шапката си: всичките си приличат! Прекъсна речта си, когато един младеж влезе в кафето и се запъти към нашата маса. Самюъл стана, силно смутен, за да посрещне посетителя. „Добър ден, Жорж. Аз... съжалявам, съвсем бях забравил“. Пауза. „Да ти представя Алберт Айнщайн.“ Юношата ме поздравява с дълбоко уважение. „Това е Жорж Пелорсон — ми казва Самюъл — един от моите студенти в Екол Нормал...“ Обяснява ми, че е свикнал да си определя работни срещи в кварталните кафенета. Той наистина се чувства неудобно. Изглежда, че се колебае, а после се престашава. „Ще се наложи да ви оставя, наистина съжалявам. Аз... наистина много се радвам, че се запознах с вас.“ Ръкува се с мен със съжаление и напусна заведението с другаря си. Видях как високият му силует се отдалечава по булеварда.

Ето че съдбата, на която все още можех да благодаря по онова време, ме беше отървала от натрапника. Но разбирате ли, както и предшествениците си Самюъл Бекет не представляваше в съзнанието ми заплаха или какъвто и да било проблем: за мен той живееше на друга галактика, система, която си имаше своите сателити, а аз бях на светлинни години от тях, недосегаем. Естествено грешах, но оставете ме да свърша, ако обичате (впрочем става дума само за това, да свърша, и както се казва, поне да е красиво).

Щом Бекет си тръгна, продължих, искам да кажа, живота си. Не бих искал да се оплаквам, но нещата вървяха все по на зле. Добре де,

разбира се, бяха ме издигнали на пиедестал, удостоили с Нобелова награда, бях влязъл в речниците, *Робер&Ларус*, Айнщин в небесата, на фронта на църквите! Добре, добре, хубаво признание, а останалото? Освен икономическата криза хороскопът на Айнщин за 1929 г. не е особено благоприятен. Няколко дни след срещата ми с Бекет получих такъв ужасен зъбобол, от който ми идваше да си разбия главата в стената. Трябваше да ходя на интензивни сеанси при един зъболекар в квартала Сен-Жермен-де-Пре, който беше по-скоро шарлатанин, касапин, записал се в медицинската гилдия, който разреши проблема, като извади зъба (с много силна болка, вярвайте ми). Но мъките ми не бяха свършили. Точно месец след изваждането на зъба имах удоволствието да „отпразнувам“ своята седемдесетгодишнина. Сам. Естествено бих могъл да отпразнувам юбилея в очарователна компания в някой шикозен ресторант в столицата, но, честно казано, не бях на кеф, хичхич. Останах вкъщи, за да дегустирам едно чудесно пилешко фондю с порто, специалитет на Марта, която държеше да ми повдигне духа на този злокобен 18 април. Седемдесет години. Виждах светлинката, знака от отвъдното, готов бях за кръжеца на писателите пенсионери, група по интереси Нобел (изключително стеснен кръг, както изглежда, но това съвсем не е утешително). Спомням си една дъждовна вечер, доста влажна, идеално време за депресия. Чувствах се уязвим, разкъсан от пристъп на самота и неясна неудовлетвореност, каквито никога не бях изпитвал. Сияещото лице на Айлин прекъсваше понякога заливащото ме озлобление. Продължавах да ѝ изпращам книгите си с посвещение. Бяхме се виждали неведнъж след раздялата ни, при не много весели обстоятелства — сецам се най-вече за погребението на Катрин, жената на Уелс, преди две години. Айлин имаше второ дете от Гастон (с когото в крайна сметка се бях сдобрил). Изглеждаше щастлива. Сега се занимаваше на пълно работно време с Блум Прес, чийто капитал беше откупен от Галимар. Всъщност беше служителка във фирмата на съпруга си — редактор на поредица в престижното издателство. Всичко вървеше от добре по-добре, обработвах си малкото късче щастие.

Що се отнася до мен, за да забрави всичко това, вашият почитаем разказвач изпадна в позакъсняла пубертетска криза, като си позволи изкушение на преклонна възраст. Месец май на 1929 г. беше напечен, не ще и дума: какво ли не направих, изпробвах печеливши

комбинации, фон дьо тенове, бои за коса, не се лиших от нищо. Понеже всички ме зарязваха, дори Марта отблъскваше ухажванията ми (беше ми направила истинска сцена в началото на пролетта), потърсих убежище в ръцете на професионалистките, свършвах там, откъдето бях започнал. Като казвам край, не знам дали бих могъл да се изразя по-добре. Понякога човек се натъква на любопитни познайници в парижките публични домове. Кого мислите, че срещнах в бардака през този хубав сезон? Обзалагам се едно на хиляда, че няма да познаете... Ей Богу, малкия Самюъл! Тъкмо си тръгнах от Анита, любимката ми за момента (очарователна андалуска минетчийка), когато, слизайки по стълбището, стръмно като чувството за вина, в което сякаш пропадате със ставането от леглото, забелязах моя млад ирландец. Той сякаш се колебаеше, да вляза ли, да не вляза ли, предавам се. Помислих, че зрението ми ме подвежда, но когато се разминахме, проверих и се оказа, че е именно той. Голямо стъписване си беше! Той се изчерви повече от всякога. Продължи да се изкачва, гледайки право пред себе си, устремен към Пъкъла.

На излизане от заведението отидох в едно малко бистро, където имах навика да изпивам по една бира след тежкото усилие. Настаних се до прозореца, за да мога да наблюдавам улицата. Ще трябва да мине по този път, няма друг изход. И наистина след двайсетина минути моят другар в разврата крачеше по тротоара и оправяше вратовръзката си. Подскочи, когато ме видя. Помислих, че ще припадне. Поколеба се, но като видя, че му махам, се реши да пресече улицата и да дойде при мен.

„Не мислех, че ще ви срещна тук“, казах аз лукаво. Стоеше пред мен с отпуснати ръце. „Седнете, моля...“ Той седна притеснено. „Както разбирам, имаме и друга обща страст освен литературата...“ „Аз всъщност, не си мислете, че...“ „Прав сте, опасно е да се вярва в каквото и да било в наше време, най-малкото в спасението на душата. Как мислите?“ „И аз така мисля.“ Пауза. „Е, как я намирате Анита?“ Той наведе глава, прибра брадичката си като хлапе, което са хванали на местопрестъплението, и после ни напуши луд смях, не можехме да спрем, всички клиенти в кафенето се обръщаха към нас, питаха се защо веселящите се заливат от смях, та чак ще им падне ченето. Щом премина неудобството, атмосферата съвсем се разпусна. С всяка чаша бяло вино, която поръчваше и изпиваше с удивително темпо,

събеседникът ми ставаше по-самоуверен. Отпусна се малкият Бекет, честна дума, освободи се. Разговорът потече гладко, темите бяха многобройни. Самюъл не беше задръстен тип, както си го представях, имаше невероятно чувство за хумор и открито говореше за себе си. От половин дума разбрах, че е влюбен в своя първа братовчедка, някоя си Пеги, която в момента живеела в Австрия. „Не е лесно да се поддържа подобно приятелство — не се осмеляваше да използва друга дума — най-вече в Ирландия, в моето семейство. Майка ми не би го разбрала...“ Майките, винаги майките, източници на неврозите, та човек чак се пита дали психиатрите не им бутат бакшиши, вероятно имат някакъв договор, нещо като *Протокол на целомъдрените жени на Фройд*, нещо такова, свещен и безапелационен текст, някой ден ще разберам какъв точно. Самюъл пътуваше редовно до Виена да се среща с младата жена. Разбираше се добре с чичо си и леля си. „Там животът не е така превзет, потискащ.“ Макар и нещата там да бяха по-свободни, връзката му с неговата дулцинея не изглеждаше да е много лесна (което обясняваше защо посещаваше плътски заведения). Разговаряхме с часове, като се местехме от кафене в кафене, обръщаме чашките, после отидохме с такси в *Щъркел на покрива* (а може би беше *Вол?* имаше някакво име на животно) — джаз клуб на Конкорд, който му беше показал някой си Алфред Перон, приятел от Нормал Сюз. Самюъл изглеждаше запален по музиката, истински меломан. А пък аз бях един стар глупак, изоставен, преситен, безразличен. „Не харесвате ли джаза?“, ме питаше той, разтревожен. „Напротив, харесва ми.“ Опитвах се да го заблудя, но бях остарял, давах си сметка за това, всяка нота, всяко почукване на барабана ми действаха на нервите — стара изморена браква Алберт, това е, не е нужно да се търсят по-дълбоки обяснения. Освободен от излишния етикет, разговорът, който водихме през цялата нощ, беше насочен само към литературата, област, в която младият ми събеседник блестеше.

НОЩЕН РАЗГОВОР (ОТКЪС)

САМЮЪЛ: Творчеството ви е истински пример за възискателност и смелост!

АЛБЕРТ: (*правейки се на скромни*): О, знаете ли, като изключим липсата на свян, не може да се каже, че писателите наистина се излагат на показ...

САМЮЪЛ: Да, да, уверявам ви! Да се откажете да пишете на английски е проява на смелост.

АЛБЕРТ: Знаете ли, зададох си много въпроси след излизането на *Одисей*. Имах усещането, че съм стигнал възможно най-далеч, за да разбера все повече неща, за да овладеем това, което пишех.

САМЮЪЛ: Бяхте загубили вяра в силата на думите?

АЛБЕРТ: (*с меланхоличен тон*): Не бих казал чак това. Сигурно е обаче — и за това си дадох сметка, докато пишех първия том на *Смърт на кредит* — че английският е език, който говори сам, наситен е с ерудиция, която най-накрая дотежава! Исках да намеря начин да пиша без стил, начин да стигна до чистото, „естествено“ общуване.

САМЮЪЛ: Все пак стилът е силно изразен в *Смърт на кредит*! (*и ми цитира, ей така, от раз, цял пасаж от книгата*). Много раблезиански, повече, отколкото в *Одисей*!

АЛБЕРТ: (*смръщвайки вежди с подобаваща сериозност*): Разбира се, вярно е. Но знаете ли, трябваше ми доста време, за да намеря „решение“.

САМЮЪЛ: (*ентузиизиран*): Уверявам ви, че сте го намерили!

АЛБЕРТ: (*заема лирична поза, прави се на Шатобриан*): Малко след развода си получих нещо като откровение, докато се разхождах по плажа Сандимаунт в Дъблин. Наистина се чувствах зле, съсипан от болка и угризения, и в този хаос елементите от пъзела се наместиха внезапно, почти логично: трябваше да мина на нещо друго, да възприема почерк, който ми позволява да се отдалеча от себе си — тоест, да приема света такъв, какъвто е. Тогава... (*дълга, театрална пауза*), тогава *Молой* започна да изплува в съзнанието ми. Останалите книги, *Малоун*, *Неназовимото* дойдоха от само себе си...

САМЮЪЛ: Аз буквално изядох с буквите последните ви три книги! Те наистина отприщиха нещо у мен, както в личен, така и в литературен план! Знаете ли (*с поверителен тон, снишавайки леко глас*), аз, как да ви кажа, до много скоро изпитвах големи затруднения да живея с другите, чувствах се едновременно смачкан и много над тях, през нощта изпадах в страхови състояния, имах усещането, че сърцето ми ще се пръсне! Знам, че това може да изглежда прекалено, дори лицемерно — последните ваши текстове, които прочетох, обърнаха наопаки тази система. (*Пауза и поемане на дъх*). Колкото за

един млад писател *Одисей* беше смазващо впечатляващо четиво, толкова *Молой* ми посочи пътя...

АЛБЕРТ (*по-лицемерен отвсякога*): Това, което ми казвате, е най-хубавият подарък за един автор, уверявам ви. (*Много скоро ще съжалявам, че употребих думата „подарък“, повярвайте ми*).

САМЮЪЛ: Осъзнах, че и аз вървах в посока към обедняването, на отказа от познанието, на орязването, по-скоро изваждах, отколкото събирах. Не можете да си представите колко чудесно беше това!... Впрочем, ако позволите, бих искал да ви покажа нещо.

Алберт (*все така аз*) изрече тогава глупостта на живота си: каза „да“.

Силата на думите. Съществува поне една тема, една-единствена тема, по която вероятно се е издънил. Все още вярвах в силата на думите, ами да, дадада, повече отвсякога. Само една дума стига, едно обикновено „да“, кратка дума от две букви и животът се преобръща, клубът затваря, край на джаза, около четири часа сутринта, пролетно утро, очарователни тръпки, само една дума и прекосявам площад Конкорд, вървя след един нетърпелив младеж, който иска да ми покаже „нещо“, само една дума, вече няма таксита, няма метро, прекосяваме Париж, тръгваме по кейовете, различавам бледо зарево на хоризонта, червени отблясъци над Нотр-Дам, нашата красива дама, сънувал ли съм?, в мозъка ми е пълна каша, ментолово объркване, след всичките чашки лудории от друга епоха, нищо чудно, само една дума и поемаме в крачка, свидетел на обвинението, вървя след един истеричен пешеходец, екзалтиран ирландец, тръпнещ от нетърпение и ентузиазъм, осенен от алкохола, запокитил Свръхаза си, „би трябвало да ви заинтересува — казва той, като поема по Кралския мост — не сте ли изморен, господин Айнщайн?“, само една дума и този лицемерен отговор, „не се тревожете за мен, обичам да ходя пеша“, само една дума и се излива порой, кашмиреният ми шал, по дяволите, няма изход, няма и чадър, продължаваме, не ни остава нищо друго, изкачваме булевард Сен-Мишел до улица Ге-Льосак, само една дума и ето че пристигаме. На улица Улм, фасадата на Екол Нормал Сюзеръор. Не ни е веселовесело. Капнал от умора, мокър до кости, мъчи ме ужасна мигрена. Готов съм да легна тук, направо на тротоара, здравата

съм се нафиркал, искам най-после да заспя, да си отпочинат скованите ми крайници, които вече стават само за боклука. Ама не, ненене, спомням си, че казах да, нали няма все пак да го зарежа тук, след цялото това пътешествие би било недостойно за джентълмен. „Стаята ми е на първия етаж, точно тук, вляво.“ Посочва с пръст неясна цел, потънал в етилова мъгла. Сега изразява желание да ви покани да влезете. „Ще видите, нямам търпение да ви го покажа...“ Започва да рови из джобовете си, пъха ръцете си под хастара, опипва, тършува. Напразно. Глупакът си е загубил ключа. „Трябва да се покатерим — казва той — свикнал съм.“ Добре. Като се има предвид докъде сте стигнали... Впечатлен сте от пъргавината на вашия другар, истински спортист, за нула време преодолява препятствието! „Елате, не е трудно...“ Може би за теб. Представяте ли си ме? Ето че станах и нощен катерач, хванал се здраво за хлъзгавите решетки. Младото ирландче ме напътства любезно, сочи ми къде да се хвана, „тук, точно така, поставете лявата си ръка тук, ето, почти успяхте, ето ето, хайде господин Айнцин, дайте ми ръката си...“

Казвал съм ви го сто пъти, тялото ми има проблем със земното притегляне, не си падам по вертикалността, равновесието, изяществото. Тези понятия, с които понякога се изразява величието на човешкия род, са ми чужди (повярвайте ми, поне веднъж съм искрен). Съвсем логично значи, в съдбовния миг, когато събирах сили, преди да скоча, възвръщах си увереността и точно тогава долната част на панталона ми се закачи на шиповете. Защото те добре си пазеха елита! Истински заострени копия, насочени към небето, истински ескадрон на духа! Озовах се значи с главата надолу, увиснал на проклетите решетки на марковата си дреха, чиято цена предпочитам да не ви казвам. Самюъл дойде да ме откачи, трябваше да пожертва скъпия плат, който стана на парчета. Зле започва тази история, си казах, наистина зле!

Да се спънеш на улица „Улм“, която носи името на родния град на Айнщайн, в това има много символика! Още една майчина бъркотия, Страшният Майчин съд! Дори когато си се отрязал до дупка, устата ти пелтечи/челюстите са омекнали/мозъкът ти е замъглен, много бързо чувстваш симптомите, предвестници на катастрофата, някакво шесто чувство иска да те предупреди, обстановката бързо ще

се влоши. Ето ме пред централната врата, влизаме, тръгваме по стълби вляво, последно усилие, Алберт, почти стигнахме.

Какво се случва после? Би трябвало да го определя като черна дупка, зееща пропаст. Лежа, всъщност все още не знам, защото за момента съм в безсъзнание и в тази липса на усещания, в това зародишно отсъствие от самия себе си, за което много скоро ще съжалявам, до мен достига един ужасен звук, глас, какъвто никога повече няма да чуя, неприятен глас, „Бекет! Бекет!“, ужасно ехо, брутална дикция, в която разумът ви разпознава: „Бекет! По дяволите!“ Сега всичко е ясно, репликата се носи пламенно към вас. Някакъв разпасан младеж, очевидно легнал до вас, става светкавично. Дърпа завесите, отваря прозореца и се навежда. „Търсят ви по телефона, Бекет! (казва гласът). Побързайте!“ „Благодаря ви, господин Гелу. Пристигам...“ Затваря отново прозореца, облича се за нула време, „извинете ме, трябва да вървя, портиерът ме вика, връщам се след две минути“, вратата се затръшва. Ето ви сам в стаята, затъпял. Стаята е средноголяма, стените са светли, обзавеждането е съвсем скромно — легло, маса, кресло, малки етажерки, на които различавате, когато се приближавате, книгите на Пиер-Жан Жув, Стендал и Данте. Пълните съчинения на Алберт Айнщайн също са събрани в дясната част на тази миниатюрна библиотека. Оглеждате стаята и виждате в малкия кухненски бокс цяла колония хлебарки, които най-спокойно си щъкат. От тази гледка ви се повдига, за малко да се издрайфате (впрочем в стаята се носи съмнителна миризма на мухъл). „Но какво правя тук!“ Съвсем естествено си задавам въпроса. За да намеря отговор, трябва да събера спомените си, да направя сериозно усилие да възстановя хронологията на събитията и да започна всичко от нулата, за пореден път. Един дебел ръкопис, поставен на бюрото, улеснява задачата.

Връщате се няколко часа назад, към утрото, към мига когато младежът затвори вратата и за добре дошъл извади бутилка *Джеймсън от един шкаф*. Въпреки смайващото количество алкохол, което беше погълнал през вечерта, все още беше в суперформа. Наля две големи чаши с уиски и най-накрая ми разкри целта на това нощно пътешествие: искаше да ми покаже нов превод на английски на *Молой*. Работеше над него, откакто беше пристигнал в Париж, през миналия ноември. „Ако позволите, смятам, че сегашното издание не пресъздава

достатъчно добре всички нюанси във вашия текст...“ Добре. Защо пък не? Имаше ли проблем, Алберт? Все същият параноик си, старче.

Проблемът се появи, когато, ровейки в купчина документи, моят домакин изпусна от невнимание дебел ръкопис, който вдигна, изчервявайки се. „Ох, извинете, това няма нищо общо, това е само текст, който... всъщност...“ „Ами дайте да го видим.“ Алберт Айнщин (все така аз) настоя да се запознае с документа, върху който беше написано с черни букви следното:

„УСПЕНИЕ БОГОРОДИЧНО“

ОТ САМЮЪЛ БЕКЕТ

РОМАН

„Не ми бяхте казал, че пишете романи...“ „Това е, което всъщност наистина е важно за мен, интересува ме само художествената измислица.“ Текстът наброяваше около триста страници. Започнах да го прелиствам, като си придавах безпристрастен, разсеян вид, но много бързо се увлякох. Беше изключително, невероятно. Обещах да го прочета, с надеждата, че това обещание ще бъде забравено, щом поставя обратно ръкописа върху бюрото, и продължих да вдигам наздрависи.

Вероятно съм се сгромолясал, това е най-правдоподобното обяснение. Предполагам, че Самюъл не се е осмелил да ме изхвърли и е поел последствията, приемайки да сподели скромната си постеля с шишкото. Бях изтръгнат от дълбокия си сън от ултиматума на един груб индивид, Ив Гелу, куцукащ брадат портиер (не търсете никаква причинно-следствена връзка или каквото и да било друго между тези три информации).

Когато Самюъл се върна, се бях облякъл и доколкото е възможно, си бях поосвежил лицето. Взех ръкописа на *Успение Богородично*, обещавайки на младия си приятел да го прочета колкото се може по-бързо. Вече беше почти обяд. Очертаваше се гаден пролетен ден.

Какво повече може да ви се случи след подобна нощ? Казват, че огънят пречиствал, че в известен смисъл пренареждал нещата. Както изглежда Всевишният е възприел буквално думите ми и е решил за пореден път да подложи на изпитание нервите ми.

XII

Пожарникарите още стояха пред моята сграда, когато се появих на улицата. Черен пушек излизаше от прозорците на апартамента ми. Заварих Марта не на себе си, на ръба на истерията, „ох, Господин Айнщин, горкичкият господин Айнщин! Всичко е по моя вина!“ Ех, вината, каква интересна проблематика, по която може да си умуваме цяла вечност. Оръдието на Апокалипсиса, в този лайнън ден (изразът е отвратителен, знам, но облекчава), оръдието не беше никой друг, а Бастиан, младият любител на птичи курешки. Защо не беше умрял от своето пиршество? Питам ви! Марта беше приела да го пази вечерта и за да е спокойна, докато лъска паркета в гостната, беше оставила хлапето за няколко минути в кабинета ми. И ето — фатална грешка, трагична, огромна грешка, защото всичките тези хлапета са многостранни перверзници, само чакат да се обърнете с гръб и вече подготвят някоя бяля. На Бастиан му дошла чудната идея да изпробва пироманските си дарования в кошчето ми за боклук. Взел красивата ми сребърна запалка, подарък от Айлин за петдесетия ми рожден ден и подпалил хартиите ми напълно съзнателно. Вманиачената чистофайница Марта, която се потяла над паркета ми, късно разбрала за драмата. Пламъците вече били тръгнали по килима, пердетата и започвали игриво да се разпространяват в цялата стая.

Успели да спасят начинаещия терорист, но нито един ръкопис, нито една книга от „личното“ ми куфарче. Показах се по-гол от червей, нищожен литературен девственик, второкласен Адам. Овъгленият ми апартамент приличаше на изоставено чистилище, беше вече само вулканична каша, магма от края на света. Бяха оцелели само мазето (където стоеше божествената ми-бездейна машина), кухнята и банята.

И така, прекарах нощта в банята, потънал в четенето на *Успение богородично*. Авторът беше написал текста си направо на френски. „Взех това решение, докато ви четях — ми беше споделил той. Само на френски е възможна известна възискателност, един наистина изчистен стил...“ От началото мислел само за разказ от няколко странички, но

когато прочел моето творчество, то „увеличило десетократно“ вдъхновението му. Какъв беше сюжетът на романа? Самюъл ми го беше изложил надълго и нашироко, много точно и педантично, беше се стремил (и успял, повярвайте ми!) да създаде „портрет на творец, изгарящ от желание да създаде една творба, която, без да нарушава мълчанието, да вдъхнови другите да се обградят с мълчание“. Говоря ви за портрет, но терминът е неточен, ограничаващ, Самюъл взривяваше всичко, избягваше всички традиционни наративни методи, служеше си виртуозно с метафората, с парадокса! Разбира се, разпознавах моите рожби, влиянието на Айнщайн беше очевидно, но потомството беше еволюирало, заредено с витамини, натъпкано с допинг като никога!

Докато четях, се чувствах все по-зле, имах съвсем ясното усещане, че се разтварям в текста, че върволицата от знаци ме засмукваше, проклети знаци върху бялата повърхност. За първи път от много време бях изправен пред истинско чувство на неизвестност, на затъпяване и неразбиране. Не, наистина, защо този ръкопис се появяваше сега? Той не трябваше да пропише преди 1932! И при това — текст на английски — митичният *Dream of Fair Middling Women*, вдъхновен от един персонаж на Данте, който ще бъде публикуван доста по-късно! Малкият Самюъл направо върви срещу времето, извън срока-календара-плана, нищо не може да се направи! Самюъл Бекет, мисля, че вече ви го казах, с присъщата дидактическа строгост на това съчинение, трябваше да се появи на сцената едва в средата на петдесетте години — в известен смисъл години на просвещение, недостижими години.

В Историята е попаднала песъчинка, някакъв механизъм е бил поставен не намясто, е отказал. Сам бях вдъхновил творбата, която щеше да ме погуби, ускорител на частици, бях помогнал на този малък фукльо, като му предоставих всичките оръжия. Още сега трябваше да сложа край на недоразумението. С болки в тялото от нощното водно четене, отидох в едно кафене, където с най-красивия си почерк, съставих кратко писъмце, изразяващо съжаление, предназначено за моя млад другар по чашка:

Драги господин Бекет,

Прочетох с най-голям интерес вашия роман, Успение богородично. Намирам, че притежава големи качества и държа искрено да ви окуража. За нещастие, тази нощ в апартамента ми се случи беда — беше опустошен от случайно предизвикан пожар. Не успях да пристигна навреме, за да спася библиотеката си, напълно унищожена от пламъците. Ръкописът ви изгоря заедно с всичките ми книги и документи. Много ми е мъчно за тази загуба и ви моля да приемете най-искрените ми извинения. Надявам се, че скоро ще имаме повод да се видим отново.

Искрено ваш.
Алберт Айнщайн

Щом се прибрах вкъщи, се настаних в банята, извадих запалка и страница по страница наблюдавах утешителната светлина на огъня от литературна слама, който стопляше моята вана.

* * *

Приключи ли? Най-сетне.

В католическата религия терминът „успение богородично“ обозначава възнасянето на небето на душата и тялото на Дева Мария. За съжаление той може, определено се опасявам от това, да обозначава също и слизането в ада на един шишко (на всичкото отгоре стар и със сигурност сприхав). След два месеца на пълно мълчание от негова страна получих писмо от Самюъл, с което ме известяваше, че *Успение богородично*, копие от който беше поверил за щастие на своя приятел Алфред Перон, два дни преди нашата среща, бе приет от Галимар в поредицата Блум Прес. Самюъл беше изпратил ръкописа на Валери Ларбо, който, ентузиазизиран от прочита, го беше предал на Гастон, който — и т.н.

Не е нужно да ви описвам състоянието си, когато получих това писмо от отвъдното. Представете си маймуна с епилепсия, на която слагат усмирителна риза (но представата ви пак няма да е пълна).

Публикуван през януари 1930, *Успение богородично* постигна светкавичен и поразителен успех. Самюъл беше лансиран, заговориха за „литературна смяна“, „нов маниер“, „невероятна дързост“. Името ми беше често цитирано сред авторите, от които младежът се е повлиял, но винаги, за да се изтъкнат постиженията на Бекет, волята му да отиде „по-далеч“, общо взето, да надмине и после да убие Учителя.

Беше достатъчно изтънчен да ми изпрати екземпляр с посвещение. Хич не ми пукаше за посвещението му, скъсах неговото успение богородично, а после го изхвърлих на боклука!

От своя страна Самюъл, беше на път да ме засенчи, носеше се по вълната, започваше да заема терена, виждахме го навсякъде, преведен в цял свят, приветстван, всичко за него.

Насърчен от успеха, добил самоувереност от международните хвалебствия, още на следващата година той публикува една пиеса с богат подтекст, *В очакване на Леополд*, която беше поставена в Париж, в театъра Вийо-Коломбие. Нов триумф.

Да ви уверявам, че наблюдавах цялата тази играчка равнодушно, означава да ви излъжа. Дори беше тъкмо обратното, вбесявах се всеки път когато чуех да се произнася името му или четях статия, отнасяща се до книгите му. Чувствах се напълно безпомощен, изостанал. Опитвах се да пътувам, доколкото е възможно, да прекарвам част от годината в Ирландия, в една малка къщичка, която бях купил на юг от Дъблин, в околностите на Фоксрок, но напразно. Все той ми се въртеше в главата. Чувствах, че ме заливат вълни на омраза и гняв, жестовете ми ставаха резки и агресивни когато лицето му, гласът му, буквите, които образуваха името му, проблясваха в съзнанието ми.

Реших да посветя цялото си време на поправката на машината. Щяха да видят те! Мислех си, че Айнщайн е казал последната си дума: жалки нещастници! Пазете се от дебеланковците, те си имат запаси! Щях да направя скок в бъдещето и да им донеса няколко абсолютни шедьовъра! Нещо, с което да запуща устата на малкото ирландче!

Месеци безплоден труд, съвсем слаб напредък, но все така никакъв резултат. Не успях да задържа дупката отворена, да попреча на моя времеви тунел да се прищипе и да се прекъсне; всичките ми трудове върху екзотичната материя, божествената материя с негативна енергийна плътност, които трябваше да покрият пътя ми, всичките ми

усилия бяха напразни! От своя страна Бекет продължаваше победоносния си път, трупаше с лукаво задоволство текстовете, които щяха да го прославят: романи, разкази, театрални пиеси. Той създаваше модерната литература. Аз пък затъвах в истеричната умора, в програмираното си деградиране, пикльо-далекоглед-нощна птица, подходящ пациент за гериатрите, скоро ще се наложи Марта да ме запаси с памперси. Имах усещането, какво говоря, убеден бях, че надутият младок е причината за всичко, той ускоряваше деградирането ми, може би беше поръчал кукли, които всяка вечер пред камината си пробощдаше в сърцето, рецитирайки заклинания, научени от Гастон, всички са се съюзили, таен ГалиБлум, скоро ще ме изхвърли през борда!

Известно е, че когато човек работи, постига всичко! Оправих машината в самото начало на 1931, в един много студен ден, студът режеше и предвещаваше внезапни сринове в хода на времето. Добре бях обмислил каква стратегия да възприема и като се има предвид израстването на Бекет, ми се стори необходимо най-вече да приключа с този нежелан конкурент. Каквото и да правя, каквото и да публикувам, той ще успее да отбие атаката и ще измъти нов шедьовър, неговото предимство беше младостта и най-вече неизвестността: не се знаеше какво е способен да създаде? Той буквално надграждаше моите творби, изпитваше лукаво задоволство да ги преиначава, за да се възкачи на артистичния Олимп. Никога нямаше да се чувствам в безопасност, докато този източник на нещастие бродеше по земята, нямаше никакъв шанс да го подтикна към самоубийство, да го накарам да приеме будизма или да го тласна към мюзикхола, невъзможно беше да го лиша от способността да твори, както направих с Джеймс и Фердин. Той беше непреклонен, просветлен, безумен творец. Ето че бях принуден да използвам силови методи, бекетоубийство.

Ох, признавам си, не се реших на тази крайност с леко сърце, но той не ми остави никаква алтернатива, нали? Налагаше се да унищожа Самюъл веднъж завинаги, да изтръгна Великияписател.

Възседнал чудната си машина, се върнах в Дъблин през април 1906. Трябваше да задуша твореца още в зародиш, да не му дам никакъв шанс — предстоеше съвсем скоро. Пътуването във времето ме изтощи както никога преди това, но мотивацията ми надделяваше: ще се отърва завинаги от него!

Взех влака на гара Харкърт Стрийт и отидох във Фоксрок, на юг от столицата. Мека пролетна вечер, предвкусах блажено освобождението. Вървах сред великолепните жилища на важни личности, напредвах тайно. Бързо стигнах до красивата вила на Брайтън Роуд. Няма смисъл да ви я описвам, нито да се връщам на сцената на отвличането. Мисля, че ви го разказах съвсем чистосърдечно. Бих искал само да уточня две дребни неща. Първото, че все пак не се чувствах много много горд от моята експедиция. Второто се отнася до продължението на действията. Преди малко се разделихте с мен в мига, когато се опитвах с повече или по-малко успех да изчезна с бебето на ръце. Какво се случи после? Тичах колкото се може по-бързо, нали разбирате, но Бил Бекет, бащата на малкия Самюъл, имаше здрави крака и много бързо ме хвана. Той крещеше след мен и разплака сина си. Не ми оставаше нищо друго, освен да продължа да пътешествам във времето, без наистина да избирам епохата.

* * *

Казвах ви, че майките имат абсолютна власт, те упражняват пагубно привличане.

Озовах се в стаята на Мама в началото на това хилядолетие. Знам много добре, че мама почива в гробището, не си мислете, че съм си загубил ума, нене.

Хлапето не спира да плаче, дере си гърлото, без да спира, наръчник за оплаквачки, адска машина за сълзи. Тук съм вече от няколко часа, изморен, обезкуражен и не виждам наличен изход. Опитах се да задействам машината, но безрезултатно: свръхнатоварването ѝ през последните двадесет и четири часа, изглежда, се оказа фатално за нея. Пътят ми е окончателно препречен, потънал в пространството-време.

Вероятно ще трябва да изляза да напазарувам и да нахраня малкия, скоро ще стане нетърпимо.

Преди малко ми се счу нещо като шум от стъпки. Дали виковете на малкия не са разтревожили съседите? Никой всъщност вече не живее в нашия апартамент от много време. Раздвижването ще им се

види подозрително. Скоро ще се качат (или ще слязат, зависи) и ще почукат на вратата: какво бих могъл да отговоря? Ще им кажа, че това е синът ми, ще им кажа, че съм романист, защото, нали разбирате, Селин/Бекет/Джойс, всичките тези писатели, тези неприкосновени чудовища, които поглъщате от толкова време, вие, лапачи на думи, ненаситници, това съм аз — всъщност бих могъл да бъда аз.

БЛАГОДАРНОСТИ

Благодарности на Фредерик Бегбеде, Жорж Бургъой, Мари-Кристин Перо-Сосин и Филип Ренонсе, без които тази книга нямаше да съществува.

Издание:

Автор: Фабрис Лардро

Заглавие: Безвремие

Преводач: Рени Йотова

Издание: Първо

Издател: „Сиела“

Град на издателя: София

Година на издаване: 2008

Националност: Френска

Печатница: Печатна база „Сиела“

Отговорен редактор: Наталия Петрова

Редактор: Весела Антонова

Технически редактор: Божидар Стоянов

Коректор: Кремена Бойнова

ISBN: 978-954-28-0358-4

Адрес в Библиоман: <https://biblioman.chitanka.info/books/3699>

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.